

Mátyás Szabolcs¹

A kábítószer-bűnözés térbeli változásai az elmúlt évtizedek statisztikai adatainak tükrében

Spatial changes in drug crime in the light of statistics from recent decades

Absztrakt

A bűnözés térbeliségének vizsgálatával hazánkban meglehetősen kevesen foglalkoznak, a kábítószer-bűnözés kapcsán pedig elvétve találunk csak e témával foglalkozó kutatásokat. A tanulmány bemutatja azt, hogy miért nehéz a különféle kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények térbeliségének a vizsgálata, másrészt pedig ismerteti az elmúlt évtizedek kriminálstatisztikai adatainak elemzésével a bűnözés térbeliségének főbb tendenciáit. A térbeli változások mögött rendszerint politikai és drogpolitikai változások állnak, melyek minden esetben jelentős hatást gyakorolnak a szerfogyasztás térbeli elterjedésére is.

Kulcsszavak: kábítószer, drog, bűnözés, térbeliség, bűnözésföldrajz

Abstract

Only few people deal with the study of the spatiality of crime in Hungary, and you can find researches dealing with spatiality related to drug crime even more rarely. The study shows why it is difficult to examine the spatiality of various drug-related crimes, and, on the other hand, describes the main trends in the spatiality of crime by analyzing criminal statistics of recent decades. Spatial changes are usually driven by political and drug policy changes, which in each case have a significant impact on the spatial distribution of drug use.

Keywords: Drug, crime, spatiality criminal geography

¹ MÁTYÁS Szabolcs Ph.D, r. őrnagy, egyetemi docens, NKE Rendészettudományi Kar Nyomozáselméleti Tanszék,

Szabolcs Mátyás PhD, pol. major, associate professor, University of Public Service, Faculty of Law Enforcement, Department of Investigation Theory, matyas.szabolcs@uni-nke.hu orcid.org/0000-0001-9529-7596

1. Bevezetés

Közhelyként hangzik, azonban sajnos tényként kell elfogadnunk azt, hogy napjainkra az ország teljes területe érintett a kábítószer-bűnözés által. Bertrand Russel (1872-1970) évtizedekkel ezelőtt azt mondta, hogy „A bűn földrajzi fogalom”. A kábítószer-bűnözés esetében is tehát joggal feltételezhetjük, hogy a földrajzi törvényszerűségek uralkodnak. Ahhoz, hogy a földrajzi törvényszerűségeket felfedjük és megfejtjük, számos tudományág összehangolt kutatása szükséges (pl. kriminológia, rendészettudomány, pszichológia, orvostudomány, forenzikus nyelvészet) (Ürmös-né, 2019). Szilárd meggyőződésem, hogy a nagy tudományágak között a kisebb tudományterületeknek is szerepük lehet abban, hogy segítsenek a probléma feltérképezésében. Ilyen terület többek között a kevesek által ismert bűnözésföldrajz, amely több tudományterület közös metszeteként „a társadalmi és a gazdasági tényezők ismeretében a bűnözés (bűncselekmények, bűnelkövetők, sértettek) térbeliséget és térbeli eloszlását vizsgálja, és választ kíván adni a bűnözés lehetséges jövőbeli térbeli változásaira, segítve ezzel a hatékony bűnüldözést.” (Boda 2019, 84.)

Fontos az, hogy egy adott probléma okát sikerüljön feltárni, mivel csak így lehet a későbbiekben eredményesen megadni rá a sikeres választ. Jelen esetben pedig nem elég csak a kábítószer-bűnözés okát feltárni, hanem a probléma földrajzi helyét is fel kell térképezni, mivel enélkül nem lehetséges a probléma megoldása. A Horst Herold² által megfogalmazottak alapján pedig azt is szükséges kideríteni, hogy a hazai kábítószer-bűnözés esetében mik azok a leíró indikátorok, melyek az egyes térszerkezeti egységekben a bűnözést generálják, ugyanis azok alapján tehető mérhetővé a bűnözéskezelés eredményessége is (Vári, 2020).

Jelen tanulmány a múlt század elejétől a napjainkig bezárólag mutatja be a hazai kábítószer-bűnözés főbb területi jellemzőit. Ismerteti azokat a főbb mérföldköveket, amelyek a legnagyobb hatással voltak a hazai kábítószer-bűnözésre, és ezzel összefüggésben a földrajzi elterjedésükre.

² Horst Herold (1923-2018) német rendőrtiszt, a Szövetségi Bűnügyi Hivatal (BKA) vezetője, a bűnözésföldrajz jeles képviselője volt.

2. A kábítószer-bűnözés térbeliségének vizsgálatának nehézségei

Látszólag egyszerűnek tűnik az egyes bűncselekmények földrajzi eloszlásának a vizsgálata, mivel a rendelkezésre álló kriminálstatisztikai adatokat kell csak felhasználni hozzá, majd ezt követően egy térképen ábrázolni az abszolút és a gyakorisági értékeket. A legtöbb deliktum esetében valóban egyszerű dolga van a kutatóknak, mivel egyféle bűncselekményt kell csak megjelenítenie, ráadásul a látencia mértéke a nulla felé közelít (pl. emberölés, autólópás, lakásbetörés). A nagyobb tárgyi súlyú bűncselekmények esetében a lakosság feljelentési hajlandósága magas, nehezen képzelhető el az, hogy ne jusson a hatóság tudomására például egy emberölés vagy egy gépjárműlopás. A tényállások sok esetben évtizedek óta változatlanok, vagyis húsz és harminc évvel ezelőtt is ugyanazt értették a lopás vagy az emberölés alatt. A kábítószer-bűnözés esetében viszont számos nehézséggel találjuk magunkat szemben, melyek közül az alábbiak a legfontosabbak:

- A kábítószer-bűnözés alatt nem csak egy tényállást értünk, hanem többet is, amely nyilvánvalóan nehezíti a kutatás menetét;
- A kábítószer-bűnözéssel kapcsolatos tényállások jelentősen változtak az elmúlt évtizedek alatt;
- Az egyes bűncselekmények közül a kábítószerrel kapcsolatos deliktumok esetében az egyik legnagyobb a látencia;
- A rendelkezésre álló kriminálstatisztikai adatok nem feltétlenül a valós bűnözési fertőzöttségi adatokat mutatják, mivel a felderített ügyek száma nagymértékben függ az adott rendőri szerv nyomozási aktivitásától;
- Az ismertté vált bűncselekmények szinte kizárólag csak a rendőrség felderítéséből adódnak, rendkívül ritka a lakossági feljelentés
- A kábítószer-bűnözés kapcsán nemcsak kizárólag olyan szerekek kerülnek kapcsolatba a fogyasztók, amelyek fogyasztása és terjesztése büntetendő, hanem olyan drogokkal is, amelyek még nem szerepelnek semmilyen tiltólistán. Fogyasztásuk ugyanolyan káros, mint a kábítószerké (számos esetben még károsabb), az ellenük való védekezés ugyancsak társadalmi érdek. Ezek a drogok viszont nem szerepelnek a kriminálstatisztikában, vagyis a probléma valós térbeliségét nehéz megismerni és kutatni.

A fentiekben nevesített nehézségek természetesen nem szeghetik kedvét a kutatóknak, mivel sürgető társadalmi érdek a kábítószer-bűnözés csökkentése és a fogyasztás térbeliségének minél pontosabb feltérképezése. Az alábbiakban nézzük meg, hogy a rendszerváltozást megelőzően milyen földrajzi megoszlás jellemezte a hazai kábítószer-bűnözést.

3. A kábítószer-bűnözés területi jellegzetességei a rendszerváltozást megelőzően

A korabeli szakirodalmi és későbbi történeti adatok alapján kijelenthetjük, hogy Magyarországon a kábítószer-bűnözés a második világháború végéig gyakorlatilag semmilyen jelentősebb szociális, egészségügyi vagy bűnügyi problémát nem jelentett. Csekély számban ugyan, de elsősorban orvosok voltak azok, akik az ópiummal és annak származékaival visszaéltek (Lévai, 1991; Erdős, 2018). Ezen időszak adatai alapján a kábítószer-bűnözéssel összefüggésben területi elemzéseket nem végeztek, bár a csekély esetszámok és az előfordulási helyek esetlegessége következtében eredményre sem vezetett volna a területi alapú elemzés.

Lévai Miklós álláspontja szerint Magyarországon az 1960-as évektől kezdve beszélhetünk kábítószer-problémáról. Az 1960-as évektől a rendszerváltozásig terjedő időintervallumot Lévai Miklós a kábítószeresek mennyiségi, minőségi és területi jellemzői alapján, négy szakaszra tagolta. A négy szakasz az alábbi:

1. 1960-as évektől az 1970-es évek elejéig terjedő időszak (a „homály időszak”),
2. az 1970-es évek elejétől 1973-ig terjedő időszak,
3. 1974-től az 1980-as évek elejéig terjedő időszak,
4. az 1980-as évek elejétől a rendszerváltozásig terjedő időszak.

Az ún. homály időszakáról nagyon kevés információval rendelkezünk, tudományos kutatások nem készültek (nem készülhettek), így elsősorban rendőrségi dokumentumok állnak csak rendelkezésre. A csekély számú forrás alapján is megállapíthatjuk, hogy a kábítószer-bűnözés relatíve kevés embert érintett, az érintettek pedig szinte kizárólag a fővárosból kerültek ki. Ebben az időszakban tehát egy erőteljes koncentráció jellemezte a hazai kábítószer-bűnözést. Az első kábítószerhez köthető haláleset is a fővároshoz köthető (1969) (számos forrás az 1968-as évre teszi az első halálesetet).

Az 1970-es évektől kezdődő második szakasz időszakából már több forrás áll rendelkezésünkre, ekkor vált népszerűvé a Parkan nevű gyógyszer is (Ürmösné, 2018). A szerfogyasztók száma az előző szakaszhoz képest növekedett, azonban továbbra is fővárosi problémaként tartották számon a kábítószer-fogyasztást. A vidéki nagyvárosok és a megyeszékhelyek ebben az időben gyakorlatilag szermentesnek tekinthetők.

A kábítószer-fogyasztás szempontjából a dekoncentráció időszakának tekinthetjük a harmadik, az 1974-től és 1980-as évek elejéig terjedő szakaszt. Ekkorra a kábítószer-fogyasztás megszűnt kizárólag fővárosi probléma lenni, és a vidéki nagyvárosokban is megjelent a kábítószer. Kábítószerként ekkor főként alkohollal bevett nyugatókat, altatókat és serkentő hatású gyógyszereket használtak a fiatalok. A Parkan korábban nem látott népszerűségnek örvendett, mellette pedig a Gracidin (rövid idő után beszüntették), a Codein és a Hydrocodin gyógyszereket használták még nagy mennyiségben. Ekkor vált tömegessé a szerhasználat, azonban ez elsősorban a nagyobb városokat és a megyeszékhelyet érintette. A rurális területek ekkor még nem tekinthetők fertőzöttnek (Nemzeti Drog Fókuszpont, 2004).

A Lévai Miklós által felállított utolsó időintervallum az 1980-as évek elejétől a rendszerváltozás időszakáig (1989) tart. Az előző időszakhoz képest az egyik legjelentősebb változás, hogy jelentősen bővült az elérhető anyagok mennyisége, s megjelentek a klasszikus kábítószerek is. Tovább bővült a fogyasztók köre, azonban továbbra is elsősorban a városi (főként nagyvárosi) fiatalok problémája volt a kábítószer-fogyasztás. Ekkor jelent meg a hazai kábítószer-termesztés is (marihuána, mákültetvények „megcsapolása”) (Lévai, 1991).

Az 1980-as évek kriminálstatisztikai adatai alapján két pönalizált cselekmény (visszaélés kábítószerrel, kóros szenvedélykeltés) értékeit érdemes kiemelni, amelyek rendkívül érzékletesen mutatják a probléma súlyát és a kábítószer-bűnözés térbeli jellemzőit. A Lévai-féle harmadik és negyedik szakaszban azt mondtuk, hogy tömegessé vált a szerhasználat. Ez természetesen csak az azokat megelőző időszakokhoz viszonyítva mondható el. A mai bűncselekményi értékek ismeretében a kor értékei rendkívül alacsonynak tekinthetők. Nézzük meg elsőként a visszaélés kábítószerrel bűncselekményt. Az I. számú táblázatból látható, hogy a regisztrált (akkor még „ismertté vált”) bűncselekmények döntő többsége a fővárosban vált ismertté (több, mint kétharmada), a megyékben regisztrált bűncselekményi értékek nagyságrendekkel kisebbek. Vagyis, a kábítószer-bűnözés elsősorban fővárosi problémaként

jelentkezett az 1980-as évtizedben. Budapest mellett Pest és Veszprém megyékben találkozunk kiugró értékekkel. A Veszprém megyei adatok elsősorban az 1984-es és 1985-ös esztendő kiugró értékeinek köszönhetőek (1984: 18 db, 1985: 11 db), a többi év adatai kissé voltak csak országos átlag feletti. Mindenképp elgondolkoztatóak az alacsony Somogy megyei értékek (1985: 2 eset). Alapvetően Somogy megye nem tartozna a fertőzött megyék közé, azonban a Balaton déli partjának települései évtizedek óta a főváros után a legfertőzöttebb megyévé teszik Somogyot (Patkós-Tóth, 2012). Ebben az időszakban a kelet- és nyugat-német turisták fő találkozási helye a „magyar tenger” volt³, vagyis nagyszámú külföldi turista kereste fel Magyarországot. A nyugati típusú demokráciákban viszont jóval korábban kapcsolatba kerültek az emberek a kábítószerrel, így feltételezhetjük, hogy a hazánkban nyaraló Nyugat-német állampolgárok körében is jóval szélesebb körű volt a szerhasználat. A konvertibilis német márka Magyarországra vonzása érdekében ezért arra gondolhatunk, hogy nem kívánták zaklatni a rendőrök a német turistákat (kábitószer után kutatva), mivel annak negatív gazdasági hatásai lettek volna (Mátyás, 2020).

1. táblázat: Az ismertté vált kábítószer-bűncselekmények száma (az elkövetés helye szerint) (1980-1989)

Az elkövetés helye	Visszaélés kábítószerrel										
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	össz.
Főváros	4	60	34	59	77	57	58	58	54	41	502
Baranya	-	-	-	1	1	-	7	4	-	-	13
Bács-Kiskun	-	-	-	1	1	-	1	-	1	-	4
Békés	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
B. A. Z.	-	8	-	-	-	-	3	1	-	1	13
Csongrád	3	1	-	-	2	2	1	4	4	1	18
Fejér	1	2	4	7	1	4	-	2	1	2	24
Győr-Sopron	-	2	-	-	-	1	-	-	-	-	3
Hajdú-Bihar	2	1	-	-	2	-	1	1	1	-	8

³ Az 1945 után kettészakított Németország állampolgárai sokáig nem találkozhattak egymással. Az 1970-es és 80-as években viszont a Balaton mellett az NSZK és az NDK állampolgárai rendszeresen tudtak egymással találkozni nyaranként.

Heves	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Komárom	-	1	-	-	1	-	-	1	1	-	4
Nógrád	-	1	4	-	1	-	-	-	-	-	6
Pest	2	3	1	1	8	3	3	3	8	2	34
Somogy	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
Szabolcs	-	1	-	-	1	1	2	-	-	1	6
Szolnok	1	-	-	-	-	-	1	-	2	-	4
Tolna	-	1	-	1	1	-	-	-	-	-	3
Vas	-	1	-	-	-	1	2	1	-	-	5
Veszprém	-	3	-	1	18	11	3	3	2	3	44
Zala	-	-	-	1	-	1	-	1	1	-	4
külföld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7	7
Összesen	13	82	45	67	103	83	98	105	72	50	718

Forrás: Lévai 1991

A II. számú táblázat alapján látható, hogy a kóros szenvedélykeltés⁴ vétség még kisebb esetszámmal jelentkezik, mint a visszaélés kábítószerrel büntett (1980-1989: 208 db), vagyis a korabeli kábítószerprobléma nagyságrendekkel kevesebb embert érintett, mint napjainkban. Érdekes módon a vétség ismertté vált helyei eltérést mutatnak a visszaélés kábítószerrel büntettétől. A két bűncselekmény elkövetési helyei nem mutatnak azonosságot, amely mindenképp meglepő, azonban olyan kis esetszámokat regisztrálhatunk csak az egyes években, hogy ezekből érdemi következtetést felelőtlenség lenne levonni. Azt viszont megállapíthatjuk, hogy átlag feletti értékek jellemzik a fővárost, Borsod-Abaúj-Zemplén, Veszprém és Komárom megyét. Ugyancsak érdekes, hogy nem a főváros volt a legfertőzöttebb, hanem Veszprém és Borsod-Abaúj-Zemplén megye.

4 Az 1978. évi IV. törvény 283. §-a alapján a kóros szenvedélykeltés tényállása az alábbi: „Aki tizennyolcadik életévét be nem töltött személynek kábító hatású anyag vagy szer kóros élvezetéhez segítséget nyújt, vagy őt arra rábírni törekszik, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.”

**2. táblázat: Az ismertté vált kábítószer-bűncselekmények száma
(az elkövetés helye szerint) (1980-1989)**

Az elkövetés helye	Kóros szenvedélykeltés										
	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	össz.
Főváros	1	-	1	8	1	3	1	4	1	1	21
Baranya	-	4	-	-	-	1	1	-	-	-	6
Bács-Kiskun	-	-	-	-	-	2	-	-	-	-	2
Békés	-	1	2	-	-	-	-	-	-	-	3
B. A. Z.	3	21	11	3	2	-	1	2	1	-	44
Csongrád	-	-	2	4	-	-	-	-	-	-	6
Fejér	-	1	4	-	-	2	-	-	-	-	7
Győr-Sopron	2	2	-	1	-	-	-	-	-	-	5
Hajdú-Bihar	3	-	-	-	1	2	3	-	-	-	9
Heves	-	-	1	1	-	1	1	-	-	-	4
Komárom	1	9	1	2	-	1	3	2	-	-	19
Nógrád	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pest	-	1	-	1	-	-	1	7	-	-	10
Somogy	-	-	-	2	-	-	-	-	-	-	2
Szabolcs	1	1	2	1	1	1	1	-	-	-	8
Szolnok	2	1	3	-	-	-	-	-	-	-	6
Tolna	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Vas	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Veszprém	2	8	9	15	11	1	-	-	-	-	46
Zala	1	-	-	-	-	-	-	-	6	-	7
Külföld	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Összesen	16	52	36	38	16	14	12	15	8	1	208

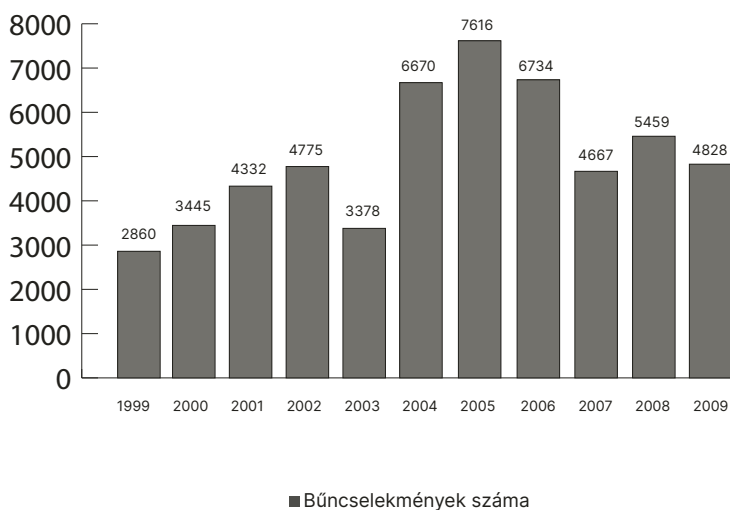
Forrás: Lévai 1991

4. A rendszerváltozástól 2010-ig terjedő időszak (1989-2010)

A határok megnyitásával jelentősen megnőtt az országba beáramlott kábítószer mennyisége (Erdős, 2017). Ez részben abból adódott, hogy magyar állampolgárok külföldről csempészték be különféle kábítószereket, másrészt pedig külföldi állampolgárok is nagyobb mennyiségben hoztak az országba illegális szereket (Csaba, 2019). A határok légiesülésével egyre több magyar állampolgár is a pénzszerzésnek ezt a látszólag könnyű módját választotta, ami tovább növelte az országban lévő kábítószer mennyiségét (Nyitrai, 2018). E mellett egyre jelentősebbé vált a hazai előállítású kábítószer is, amiben a hazánkban élő külföldieknek is szerepe volt (pl. a vietnámi állampolgárok). Mindezek együttesen azt eredményezték, hogy még inkább diffúzzá vált a hazai kábítószer-fogyasztás. Gyakorlatilag a kétezres évektől kezdve a legtöbb hazai szórakozóhelyen bárki számára elérhetőek voltak a kábítószerrek. Mint azt az 1. ábra is mutatja, az 1990-es évek végétől kezdve folyamatosan emelkedett az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmény száma, amely 2005-ben kulminált, ezt követően pedig valamelyest csökkent a deliktum száma. A 2003-as év értéke töri meg a trendet, amikor jelentős csökkenést regisztrálhatunk. A Btk. módosításával ekkor vezették be az elterelés jogintézményét; a visszaélés kábítószerrel bűncselekménynél bizonyos esetekben, a törvény lehetőséget biztosított az elkövetők számára a büntetés elkerülésére. Ezzel a lehetőséggel – mint az a trendből is látható – igen sokan éltek is.

A rendszerváltozástól kezdve a hazai szervezett bűnözés is egyre nagyobb részt vállalt a kábítószer behozásában és terjesztésében, amely új kihívások elé állította a rendészeti szerveket is (Balassa-Bezsenyi, 2018).

1. ábra: Az ismertté vált visszaélés kábítószerrel bűncselekmény számának alakulása 1999 és 2009 között (darab)

Forrás: A Nemzeti Drog Fókuszpont éves jelentései alapján (saját szerkesztés)

5. A 2010-től napjainkig terjedő időszak

A hazai és a nemzetközi kábítószer piacon a 2010-es esztendő jelentett fordulópontot. Ez volt az az év, amikor nagyobb mennyiségben jelentek meg a dizájner drogok. 2009-ben jelent meg hazánkban a mefedron, majd 2010-ben a szintetikus kannabinoidok, melyek rendkívül népszerűvé váltak a fogyasztók körében. 2013 harmadik negyedévének adatai szerint már a dizájner drogok részesedése meghaladta a „klasszikus” kábítószerét is (Nagy, 2013). Számos olyan problémával találta magát szemben a rendőrség és a kábítószerrel foglalkozó civil és állami szervezetek, amelyekre éveken keresztül nem sikerült megadni a sikeres választ – egyes problémákra még sajnos napjainkban sem. A fentiek miatt a korábitól eltérő, újfajta drogpolitika kidolgozása vált szükségessé (Sivadó, 2014).

Az országba nagy mennyiségben beáramló újfajta drogok átstrukturálták a felhasználás területeit. Ennek következtében azt mondhatjuk, hogy településmérettől függetlenül hazánkban mindenhol megjelentek a kábítószeres és a drogok. A térbeli vizsgálatát a kérdésnek nagyban nehezíti az a tény, hogy az országba bekerülő dizájner drogok egy része nem minősül kábítószernek, mivel nincs rajta semmilyen tiltólistán,

ezért a használata és az azzal való kereskedés nem minősül bűncselekménynek, így az nem szerepel semmilyen nyilvántartásban, holott jelentős azon személyek száma, akik rendszeresen fogyasztanak tiltó listán nem szereplő dizájner drogokat. Különösen a hátrányos helyzetű településeken jelent problémát a dizájner drogok fogyasztása, ahol a mélyszegénységben élők nagy számban nyúlnak a szerhez, melyet olcsó ára miatt ők is meg tudnak fizetni (Miklósi, 2014, Tihanyi et al. 2020). Fokozza a problémát, hogy az internet segítségével gyakorlatilag bárki tud rendelni dizájner drogokat, ami jelentős kihívás elé állította a rendészeti szerveket (lásd bővebben: Kiss 2020, 2021).

Amennyiben a kábítószer-bűnözés jelenlegi térbeli megoszlását kívánjuk vizsgálni, úgy a Büntető Törvénykönyv (a továbbiakban: Btk.) egyes tényállásaihoz kapcsolódó esetszámokat kell elemezni. A Btk. esetünkben releváns tényállásai a következők: kábítószer-kereskedelem, kábítószer birtoklása, kóros szenvedélykeltés, kábítószer készítésének elősegítése, kábítószer-prekuzorral visszaélés, új pszichoaktív anyaggal visszaélés.

Az alábbiakban vizsgáljuk meg a fenti tényállásokhoz köthető esetszámokat, melyek napjaink kábítószer-bűnözésének főbb területi eloszlását mutatják meg.

5.1. A kábítószer-bűnözés hazai területi jellemzői⁵

Mielőtt az egyes bűncselekmények területi eloszlását megvizsgálnánk, mindenképp szükséges a kábítószer-bűnözés összesített, országos adatainak a megismerése és a megyei szint elemzése. Ez mutatja meg ugyanis azt, hogy az egyes megyékben milyen mértékű problémaként jelentkezik a kábítószer-bűnözés. Azt azonban feltétlenül meg kell említeni, hogy a megyei szintű elemzés sok esetben félrevezető lehet, mivel a megyei területi egységek igen heterogén képet mutathatnak, mert jelentős területi különbségek figyelhetők meg közöttük (lásd: Somogy megye). A megyei értékek egymással történő összevetése rendkívül fontos és hasznos, azonban számos trend csak az alacsonyabb szintek elemzése során fog megmutatkozni.⁶

⁵ A fejezet a szerző A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem mint stratégiai kihívás a magyar bűnüldözésben című kiadvány alapján, az adatok frissítésével készítette el.

⁶ Ezt azonban számos esetben hátráltatja az a tény, hogy a legtöbb kriminálstatisztikai adat csak megyei szinten érhető el.

3. táblázat: Az ismertté vált kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények számtani átlaga 2016 és 2020 között (darab)

1.	Budapest: 1962	6.	Borsod-Aba-új-Zemplén: 207	11.	Veszprém: 136	16.	Békés: 114 Zala: 114
2.	Pest: 376	7.	Csongrád-Csanád: 197	12.	Bács-Kiskun: 134	17.	Tolna: 106
3.	Győr-Moson-Sopron: 311	8.	Baranya: 183	13.	Jász-Nagykun-Szolnok: 125	18.	Nógrád: 90
4.	Komárom-Esztergom: 228	9.	Szabolcs-Szatmár-Bereg: 154	14.	Somogy: 121	19.	Heves: 88
5.	Fejér: 223	10.	Hajdú-Bihar: 148	15.	Vas: 117	20.	

Forrás: Bűnügyi Statisztikai Rendszer

Az abszolút értékek alapján a főváros érintettsége megkérdőjelezhetetlen, közel ötször annyi kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményt követtek el Budapesten, mint a legfertőzöttebb megyében (Pest megye). Az érintett megyék közé tartozik Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Fejér és Borsod-Abaúj-Zemplén megye. A legkevesebb kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény pedig Vas, Békés, Zala, Tolna, Nógrád és Heves megyékben vált ismertté a 2016-2020 közötti időintervallumban (3. táblázat).

Az érdemi összevethetőség érdekében, az abszolút mutatókból szükséges lakosság-szám arányos gyakorisági mutatók számolása is, ez teszi ugyanis azt lehetővé, hogy érdemben össze lehessen hasonlítani az egyes területi egységeket. A 100 000 főre számított mutatók alapján más a megyék közötti sorrend, mint az abszolút értékek alapján. Az alábbiakban vizsgáljuk meg a megyék gyakorisági mutató alapján számított sorrendjét.

A 2016 és 2020 közötti értékek alapján főváros, Komárom-Esztergom és Győr-Moson-Sopron megye tekinthető a leginkább fertőzöttnek, ahol másfél-kétszeres a kábítószerrel elkövetett bűncselekmények aránya, mint az országos átlag (45,75). Az országos átlagot meghaladó továbbá a bűnözési fertőzöttség Fejér, Baranya, Csongrád-Csanád, Tolna, Nógrád és Vas megyében. Az országos átlag körüli értékekkel rendelkezik Vas, Zala, Veszprém és Somogy megye, míg átlag alatti értékekkel a maradék megyék (4. táblázat).

4. táblázat: A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények 100 000 főre eső megyei értékei (2016-2020) (országos átlag: 45,75)

1.	Budapest: 112	6.	Csongrád-Csanád: 49 Tolna: 49	11.	Jász-Nagykun-Szolnok: 34 Békés: 34	16.	Bács-Kiskun: 27
2.	Komárom-Esztergom: 76	7.	Nógrád: 48	12.	Borsod-Abaúj-Zemplén: 32		
3.	Győr-Moson-Sopron: 67	8.	Vas: 46	13.	Heves: 30		
4.	Fejér: 53	9.	Zala: 42	14.	Pest: 29		
5.	Baranya: 51	10.	Veszprém: 40 Somogy: 40	15.	Szabolcs-Szatmár-Bereg: 28 Hajdú-Bihar: 28		

Forrás: Bűnügyi Statisztikai Rendszer

A főváros esetében a nagyvárosi közeg, mint anonim tér, különösen kedvez számos bűncselekménytípus elkövetésének. A nagyvárosi bűnözéshez a „feltételek” a legszignifikánsabban a fővárosban teremődtek meg, és természetesen nem csak a kábítószerrel kapcsolatos deliktumok, hanem más bűncselekmények esetén is megfigyelhető az országos átlag feletti bűnözési gyakoriság. Az viszont mindenképp figyelemreméltó, hogy egyes megyék esetében közel háromszoros gyakorisági különbségek is megfigyelhetők, annak ellenére, hogy mára a kábítószer probléma közel sem városi jelenség, gyakorlatilag minden településtípuson (nagyvárostól a falvakig bezárólag) jelen van. Sőt, egyes halmozottan hátrányos helyzetű kistelepüléseken még nagyobb probléma a dizájner drog, mint a nagyobb településeken.

A lakosság szám arányosan számított bűncselekményi értékek a megyei rangsorban azonban nem tükrözi azt a tényt, hogy a kábítószer-használat a gyengébb szocioökonómiai mutatókkal rendelkező megyékben nagyobb problémaként jelentkezne (lásd: Jász-Nagykun-Szolnok, Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyék értékei). A fenti megyék az országos átlagnak megfelelő, vagy attól sokkal jobb fajlagos mutatókkal rendelkeznek a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények vonatkozásában.

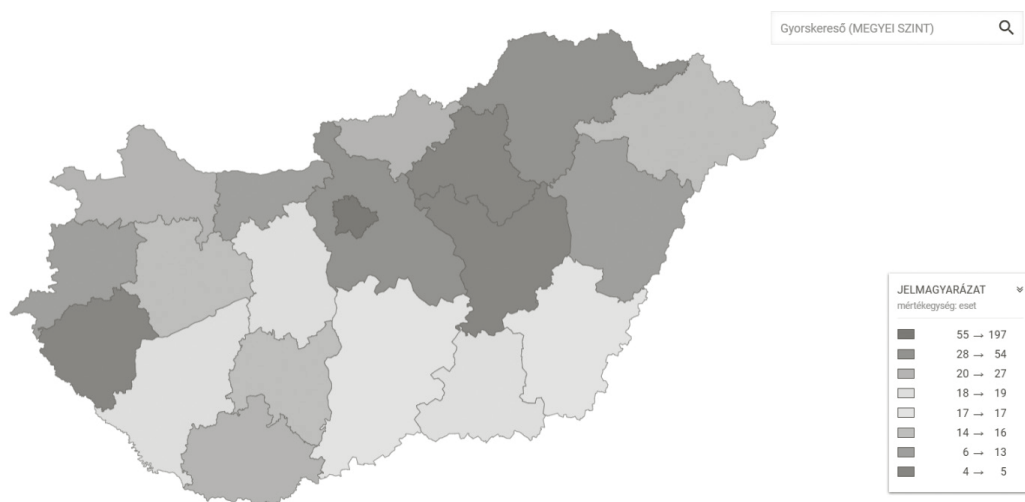
A kábítószer-prekurzorral visszaélés az új Büntető Törvénykönyv hatályba lépésével létrehozott tényállás. 2016 és 2020 között országosan mindössze 6 db bűncselekmény vált ismertté (2013 és 2017 között 13 db). Az alacsony esetszám

miatt a térbeli törvényszerűségekre és a mintázatra vonatkozó kriminálgeográfiai törvényszerűségek nem tehetők. Hasonlóakat mondhatunk a kábítószer készítésének elősegítése bűncselekmény esetében is. A vizsgált 5 év alatt mindössze 33 ilyen jellegű bűncselekmény vált ismertté (2013-2017 között 18 db).

Nem szerencsés rangsorolni az egyes bűncselekményeket, azonban a kábítószer kereskedelem büntette az egyik legfontosabb deliktum a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények között. A bűnüldöző hatóságok elsődleges szempontja ugyanis a minél több terjesztő kiiktatása a rendszerből, ezáltal ugyanis jelentős mértékű kínálatcsökkentés érhető el. Vagyis, ha kevesebb kábítószer kereskedő van a piacon, akkor kevesebb lesz a megvásárolható kábítószer mennyisége, így pedig arányosan csökken a fogyasztók száma is. A fentiek miatt a kábítószer-kereskedelem büntett esetében térképen is ábrázolva lett a deliktum megyei bontású térbelisége abszolút és gyakorisági mutatók alapján.

Ezzel kapcsolatban azonban érdemes megemlíteni, hogy egyes kutatók közgazdasági modellek alapján azt állapították meg, hogy a kínálatcsökkentés nem feltétlenül okoz kábítószer-mennyiség csökkenést, ugyanis a tartós hiány felveszi a fogyasztói árakat, ami növeli az árrést, és nagyobb motivációt gyakorol a bűnszervezetekre. Néhány bűnszervezet kiesése és a kínálati piac csökkenése pedig együttesen azt eredményezik, hogy új szervezetek jönnek létre vagy a meglévők szervezetek veszik át a helyüket (lásd bővebben: Caulkins-Reuter, 1998).

A fenti közgazdasági modell kapcsán érdemes megemlíteni, hogy a kábítószer piacra tekinthetünk úgy, mint egy bonyolult folyamatra, ahol anyagáramlás folyik, mivel van kiskereskedelmi és nagykereskedelmi része, beszállítás stb. Hazai kutatók az illegális műkincskereskedelem kapcsán vizsgálták ezt a folyamatot, azonban mindenképp tekinthetünk analóg módon a műkincs- és a kábítószer kereskedelem területére, mivel sok esetben hasonló módon működik (Hudák-Csaba 2020). Amennyiben pedig a kábítószer-kereskedelemre mint nemzetközi folyamatra tekintünk, úgy nélkülözhetetlen az országok közötti együttműködés, a rendőri intézkedések és stratégiák jelenleginél magasabb szintű összehangolása (Kobets – Krasnova, 2017, 2018, 2019).

2. ábra: A kábítószer-kereskedelem büntett esetszámainak alakulása megyei bontásban (2020)

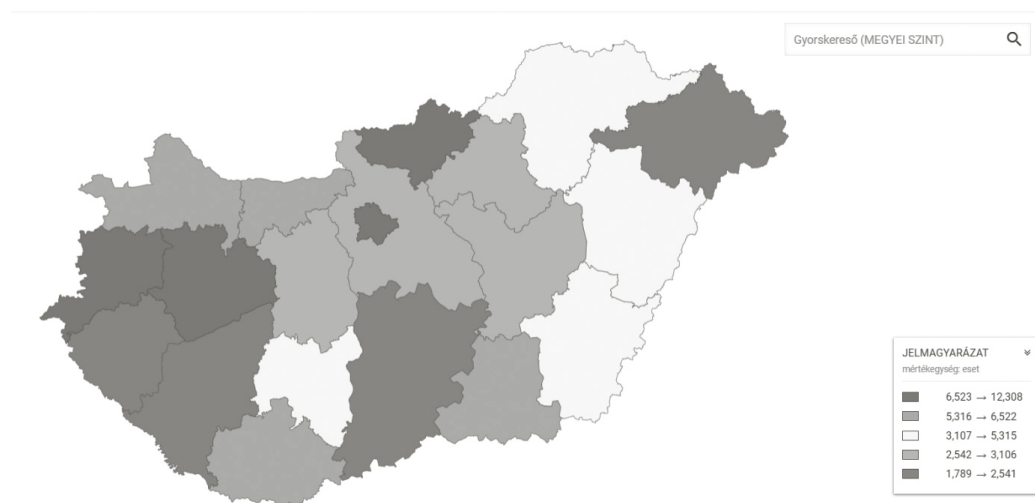
Forrás: a <https://prestat.lechnerkozpont.hu> alapján saját szerkesztés

Az éves szinten regisztrált bűncselekmények száma meglehetősen hektikus (2018: 260; 2019: 538), amelyet a nyomozói aktivitáson kívül is számos tényező befolyásol. A főváros és Pest megye mellett Borsod-Abaúj-Zemplén és Győr-Moson-Sopron megye értékei emelkednek ki. Budapest és Pest megye központi fekvése és szerepköre miatt sajnos a legtöbb deliktum esetében az országos átlag feletti értéket mutat, BAZ megye ugyancsak számos bűncselekmény esetében az országos átlag feletti értékekkel rendelkezik, bár a nagy lélekszámú megyék közé sorolható, ami az abszolút értékeket nyilvánvalóan megnöveli. Mindenképp említésre méltó viszont Győr-Moson-Sopron megye átlagon felüli érintettsége. A megye fertőzöttsége részint földrajzi fekvéséből adódik, ugyanis jelentős mennyiségű a Szlovákiából Győr-Moson-Sopron megyén keresztül az országba áramló kábítószer mennyisége, amely a statisztikai adatokban is markánsan megmutatkozik. A legkisebb esetszámok Vas, Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megyéket jellemzik (2. ábra).

A gyakorisági mutatók már más területi mintázatot mutatnak. A lakosságszám arányos fertőzöttség alapján ugyancsak a fővárosban regisztrálták a legtöbb bűncselekményt, viszont a megyék között Nógrád, Vas és Veszprém voltak a leginkább fertőzöttek, a legkevésbé pedig Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun, Somogy és Zala megyék. Utóbbi két megye értékei mindenképp érdekesek, hiszen mindkettő

érintkezik a Balatonnal, így a turizmussal összefüggésben mindkét megyében magas értéket feltételezhetnénk. Ennek ellenére a fiatal turisták által jóval preferáltabb déli part értékei a legalacsonyabbak közé tartoznak lakosságszám arányosan, míg az északi part értékei az ország legmagasabb értékei közé sorolhatók.

3. ábra: A kábítószer-kereskedelem büntett esetszámainak alakulása megyei bontásban

100 000 főre számítva (2019)

Forrás: a <https://prestat.lechnerkozpont.hu> alapján saját szerkesztés

A kábítószer birtoklása a legnagyobb esetszámú kábítószerrel kapcsolatos deliktum, éves szinten közel öt-hatezer bűncselekmény válik ismertté. Érezhetően emelkedett a deliktum éves esetszáma, a 2013-2017 közötti időszakban mindössze négyezer bűncselekmény vált csak országosan ismertté. A kábítószer birtoklása szoros korrelációt mutat a kábítószer kereskedelem büntettel, így e tekintetben is a fővároson kívül Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Fejér és Pest megyék a leginkább érintettek.

A kóros szenvedélykeltés bűncselekmény, ha nem is markánsan, de mutatja a fiatalok személyek kábítószer-fogyasztásának problémáját. A deliktum nem nagy esetszámmal fordul még elő, bár feltételezhetjük, hogy a látencia igen nagy lehet, és csak töredéke jut a hatóság tudomására a bűncselekménynek (ahogy más kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény esetében is). A halmozottan hátrányos

helyzetű településeken egyre komolyabb problémát okoz a droghasználat, amit már a kóros szenvedélykeltés esetszámai is érzékeltetnek. Ha megnézzük a bűncselekmény megyei értékeit, akkor világosan látszik, hogy az ország két, szociálisan nehéz helyzetben lévő megyéje mutatja a legmagasabb értékeket (Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok) (A 2013-2017 közötti időszakban ugyancsak két, több szempont alapján is hátrányos helyzetű megye mutatta a legnagyobb fertőzöttséget: Borsod-Abaúj-Zemplén és Szabolcs-Szatmár-Bereg). Öt év átlagában rendkívül alacsony értéket mutat (nulla esetszám mind az öt évben) a főváros, Baranya, Fejér, Hajdú-Bihar és Komárom-Esztergom megye.

Az új pszichoaktív anyaggal visszaélés bűncselekmény esetében ugyancsak igazolódni látszik az a korábbiakban említett tény, hogy az új típusú drogok könnyű beszerezhetőségük és alacsony árak miatt igen nagy számban kerülnek a hátrányos helyzetű emberekhez. Az egyes megyék ismertté vált esetszámai világosan megmutatják, hogy a legtöbb esetben a gazdaságilag és társadalmilag hátrányos helyzetűnek tekinthető megyékben találkozhatunk kiugró értékekkel. A legmagasabb értékek a fővárost és Pest megyét jellemzik⁷, az ezeket követő megyék területén viszont többségében az országos fejlettségi átlag alatti járásokkal találkozhatunk (Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád. Mindenképp elgondolkodtató, hogy a fővárosban alig volt több új pszichoaktív anyaggal visszaélés, mint a jóval kisebb népességű Borsod-Abaúj-Zemplén megyében (76↔69), de csekély különbség volt Pest és Nógrád megye között is (34↔22), amely mindenképp érzékelteti, hogy a mélyszegénység és a pszichoaktív anyagok használata között erős korreláció figyelhető meg (5. táblázat).

⁷ A 2013-2017 közötti időintervallumban még Borsod-Abaúj-Zemplén megye értékei voltak a magasabbak (lásd: A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem mint stratégiai kihívás a magyar bűnüldözésben című könyv vonatkozó fejezeteit)

5. táblázat: Az egyes kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények számtani átlaga 2016 és 2020 között (darab)

	kábítószer kereskedelem	kábítószer birtoklása	új pszichoaktív anyaggal visszaélés	kóros szenvedélykeltés ⁸	kábítószer készítésének elősegítése
Budapest	155	2119	76	0	3,8
Baranya	17	190	12	0	0,6
Bács-Kiskun	15	126	18	1,2	0,2
Békés	10	114	12	0,6	0,2
Borsod-Abaúj-Zemplén	38	133	69	7,6	0
Csongrád	21	199	14	1,2	0,2
Fejér	20	235	13	0	0
Győr-Moson-Sopron	24	346	3	0,4	0
Hajdú-Bihar	20	131	27	0	0,2
Heves	7	81	17	0,6	0,2
Komárom-Esztergom	19	248	6	0	0,2
Nógrád	12	74	22	0,4	0
Pest	39	376	34	2,2	0,2
Somogy	13	125	7	0,4	0
Szabolcs-Szatmár-Bereg	17	131	33	2,2	0
Jász-Nagykun-Szolnok	9	113	26	2,4	0
Tolna	9	106	11	1,5	0,4
Vas	15	104	19	1,2	0,4
Veszprém	18	137	6	1,8	0
Zala	7	127	2	0,4	0

Forrás: Bűnügyi Statisztikai Rendszer

Amennyiben az összбүнözés és a kábítószer-бүнözés közötti kapcsolatot kívánjuk feltérképezni, akkor megállapíthatjuk, hogy jelentős eltérés figyelhető meg. Bizonyos esetekben természetesen megfigyelhető egyezőség – például a főváros és Pest megye esetében, ahol az összбүнözés és a kábítószer-бүнözés bizonyos szegmensei egyaránt

⁸ A kóros szenvedélykeltés és a kábítószer készítésének elősegítése бűncselekmények esetében a kis esetszámok miatt a kapott értékek nem lettek kerekítve.

jóval országos átlag felettiek –, a legtöbb megye esetében azonban más sorrend figyelhető meg, ami mindenképp jelzi az egyes bűncselekménytípusok területi különbségeit. Említésre méltó Somogy megye, amely az összбүнözést tekintve évtizedek óta a főváros után a legfertőzöttebb területi egység hazánkban. Ennek ellenére a kábítószer-бүнözés által kevésbé érintett, mint az feltételezhető lenne. Ehhez azonban feltétlenül kívánczik két megjegyzés. A megyei szintű analíziseknél sok esetben elfedődnek a megyén belüli területi differenciák. Somogy megye erre eklatáns példa, ahol gyakorlatilag csak a Balaton déli partjának települései fertőzöttek, ami a megye országos átlagon felüli fertőzöttségét is eredményezi. Ami pedig Somogy megye kábítószer-бүнözéssel kapcsolatos fertőzöttségét illeti, feltételezhetjük a Balatonnál nyaraló fiatal korosztályokhoz tartozó turisták esetében a kábítószer-fogyasztást, terjesztést stb., azonban esetükben kisebb a rendőri aktivitás, mivel előzetes információkkal a rendőrség nem rendelkezik velük kapcsolatban. Itt mindenképpen meg kell említeni a turizmus és a biztonság és бүнözés összefüggését, azonban jelen tanulmány e témával most részletesen nem foglalkozik (Bujdosó-Remenyik, 2008, Ernszt et al. 2018, Péter et al. 2018). Rövid itt tartózkodásuk ideje alatt, pedig ha egy turista nem követ el valamilyen jogsértést, akkor nem indul vele szemben rendőri eljárás, vagyis nem derül fény a kábítószer-fogyasztás tényére.

Záró gondolatok

A tanulmány az 1960-as évektől kezdve mutatta be a hazai kábítószer-бүнözés főbb területi sajátosságait. Megállapította, hogy a rendszerváltozást megelőző időszakban a mai értékekhez képest csekély esetszámok voltak csak regisztrálhatók, amelyek sok esetben nem alkalmasak arra, hogy megrajzolhassuk a korabeli Magyarország droghasználati térképét. A csekély esetszámok részben a fogyasztás csekélyebb mértékében, másrészt pedig a rendőri aktivitásban, illetve a statisztikai adatszolgáltatás maitól eltérő voltában keresendő.

A rendszerváltozástól kezdődően jelentősen megnövekedett a szerhasználók száma, ezzel összefüggésben pedig a regisztrált esetek száma is, azonban továbbra is problémaként jelentkezik – amely torzítja a valós térbeli struktúra megismerését –, hogy az egyes megyékben eltérő a rendőri aktivitás, illetve a dizájner drogok megjelenésével (2010-től) számos olyan drog jelent meg az országban, melyek nem minősülnek kábítószernek, így azok használata illetve az azokkal történő bárminemű elkövetési magatartás, nem jelentkezik a бүнügyi statisztikában.

A tanulmány megállapította továbbá, hogy bűnügyi értelemben nem állapítható meg egyértelmű összefüggés a szocioökonómiai jellemzők és a kábítószerhasználat között. Az viszont feltételezhető, hogy a dizájnerdrogok jelentősen torzítják az ENYÜBS adatait.

Irodalomjegyzék

- BALASSA BENCE – BEZSENYI TAMÁS: A rendszerváltás időszakában gyorsuló gazdasági bűnözés szerveződése. In: Belügyi Szemle 2018/9. pp. 7-28.
- BODA JÓZSEF (FŐSZERK.) (2019): Rendészettudományi Szaklexikon, Campus Dialóg, Budapest
- BUJDOSÓ ZOLTÁN – REMENYIK BULCSÚ (2008): Turizmusmenedzsment az Észak-Magyarország Régióban In: Dávid, L (szerk.) A turizmus szerepe az Észak-Magyarország Régióban I-II
- GYÖNGYÖS, KÁROLY RÓBERT FŐISKOLA, pp. 85-101.
- CAULKINS, P. JONATHAN – REUTER, PETER (1998): What price data tell us about drug markets. In: Journal of drug issues, 28(3) pp., 593-612-
- CSABA, ZÁGON (2019) Analyse des globalen illegalen Zigarettensorgungsnetzes. Mitteleuropäische Polizeiakademie Fachjournal, 2019/1. pp. 40-46. (<http://real.mtak.hu/94743/>)
- ERDŐS ÁKOS (2017): A Vám- és Pénzügyőrség kábítószer-ellenes tevékenysége a rendszerváltást követő első évtizedben. Rendvédelem-történeti Füzetek, 27 (54), 15-24.
- ERDŐS ÁKOS (2018): Kábítószer-élvezet és -függőség Magyarországon a 19. század végétől a második világháború kirobbanásáig. Magyar Rendészet, 18 (3), 75-91.
- ERNSZT ILDIKÓ – PÉTER ERZSÉBET – KELLER KRISZTINA – TÓTH-KASZÁS NIKOLETTA (2018): Biztonsági kérdések a turizmusban, egy határ menti térség példáján keresztül. In: Turizmus Bulletin, (18) évf. 2. sz. 38-45. p.
- HUDÁK KRISZTINA – CSABA ZÁGON (2020): A brief Survey of Illicit Art Trade of Archaeological Finds in Hungary – in the Context of Customs Control. In: Közös kihívások – egykor és most: Tanulmánykötet. Magyar Rendészettudományi Társaság Vám- és Pénzügyőri Tagozat, Budapest. pp. 134-145. (<http://real.mtak.hu/110145/>)
- KISS TIBOR (2020): Az eBizalom szerepe az illegális szerek online kereskedelmében: Az eBizalom szerepe az illegális szerek online kereskedelmében. In.: Madai Sándor – Pallagi Anikó – Polt Péter szerk. (2020): Sic itur ad astra: Ünnepi kötet a 70 éves Blaskó Béla tiszteletére. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, pp 275-283.
- KISS TIBOR (2021): Miért népszerű a darknetes kábítószer-kereskedelem? In.: Barabás Andrea Tünde – Christian László szerk. (2021): Ünnepi tanulmányok a 75 éves Németh Zsolt tiszteletére: Navigare necesse est. Budapest, Ludovika Egyetem kiadó, pp 269-276.

- KOBETS P.N. – KRASNOVA K.A. (2017): Peculiarities of the national strategy of the Kingdom of Spain in the sphere of combating illegal drug trafficking and terrorism financing (part 1), Countering terrorism. Problems of the XXI century – COUNTER-TERRORISM, 3, pp. 4-12.
- KOBETS P.N. – KRASNOVA K.A. (2018). Social partnership and countering illegal circulation of drugs: experience of the Republic of Turkey, Legal education and science, 7, pp. 37-40.
- KOBETS P.N. – KRASNOVA K.A. (2019): Modern trends in the international cooperation of law enforcement bodies of Russia and South Africa in the sphere of countering drug crimes, Military law, 1 (53), pp. 362-370.
- LÉVAI MIKLÓS (1991): A kábítószer-probléma és a bűnözés összefüggései. Kandidátusi disszertáció, Miskolc. 168 p. (<http://real-d.mtak.hu/49/1/Le1.pdf> - letöltés ideje: 2018. április 1.)
- MÁTYÁS SZABOLCS (2020): A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem mint stratégiai kihívás a magyar bűnüldözésben. NKE, Budapest
- MIKLÓSI MÁRTA (2014): A büntetés-végrehajtási szervezet együttműködése más szervezetekkel a reszocializáció érdekében. In: Buda András – Kiss Endre (szerk.): Interdiszciplináris pedagógia és a fenntartható fejlődés. Debrecen, pp. 365-374.
- NAGY JÚLIA (2013): Kritikus kábítószeres hatóanyag-tartalmának fokozott monitorozása. 2013. I. hírlevél (<http://nszkk.gov.hu/content/droghelyzet/hirlevelek/mh2013ia.pdf> - letöltés ideje: 2017. december 28.)
- NEMZETI DROG FÓKUSZPONT (2004): 2004-es ÉVES JELENTÉS az EMCDDA számára készítette: Nemzeti Drog Fókuszpont: "MAGYARORSZÁG" Új fejlemények, trendek és részletes információk a kiemelt témákról. http://drogfokuszpont.hu/wp-content/uploads/nr_hu_2004.pdf - 2018. április 19.)
- NYITRAI ENDRE (2018): A szervezet bűnözés elleni küzdelem büntetőjogi és kriminalisztikai eszközei, PhD értekezés, Pécs
- PATKÓS CSABA – TÓTH ANTAL (2012): A bűnözés néhány térbeli jellemzője a rendszerváltás utáni Magyarországon. Területi Statisztika 15. (52.) évf. 3. sz. 2012. 259. p.
- PÉTER ERZSÉBET – NÉMETH KORNÉL – LELKÓNÉ TOLLÁR ILDIKÓ (2018): Turizmusbiztonság, mint újonnan felmerülő fogyasztói igény. In: Turizmus Bulletin, (18) évf. 2. szám 30-37.p.
- SIVADÓ MÁTÉ (2014): Új kihívások a droghelyzet kezelésében itthon, Európában és a világban – kis alkoholológiai kitekintéssel. In: Gaál Gyula, Hautzinger Zoltán (szerk.): Tanulmányok a „Biztonsági kockázatok - rendészeti válaszok” című tudományos konferenciáról. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, Pécs, pp. 235-242.
- TIHANYI, MIKLÓS – MÁTYÁS, SZABOLCS – VÁRI, VINCE – KRASNOVA, KRISTINA (2020): Drug Policy in Hungary: Current Trends and Future Prospects. In: Siberian Law Review, 2020/4. pp. 485-494.

ÜRMÖSNÉ SIMON GABRIELLA (2018): Drug abuse In: Technical English for Officers. Dialóg Campus Kiadó. pp. 135

ÜRMÖSNÉ SIMON GABRIELLA (2019): Miben segítik a nyelvi ujjnyomok a nyomozást? Magyar Rendészet. XIX. évfolyam 2019/1

VÁRI VINCE (2020): A rendőrség teljesítmény- és hatékonyságmérésének keretei és a mérés indikátorai. Nemzeti Közsolgálati Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest

Adatbázisok

<https://bsr.bm.hu/>

<https://prestat.lechnerkozpont.hu/bunmegelozes/>

A pandémia hatása a kábítószerrel kapcsolatos jelenségekre

Impact of the pandemic on drug-related phenomena

Absztrakt

A 2020-ban kitört Covid-19 világjárvány következtében a központi közigazgatással rendelkező államok jelentős korlátozásokat vezetett be. Az üzletek, vendéglátóhelyek bezártak, a munkahelyek nagy része otthoni munkavégzésre váltott. Mindközben a gyerekeknek is otthonról kellett tanulmányaikat folytatni, ami a szülőkre további fokozott terheket rótt. Ez a drogfogyasztók számára teljesen új helyzetet teremtett. Egyrészt az alkalmi drogfogyasztók nyilvánvalóan nehezebben jutottak hozzá a használt szerükhöz, nehezebben találkoztak a dilerükkel. Vélhetően a fogyasztásuk az adott szer vonatkozásában csökkent, bár valószínűsíthető, hogy alkoholból többet ittak.

Ettől érdekesebb a helyzet a függők, ezen belül is az intravénásan fogyasztók terén. Az ellátási láncban már a korábbi években is megvalósult egy jelentős változás, a helyi dílert sok esetben felváltotta az internetes drogrenelés. Azonban a drogszcéna legsúlyosabb helyzetben lévő tagjai sok esetben a hajléktalanság küszöbén táncolnak, jövedelmük minimális, lakhatásuk, táplálkozásuk, ruházódásuk megoldatlan. Számukra nagyobb nehézséget jelenthetett internetről rendelni drogot, másik oldalról a kijárási korlátozások pont azokat sújtják leginkább, akik valódi

¹ SIVADÓ Máté PhD, r. őrnagy, adjunktus, NKE Rendészettudományi Kar, Kriminológiai tanszék, Máté Sivadó, PhD, pol. major, assistant professor, University of Public Service Faculty of Law Enforcement, Department of Criminology, mate.sivado@uni-nke.hu orcid.org/0000-0002-8296-1571

otthonnal, intim térrel nem rendelkeznek. Kézenfekvő válasz lenne erre a helyzetre, hogy ezek az emberek végre elkezdhetnék bentlakásos rehabilitációjukat valamely erre szakosodott intézetben. Ezt viszont cáfolják az otthonok feltöltöttségi adatai, ami szerint a járványhelyzetben töredék számban jelentkeztek hozzájuk, illetve megnőtt a folyamatot idő előtt megszakítók aránya.

Valószínűsíthető, hogy a koronavírus járvány következtében előálló gazdasági nehézségek – szokás szerint – a legnehezebb helyzetben lévőket érintik leginkább. A drogfüggők pedig ide tartoznak.

Kulcsszavak: drogfogyasztás, drogfüggőség, koronavírus, intravénás droghasználat, járvány hatása a drogpiacra

Abstract

As a result of the Covid-19 pandemic that erupted in 2020, states with a central administration have imposed significant restrictions. The shops and restaurants were closed, and most of the jobs were changed to work from home. Meanwhile, the children also had to continue their studies from home, which placed additional burdens on the parents.

This situation has created a whole new problem for drug users. On the one hand, occasional drug users had a more challenging time accessing their used drug and meeting their dealer harder. It is believed that their consumption of the particular drug has decreased, although it is likely that they drank more alcohol, for example.

This is more interesting for addicts, including intravenous users. A significant change in the supply chain has already taken place in previous years, with the local dealer being replaced in many cases by online drug orders. However, in many cases, the most disadvantaged members of the drug scene slowly become homeless, their income is minimal, and their housing, nutrition, and clothing are unresolved. It may have been more difficult for them to order drugs from the internet, on the other hand, access restrictions hit those who do not have a natural home, an intimate space, the hardest. An obvious answer to this situation would be that these people could finally start their residential rehabilitation in a specialized institution. This, in turn, is refuted by the occupancy data of the homes, according to which a fraction of them was reported in the epidemic situation, and the proportion of those who interrupted the process prematurely increased. The economic

difficulties caused by the coronavirus epidemic will likely, as usual, affect the most disadvantaged. Moreover, drug addicts belong here.

Keywords: drug use, drug addiction, coronavirus, intravenous drug use, epidemic impact on the drug market

Világtendenciák drogterületen Covid idején

Körülbelül 275 millió ember használt kábítószer az elmúlt évben világszerte, míg több mint 36 millió ember szenvedett kábítószer – fogyasztási zavarokban – derül ki az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatalának (UNODC) közzétett 2021-es világ drogjelentéséből.

A jelentés továbbá megjegyezte, hogy az elmúlt 24 évben a kannabisz erőssége a világ egyes részein négyszeresére nőtt, még akkor is, ha a kábítószer károsnak érzékelő serdülők aránya akár 40 százalékkal is csökkent, annak ellenére, hogy a kannabisz-használat számos egészségügyi és egyéb ártalommal jár, különösen a rendszeres, tartósan használók körében.

A jelentés szerint a legtöbb ország arról számolt be, hogy a járvány idején nőtt a kannabisz-használat.

A drogpiacok rugalmassága a járvány idején ismét megmutatta a kereskedők azon képességét, hogy gyorsan tudnak alkalmazkodni a megváltozott környezethez és körülményekhez.

A jelentés azt is megjegyezte, hogy az Európába irányuló kokain ellátási láncok diverzifikálódnak, lefelé nyomják az árakat és a minőséget, és ezáltal a kokainpiac további bővülésével fenyegetik Európát. Ez valószínűleg kiterjeszti a kábítószer által okozott lehetséges károkat a régióban.

A globális piacon megjelenő új pszichoaktív anyagok száma a 2013 -as 163-ról 2019 -re 71-re csökkent.

A COVID-19 innovációt és alkalmazkodást indított el a drogmegelőzési és kezelési szolgáltatásokban a rugalmasabb szolgáltatási modellek révén. Sok ország bevezette vagy kibővítette az online szolgáltatásokat a járvány miatt, ami a kábítószer -használók számára azt jelenti, hogy az egészségügyi dolgozók most telefonon keresztül tanácsadást vagy kezdeti értékelést kínálhatnak, és elektronikus rendszereket használhatnak a szabályozott anyagok felírására. Bár a COVID-19 hatása a kábítószer problémára még nem teljesen ismert, az elemzés azt sugallja, hogy a járvány növekvő gazdasági

nehézségeket hozott, amelyek valószínűleg vonzóbbá teszik a tiltott kábítószer-termesztést a törekeny vidéki közösségek számára. A járvány társadalmi hatása - amely az egyenlőtlenségek, a szegénység és a mentális egészségi állapotok növekedését okozza, különösen a már kiszolgáltatott lakosság körében - olyan tényezőket jelent, amelyek több embert kényszeríthetnek a kábítószer-fogyasztásra. (UNODC, 2021.)

Azokban az országokban, ahol hosszabb-rövidebb időre szigorú karantén-szabályokat vezettek be, teljesen átalakultak a kábítószer-fogyasztási szokások. Erről a legnagyobb felmérést Nagy-Britanniában végezték, és a megállapításokon nem nagyon kell meglepődni: sokkal kevesebb partidrogot fogyasztottak a britek, a kokainpiac forgalma nagyjából a járvány előtti szint felére zuhant, de ketaminból és LSD-ből is sokkal kevesebb fogyott. Eközben azonban közel harmadával nőtt azoknak az aránya, akik az otthoni magányban inkább alkohollal ütik ki magukat, teljesen legálisan. Emellett a válaszadók 35 százaléka még a kijárási korlátozásra készülve felhalmozott gyógyszereket is, valószínűleg legalább részben illegális forrásból.

Fiona Measham, a University of Liverpool kábítószer-használati szokásokkal foglalkozó professzora szerint ennek nemcsak az a magyarázata, hogy tilos volt nagy tömegrendezvényeket tartani, hanem az is, hogy otthon az emberek nem annyira akarnak túlpörögni drogtól, ráadásul amilyen stresszes a helyzet, inkább alkohollal nyugtatják magukat.

Problémát jelentett az is, hogy a határok lezárása miatt nehezebb volt bejuttatni a kábítószert több országba. A Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontja szerint Észtországban például az egyik népszerű új partidrog fogyott el két hétre, amit eddig Oroszországból vittek át, Szlovákiában és Csehországban pedig heroinból volt szinte lehetetlen egy ideig újabb adaghoz jutni – így ehelyett sokan a rossz minőségű, kevert, bizonytalan helyről érkező drogot választották.

A keresleti oldalon azok közül, akik olcsóbb kábítószert vettek, sokan prostitúcióból vagy koldulásból élnek, nekik a kijárási korlátozások alatt még annál is kevesebb pénzük lett, mint korábban. Normális esetben ez azt jelentené, hogy lejjebb megy az ilyen drogok ára – csak hogy a kábítószerekkel foglalkozó közgazdászok szerint a drogpiacon rugalmatlannak számít, nem az ár megy lejjebb, hanem a kábítószerhasználók fordulnak még rosszabb minőségű szerekhez. Ghada Waly, az ENSZ kábítószerügyi szervezetének vezetője azt mondta erről: „a sérülékeny és marginalizált csoportok, fiatalok, nők és a szegények fizetik meg a világ droproblémáinak árát.” (Doward, 2020.)

Intravénás szerhasználók

Az egyre idősebb európai opiát-használó korcsoport például különösen veszélyeztetett a már fennálló egészségügyi problémák és életmódbeli tényezők miatt.

Mivel a szerhasználók körében magas a krónikus betegségek előfordulása, sokan különösen veszélyeztetettek a súlyos légúti megbetegedésekben, ha koronavírussal fertőződnek.

Példák erre:

- A krónikus osztruktív légúti betegségek és az asztma előfordulása magas az ellátásban lévő szerhasználók körében; A heroin és a crack (kokain) elszívása súlyosbító tényező lehet (Palmer et al., 2012).
- Az injektáló szerhasználók és a kokain-használók körében magas a kardiovaszkuláris betegségek kialakulása (Thylstrup et al., 2015) (Schwartz et al., 2010).
- A metamfetamin összehúzza az ereket, ami hozzájárulhat a tüdő károsodásához; továbbá bizonyított, hogy a visszaélésszerű opiát-használat károsítja az immunrendszert (Sacerdote, 2006).
- A HIV, a hepatitis vírushatások és a májrák – melyek az immunrendszer gyengüléséhez vezetnek – magas az injektáló szerhasználók körében.
- A dohányzás és a nikotin függőség nagyon gyakori a szerhasználók bizonyos csoportjai körében, ami hozzájárulhat a koronavírus betegség negatívabb lefolyásához.
- A túladagolás kockázata magasabb a koronavírussal fertőzött szerhasználók esetében.
- Az opiátok, például a heroin, legfőbb életveszélyes hatása az, hogy lelassítja és megállítja a személy légzését. Mivel a COVID-19 (mint bármely súlyos tüdőfertőzés) légzési nehézségeket okozhat, fokozódhat az opiát-használók túladagolásának kockázata.

A szerfogyasztáshoz használt eszközök megosztása növelheti a fertőzés kockázatát. Ahogyan az injektáló segédeszközök megosztása növeli a vér útján terjedő vírusok (HIV, hepatitis B és C) átadását, úgy a közös elszívás vagy injektálás koronavírussal fertőzött eszközei (cigaretta, pipa, inhalátor, fecskendő) növeli a kockázatokat és szerepet játszik a koronavírus terjedésében. A koronavírus jellemzően szoros kontaktusban, emberről emberre nyálcseppekkel terjed, amikor a fertőzött köhög vagy tüsszent. A vírus relatíve hosszú ideig életképes marad egyes felületeken.

A rekreációs kábítószer-használat

A rekreációs kábítószer-használat gyakran olyan helyzetekben zajlik, ahol az emberek csoportosulnak, és meg lehet osztani a drogokat vagy fogyasztáshoz szükséges felszerelést.

A szerhasználathoz kötődő színterek, körülmények gyakran növelik a koronavírus kitettség kockázatát.

Ezt bizonyos mértékig csökkentheti a fizikai távolság, vagy más biztonsági előírások, intézkedések bevezetése, melyek csökkentik a belépést az ilyen helyszínekre.

A szerhasználókat is ellátó drogambulanciák, szociális ellátók, alacsonyküszöbű intézmények számára a fizikai távolság betartása nehéz feladat a közös helységek, várótermek miatt. Mint más helyszíneken, a megfelelő távolságtartás és a higiénikus körülmények fenntartása életbevágóan fontos feladat.

A hajléktalan szerhasználóknak sokszor nincs más választása, mint közterületeken tartózkodni, a személyi higiénias feltételek nélkül. Az önkéntes karantén feltételei nem adottak a hajléktalanok számára és az egészségügyi ellátórendszerhez való hozzáférés is limitált. A hajléktalan vagy lakhatásukban veszélyeztetett droghasználók ellátása az egyik legfontosabb feladat ezen a téren.

A COVID-19 terjedési kockázatainak kezelése valószínűleg különösen nehéz a börtönökben. A börtönökben magas a kábítószer-használat és a fertőző betegségek előfordulása. Ez zárt környezet, ahol túlszűfoltságot, rossz infrastruktúrát és a betegségek lassú diagnosztizálását dokumentálták (EMCDDA, 2018.)

A Covid hatása a nemzetközi drogpiacon

A járvány kezdeti szakasza, a lezárások elrendelése váratlanul érte a drogpia résztvevőit, de relatíve hamar alkalmazkodtak a kialakult helyzethez. A korlátozások ellenére a tagállamok közti kábítószer-forgalom tovább folytatódott, köszönhetően a közúti árufuvarozást az EU határain belül lehetővé tevő rendelkezéseknek. Így a csempészek nagy mennyiségeket tudtak egyik országból a másikba mozgatni. Az alsóbb szintű disztribúció területe azonban nehezebben tudott alkalmazkodni, hiszen a személyes kapcsolatok korlátozása megnehezítette a drogok átadását. Az átmeneti zavar árfelhajtó hatású volt, néhány kábítószer egyes piacokon drágábbá vált. A személyes kontaktusok elkerülésére rövid időn belül látványosan megnőtt a webes és darknet-piacok jelentősége, a közösségi média fokozottabb bevonása,

a titkosított kommunikációs alkalmazások használata. Megnövekedett az elektronikus pénzmozgatás, a kábítószer-eladásból származó pénzek tisztára mosására pedig onshore cégeket találtak vagy hoztak létre. A szervezett bűnözői csoportok aktívak maradtak, habár a modus operandijukon változtatni kényszerültek. Így átalakultak a kommunikációs csatornáik, a szállítási módjaik és útvonalaik, valamint a raktározás formái. A bűnözői csoportok számára instabillá vált gazdasági környezet, a kereslet és a disztribúció kényszerű változása növelte a középszintű kereskedők és elosztók között az erőszak megjelenését. A piac közép- és alsó szintjein is egyre nagyobb teret nyertek a webes és darknet piacok, valamint a szociálmédiá. A kommunikációk, adás-vételek egyre elterjedtebben a biztonságos titkos alkalmazásokon keresztül zajlanak (darknet, telegram stb.) A beszerzés érdekében a fogyasztók körében a karantén alatt jelentősen megnőtt ezen applikációk, illetve platformok használata. Csökkentek a személyes kapcsolatot igénylő tranzakciók (átvételek és fizetések), egyre többen használják az online felületeket.

Ennek a disztribúciós modellnek a széles körű alkalmazása vélhetőleg a járványveszély elmúltával is fennmarad, sőt tovább bővül.

Néhány tagállamban a kannabiszgyanta hiánya és a bizonytalan piaci helyzet, illetve az attól való félelem, hogy a kannabisz (szárított növény) kínálatában is visszaesés lehetséges, a kannabisz kiskereskedelmi árát felfelé tolta. Annak ellenére, hogy a kiskereskedelmi céllal létrehozott „házi ültetvények” működését a járványveszély miatti korlátozó rendelkezések lényegében nem zavarták meg.

A heroinkereskedelem továbbra is a már ismert útvonalakon folytatódott. A tagállamok többsége arról számolt be, hogy a helyi piacokon kevesebb a heroin, emiatt több helyen az árak is emelkedtek. A heroinfogyasztók így vagy kénytelenek azt emelt áron beszerezni (ha hozzáférhető) vagy helyettesítő szubsztanciát használnak. Például szintetikus opioidot (amely lehet valamilyen opiát tartalmú gyógyszer vagy opioid tartalmú új pszichoaktív anyag), vagy másfajta kábítószer (crack, amfetamin, szintetikus cathinon, fentanyl), amelyek könnyebben hozzáférhetőek és olcsóbbak.

A kokain-kereskedelem a légiforgalmi korlátozások ellenére tovább folytatódott tengeri szállítókonténerekben. Mi több, a forgalom előzetes becslések szerint meghaladta a 2019. évit. Az európai és a kolumbiai lefoglalási adatok azt mutatják, hogy jelentős mennyiségű kábítószer koboztak el a hatóságok 2020 első felében. Nem meglepő, hogy ezek jelentős része a kikötőkben történt, a reptéri lefoglalások száma erősen visszaesett.

A szintetikus szerek piacán sem állt meg az élet. Hollandia és Belgium, mint az Európai Unió legfőbb előállítói, tovább ontották magukból a szintetikus drogokat. Azonban a kereslet lecsökkent irántuk annak következtében, hogy Európa-szerte elmaradtak a zenei és ifjúsági fesztiválok, koncertek. Míg számos uniós tagállamban emelkedett az amfetaminok és az MDMA ára, addig Hollandiában csökkent, sőt a kiskereskedők különböző módon igyekeznek felrázni a piacot, növelni az értékesítést.

Habár a korlátozó intézkedések hatására globálisan visszaesett a kisebb erőszakos bűncselekmények előfordulása, ugyanakkor a kábítószer-piacon nemcsak Amerikában, de Európa jó pár országában is emelkedett a közép- és kiskereskedelemben érdekelt csoportok között az erőszakos fellépés. Gyakorlatilag a kereslet visszaesésével komoly harcok indultak meg a vásárlókért, a területekért és az elosztási csatornákért.

Számos új csempészési-, kínálati és elosztási stratégia alakult ki a COVID-19 járvány elleni küzdelem miatt életbe léptetett korlátozások okozta veszteség kompenzálására, illetve a kábítószer-piac működtetésére.

A COVID-19 világvárvány hosszabb távú hatásai valószínűleg hatással lehetnek a kábítószer-eladásokból származó pénzek tisztásra mosására is: a gazdasági recesszió miatt a tőkeerős korrump és a kábítószer-bizniszben megerősödött bűnözői csoportok könnyebben léphetnek be a legális piacra. A kész-pénzben gazdag bűnszervezetek betársulhatnak vagy átvehetik a pénzügyi nehézségekkel küzdő legitim vállalkozásokat. A szervezett bűnözői csoportok valószínűleg megtartják, sőt továbbfejlesztik az új szállítási és elosztási útvonalait és módszereiket, hiszen idő, mire a hatóságok képesek lesznek megtalálni az új eszközöket és technikákat az elérésükhöz. Várható, hogy a légi úton történő csempészet drámai csökkenése tovább folytatódik, míg a csomag és postai küldemények formájában történő disztribúció, az e-drogkereskedelem megerősödik és kiépül. A közúti drogszállítás mellett pedig valószínűleg egyre nagyobb hangsúlyt kap a vízi szállítás. Kiváltképp a heroin és a kannabisz-gyanta esetében. Egyértelműen mutatják a piaci változások, hogy az online tér jelentősége a közép- és kiskereskedelmi disztribúció szintjén jelentősen meg fog erősödni, így a jelenleg használt hatósági észlelési technikákat, felderítési módszereket is meg kell újítani. (Ritter, 2020.)

A Covid hatása a hazai drogpiacon

Egy Magyarországon 600 fő bevonásával végzett online kérdőíves kutatás az alábbi eredményekre jutott 2020. első negyedévében:

A marihuánát vásárlóknak 33%-a, a hasisvásárlók 29%-a, az Ecstasy tabletták vásárlóinak 18%-a, a kristályos MDMA vásárlók 30%-a, az LSD vásárlók 21%-a, a kokainvásárlók 31%-a, az amfetamin vásárlók 26%-a számolt be árnövekedésről. A legnagyobb arányban (42%) árnövekedésről az új szintetikus stimulánsokat vásárlók számoltak be.

A válaszadók 30%-át meghaladó minőséggel kapcsolatos romlásról csupán kevés szer vásárlói számoltak be. Ezek közül kiemelkednek az új szintetikus stimulánsok (44%). A marihuána-vásárlók 67%-a, a hasisvásárlók 82%-a szerint a vásárolt termék minősége azonos volt a járvány előtt vásárolt termékével.

A marihuána-fogyasztók 58%-a, a hasisvásárlók 56%-a panaszkodott arra, hogy a kannabiszt nehezebb volt beszerezni, mint a válság előtt. Az amfetamin fogyasztói esetében 41%, a kokainnál 31%, a kristályos MDMA-nál 40%, az Ecstasy tablettáknál 31% számolt be a hozzáférhetőség nehezedeéséről. (Sárosi, 2020.)

A Covid hatása a drogrehabilitációkra – saját kutatási eredmény

A járvány újfajta kihívások elé állította a drogrehabilitációs intézeteket. A koronavírus-járvány első hulláma idején az intézetekbe kórházparancsnokot küldött a Belügyminisztérium. Az interjúalanyok elmondása szerint a járványhelyzet jelentős többlet terhet rótt a lakókra és a dolgozókra egyaránt. Az orvosok online tudtak csak rendelni. A dolgozók közül volt, aki online tartotta a csoportokat, ketten pedig beköltöztek az otthonba. Átalakultak a munkakörök is. Protokollokat és gyakorlatokat kellett kialakítani a rendkívüli helyzetre, fertőtlenítés, tájékoztatás stb. Otthonról drogrehabilitációs tevékenységet végezni, személytelenül, izoláltan sok nehézséggel járt. Ebben a munkában fontos a személyes találkozás. A lakóknak is többlet terhet jelentett a bezártság. Először kijárási korlátozás volt, majd tilalom, plusz látogatási tilalom. Ez sok feszültséget okozott. Több jelentkező pont ezért nem vállalta a terápiát. A Covid-19 előtt várólisták voltak, most félházzal üzemelnek. A munkavállaló fázisban lévők nem mehetek munkát keresni. A tavaszi Covid-19 hullám alatt nem volt számottevő visszaesés a lakók között, a két hullám között viszont óriási fluktuáció volt. Egy felépülőben lévő

szenvedélybetegnek amúgy is nehéz új életet kezdeni. Nagy volt a terápiájukat befejező lakókban az aggodalom, hogy hogyan fognak majd munkát találni. Eddig szervezett szabadidős programokra lehetett menni, de ez is megváltozott a kijárási tilalom miatt. Több, korábban a terápiát követően hosszú ideig józan életet élő kezeltről érkezett olyan hír, hogy a Covid19 tavaszi hulláma alatt újra a szerfogyasztás útjára léptek. (Sivadó, 2021.)

Nemzetközi Drog Felmérés adatai 2020-ra vonatkozóan

Az új, 2020-as Globális kábítószer-felmérés (GDS) sokat elárul arról, hogy miként hatott a pandémia a droghasználatra – írja az IFLScience (IFL Since. 2021). A vizsgálatban 25 ország 110 ezer lakója vett részt, az alanyoknak 2019 novembere és decembere között kellett kitölteniük egy kérdőívet, majd 55 ezer ember bevonásával, 2020 májusa és júniusa között azt is felmérték, hogy befolyásolta-e a pandémia a kábítószer-fogyasztást.

Az eredmények alapján egyes drogok használata némiképp visszaesett, más anyagok fogyasztása viszont látványosan megemelkedett.

A COVID-19 előtt az alkohol volt a leggyakoribb kábítószer, ezt követték a kannabisz (THC), a dohány, az MDMA, a nem pszichoaktív kannabisz (CBD), a kokain, az e-cigaretta folyadékai, az amfetaminok, az LSD, a benzodiazepinek, a varázsgombák, a ketamin, illetve a vényköteles opioidok. Aránylag a legtöbb alkohol az angol nyelvterületeken és Skandináviában fogyott.

Úgy tűnik, a lezárások idején az emberek többet kezdtek el inni, a válaszadók 39 százaléka mondta azt, hogy megnőtt a fogyasztásuk a szigorú intézkedések ideje alatt. 29 százalék kevesebb italozásról számolt be, 24 százalék pedig nem érzékelt változást. Az alanyok 47 százaléka szerint a nagyobb, egyszeri fogyasztások száma változatlan maradt, 16 százalékuk viszont úgy vélte, hogy nőtt.

Ami a kannabiszt illeti: a résztvevők 39 százalékánál emelkedett a használat, 21 százalék viszont visszaesésről számolt be. A kokain és az MDMA esetében csak kevesen tapasztaltak növekedést, 26, illetve 27 százalék ugyanakkor határozott csökkenést érzékelt.

Ez volt a kilencedik alkalom, amikor kiadták a GDS-t. Bár a felmérés segíthet jobban megismerni a globális kábítószer-fogyasztást, érdemes kiemelni, hogy a vizsgálat az alanyok saját bevallásain alapul, ami torzíthatja az eredményeket. (GDS, 2020.)

Összefoglalva

A lezárások következtében sok országban a házhoz szállítás erősödött a drogok beszerzésénél. Kiseb mértékben fizették ki a fogyasztók a szert készpénzzel, megnövekedett egyéb fizetési módok használata, kevesebb személyes találkozás történt a dílerrel. Több kábítószer -tranzakcióra kerülhet sor a darkneten, a közösségi médiában vagy titkosított kommunikációs alkalmazások révén. Nagyon valószínű, hogy lesz néhány új gyakorlat, ami tartósan megmarad, mivel kényelmesebb módja az üzletvitelnek. Gazdasági recesszió várható hatása lesz, hogy a lakosság nagy részének kevesebb drogokra fordítható jövedelme lesz kevésbé lesz, ami drogok drágulását hozhatja magával. Ez a felhasználókat arra készítheti, hogy növeljék alkoholfogyasztásukat vagy keressenek olcsóbb alternatív anyagok, például az új pszichoaktív szerek vagy váltsanak veszélyesebb fogyasztási módra, például injekciós szerhasználatra beadása. (Roberts, H. and Barigazzi, J. (2020)

A szervezett bűnözői csoportok valószínűleg továbbra is alkalmazkodni fognak az új szállítási modellhez. Vélhetően nagyobb mértékben fognak támaszkodni a postai és csomagküldő szolgáltatásokra a kábítószerterjesztés tekintetében. (EMCDDA, 2020.)

Irodalomjegyzék

BLOOMENTHAL, ANDREW: Underground economy. Investopedia, 30 April 2020, <https://www.investopedia.com/terms/u/underground-economy.asp> A letöltés ideje: 2021. 09. 30.

DOWARD, JAMIE: Fall in use of ‚party drugs‘ as more Britons turn to alcohol in lockdown In.: The Guardian 2020. június 20. <https://www.theguardian.com/society/2020/jun/29/fall-in-use-of-party-drugs-as-more-britons-turn-to-alcohol-in-lockdown> A letöltés ideje: 2021. 09. 28.

EUROPEAN CENTRE FOR DISEASE PREVENTION AND CONTROL AND EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION (2018), ‚GUIDANCE IN BRIEF: Prevention and control of blood-borne viruses in prison settings‘, (available at http://www.emcdda.europa.eu/publications/joint-publications/ecdc/brief-guidance-blood-borne-viruses-in-prison_en).

EU DRUG MARKETS IMPACT OF COVID-19 2020. EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION AND EUROPOL, EU DRUG MARKETS: Impact of COVID-19, Publications Office of the European Union, Luxembourg, https://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/13097/EU-Drug-Markets_Covid19-impact_final.pdf a letöltés ideje: 2021.

- EUROPEAN MONITORING CENTRE FOR DRUGS AND DRUG ADDICTION (2017), 'Health and social responses to drug problems: a European guide' (available at http://www.emcdda.europa.eu/publications/manuals/health-and-social-responses-to-drug-problems-a-european-guide_en).
- EMCDDA összeállítás a koronavírus járvány droghasználókat és kábítószerügyi szolgáltatókat érintő hatásairól. <https://drogfokuszpont.hu/emcdda-osszeallitas-a-koronavirus-jarvany-droghasznalokat-es-kabitoszerugyi-szolgaltatokat-erinto-hatasairol/> A letöltés ideje: 2021. 09. 30.
- GLOBAL DRUG SURVEY The GDS 2020 Psychedelics Report <https://www.globaldrugsurvey.com/> A letöltés ideje: 2021. 09. 30.
- IFL SINCE: How Drug Use Changed Over Lockdown, According To The Global Drug Survey <https://www.iflscience.com/health-and-medicine/how-drug-use-changed-over-lockdown-according-to-the-global-drug-survey/> A letöltés ideje: 2021.09.21.
- PALMER, F., JAFFRAY, M., MOFFAT, M. A., MATHESON, C., MCLERNON, D. J., COUTTS, A. AND HAUGHNEY, J. (2012), 'Prevalence of common chronic respiratory diseases in drug misusers: a cohort study', *Primary Care Respiratory Journal* 21(4), pp. 377–83.
- RITTER ILDIKÓ: Karanténban a drogpiac? a COVID 19 pandémia hatásai a globális drogpiacra In: *Ügyészek Lapja*, 2020/4–5., 35–51. o. <http://ugyeszeklapja.hu/?p=2973> A letöltés ideje: 2021. 09. 30.
- ROBERTS, H. AND BARIGAZZI, J. (2020), 'Mafia plots postcoronavirus pounce' <https://www.politico.eu/article/mafia-plots-post-coronavirus-pounce/> A letöltés ideje: 2021. 09. 30.
- SACERDOTE, P. (2006), 'Opioids and the immune system', *Palliative Medicine* 20 Suppl 1, pp. s9–15.
- SÁROSI PÉTER: A hazai drogpiac megérezte a járványt, de nem omlott össze In.: *Drogriporter blog* https://drogriporter.444.hu/2020/04/30/egyelore_nem_omlott_ossze_a_drogpiac A letöltés ideje: 2021. 09. 30.
- SCHWARTZ, B. G., REZKALLA, S. AND KLONER, R. A. (2010), 'Cardiovascular Effects of Cocaine', *Circulation* 122(24), pp. 2558–69.
- SIVADÓ MÁTÉ: Női alkohol- és drogrehabilitáció a Hajnalcsillagban COVID-19 idején In.: *Belügyi Szemle*: (2010-) 69 : 3 pp. 74-95. , 22 p. (2021)
- THYLSTRUP, B., CLAUSEN, T. AND HESSE, M. (2015), 'Cardiovascular disease among people with drug use disorders', *International Journal of Public Health* 60(6), pp. 659–68.
- UNODC WORLD DRUG REPORT 2021: A világjárvány hatása növeli a kábítószer -kockázatokat, mivel a fiatalok alábecsülik a kannabisz veszélyeit, 2021. június 24. Sajtóközlemény <https://www.unodc.org/unodc/press/releases/2021/June/unodc-world-drug-report-2021-pandemic-effects-ramp-up-drug-risks--as-youth-underestimate-cannabis-dangers.html> A letöltés ideje: 2021.09. 28.

Somogyvári Mihály¹

A kábítószer-kérdés vetületei a börtönökben

Aspects of substance use in prisons

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy bemutassa a magyarországi börtönpopuláció kábítószer-használati szokásait, a keresletet és kínálatot meghatározó sajátos tényezőket, a hazai és nemzetközi trendeket, valamint a lehetséges beavatkozási stratégiákat és irányokat. A vizsgálat alkalmazott szempontból közelít a hazai fogvatartotti populáció szerhasználóihoz, a csoport jellemzőihez, szerfogyasztási szokásaihoz, mely megközelítés során mindvégig meghatározó szempont a börtön, mint vizsgálati közeg.

Kulcsszó: börtön, kábítószer, szerhasználat, fogvatartott, büntetés-végrehajtás, kockázatelemzés, kockázatkezelés

Abstract

The aim of the study is to highlight some aspects of the substance use of the Hungarian prison population, the specific factors determining supply and demand, and possible intervention strategies in the Hungarian prison system. The study approaches the phenomenon of substance use among the Hungarian prisoners and the characteristics of the group from an applied (prison oriented) point of view. The examined data were extracted from the self-developed risk analysis program of the Hungarian Prison Service HQ.

Keywords: prison, drugs, substance use, inmate, prison, risk analysis, risk management

1 SOMOGYVÁRI Mihály bv. ezredes, főosztályvezető, Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet.

Mihály Somogyvári correctional colonel, Head of Department, Hungarian Prison Service Headquarters, Central Institute For Assessment and Methodology

somogyvari.mihaly@bv.gov.hu <https://orcid.org/0000-0001-6404-8896>

I. Bevezető

A XXI. század talán egyik legfontosabb társadalmi, szociálpolitikai és egyben rendvédelmi kérdése a kábítószer fogyasztás, annak okainak és kereslet-kínálati oldalának feltérképezése, és innovatív kezelési lehetőségeinek kialakítása, működtetése. Ahogy a civil életben, úgy a büntetés-végrehajtás által jelentett zárt közegben is komoly problémát jelent a kábítószer fogyasztók által generált kereslet és a kezelésük kérdései is. A börtönökön belüli szerhasználatnak a „civil” vagy inkább utcai jellemzőktől eltérő sajátosságai vannak, melyek egyrészt a börtönpopuláció szociológiai, kriminológiai jellegéből, másrészt a börtönök zárt intézeti mivoltából fakadnak. Ezen sajátosságok megnyilvánulnak a szerfogyasztás jellegében, azaz a preferált szerek típusaiban, a fogyasztás módszereiben, valamint a kábítószer-kereskedelem profiljában, melyek a zárt intézeti körülmények közt sajátos megnyilvánulási formákat ölthetnek.

A kérdés vizsgálata, és jelen konkrét tanulmány szempontjából is igen fontos kiinduló pont, hogy a kábítószer fogyasztók csoportjának a már szankcionált köre található meg a bv. intézetekben, tehát az ottani szerfogyasztók legpontosabban a bűnelkövetői populáció sajátosságairól adnak képet. A tanulmány célja, hogy bemutassa a fogvatartottak, illetve tágabb aspektusban a börtönökhöz köthető szerhasználati sajátosságok rendészeti/biztonsági és kriminológiai aspektusait, továbbá a Büntetés-végrehajtási Szervezet adatgyűjtései alapján a fogvatartottak szerhasználati jellemzőit leíró főbb statisztikai adatokat, és a hazánkban működő kezelési rendszer alapvető működését.

II. A Drogprobléma sajátosságai a börtönökben

A börtönön belüli szerhasználat sajátosságait több nézőpontból is lehet vizsgálni. Fontos sajátosságokat kell elkülöníteni a börtönön belüli szerfogyasztás vizsgálatának módszertani megközelítésében, a kereslet és kínálat alakulásában, de magának a speciális közegnek a vizsgálata során is, így például a börtön, mint helyszín szerfogyasztásban betöltött szerepében és funkciójában, valamint a zárt közeg speciális hatásaiban is. Ezen kérdéseket igyekszünk kellő alaposággal megvizsgálni az alábbiakban.

II.1. A börtönök és a szerhasználat kérdésének módszertani sajátosságai

Ha a szerhasználat börtön-specifikus jellemzőit igyekszünk áttekinteni, meg kell állapítani, hogy elsősorban általános jelenségeket találunk, legalábbis annyiban, hogy ezen jellemzők alapvetően nem tekinthetők hazai sajátosságnak, hiszen az részben a börtönök általános működéséből, biztonsági rendszereiből, részben pedig a fogvatartottak szocio-ökonomiai státuszából, és a fogvatartotti szubkultúra jellegéből fakadnak.

A fogvatartottak szerhasználati szokásaira irányuló szakirodalmak, kutatások (nemzetközi irodalmakban is) jellemzően a börtönök sajátosságaiból fakadó, illetve a fogvatartási („börtönszakmai”) szempontból releváns három fő területre koncentrálnak:

- a szerhasználat főbb statisztikai adataira, valamint a szerhasználatra, mint kockázati tényezőre irányuló vizsgálatokra, melyek egyrészt a börtönökön belüli szerhasználati kockázatra vagy a visszaesési kockázat kapcsán, mint kriminogén tényezőre (mint a bűnisméltés egyik erős prediktora) fókuszálnak;
- a terápiás eszközök és módszerek (csoportterápiák, vagy szubsztitúciós megoldások) típusaira és hatékonyságára;
- illetve az intézetek tág értelemben vett biztonsági/drog stratégiáinak, intézkedési eszköztárának jellegére, eredményességére.

A fogvatartottak szerhasználatnak statisztikai adatai kapcsán szerteágazó adatokat vizsgálnak, de ha csoportosítani szeretnénk őket, akkor alapvetően három fő adatkör áll a vizsgálatok fókuszában, mely adatkörök meghatározzák az elemzési irányokat és lehetőségeket is.

Külön adatkör és egyben vizsgálati irány az elkövetett, vagy jellemző bűncselekmény alapján értelmezett azon fogvatartotti kör, akik kábítószerrel összefüggésben kerültek büntetés-végrehajtási intézetbe (Ritter, 2018). A kábítószerrel összefüggő bűncselekményt elkövetők azonban nem biztos, hogy maguk is szerfogyasztók voltak. Így ezen kutatások elsősorban a kábítószer-használat és terjesztés általános jelenségeire irányulnak, ahol a börtön csak másodlagos szerepet tölt be. Börtönökön belüli bűnmegelőzési szempontból azonban fontos szerepük lehet a korábbi terjesztőknek is, hiszen a terjesztésbe, csempészésbe még akaratukon kívül is megkísérelhetik bevonni őket az ebben érdekelt kriminális csoportok.

A börtönbe kerülő fogvatartottak befogadási eljárása kapcsán számos adat kerül

rögzítésre, például a szerhasználati szokásokra vonatkozó információk is. Ezen adatbázis képezi az alapját a fogvatartotti populáció „utcai szerhasználati” szokásaival kapcsolatos elemzéseknek, kutatásoknak is. Meg kell jegyezni azonban, hogy a befogadáskor felvett adatok a bekerülés előtti szokásokról önbevallás alapján kerülnek rögzítésre, így azok validitása nem mérhető.

A harmadik irány a börtönök biztonsági és fegyelmi statisztikái, melyek a börtönökön belüli fogyasztáshoz köthetően nyújtanak információkat (pl. a biztonsági vizsgálatoknál megtalált kábítószer típusa, a csempészés módja). Ezen statisztikákból nem lehet következtetéseket levonni a fogyasztóra vonatkozóan, sokkal inkább általános börtönön belüli jelenségek megértését teszik lehetővé, így különösen, hogy milyen szereket és milyen metódusokkal fogyasztanak a fogvatartottak, hogyan csempésznek, milyen különbségek adódnak ebben az utcai szerhasználati jellemzőkhöz képest.

A fenti adatköröknek tehát megvannak a maguk jellegzetességei, illetve értelmezési korlátjai is. A Büntetés-végrehajtási Szervezet elsősorban az utóbbi kettőt veszi alapul alkalmazott vizsgálataiban során. Jelen tanulmányban a befogadási adatok során nyert statisztikai adatok bemutatása mellett a szerző saját szakmai benyomásait, tapasztalatait is leírja elsősorban a szerfogyasztás börtönökön belüli jellemzői, metódusai és hatásai kapcsán. A tanulmányban a beavatkozási és kezelési lehetőségek kapcsán a hazai gyakorlat jellegzetességei kerülnek áttekintően bemutatásra.

II.2 A szerfogyasztás börtön-specifikus jellemzői és hatásai

A fogvatartottak szerfogyasztásának több fő iránya is megkülönböztethető, mely a nemzetközi irodalmak (CFSJ, 2015) és a hazai tapasztalatok alapján is meghatározza a börtönök drogpiaját:

- Az első a klasszikus kábítószeres fogyasztása (marihuána, amfetamin-származékok stb.), melyek kapcsán erős eltérések mutatkoznak az egyes országok statisztikai adatai alapján, de kisebb-nagyobb volumenben mindenhol megtalálhatóak.
- A második fogyasztási irányt az új pszichoaktív szerek jelentik, melyek előállítási költségük és könnyű csempészhetőségük okán az elmúlt 5 évben meghatározói lettek az európai börtönök drogpiajának.

– Végül pedig az alapvetően legális szerek visszaélészerű használata, vagy a börtönkörülmények közt illegális használata következik. Ezen belül is különösen a gyógyszerek (jellemzően benzodiazepinek), illetve egyéb bódító hatású, szabad életben egyébként legális szerek (oldószerek, egyéb ipari kemikáliák, mérgek stb.) fogyasztása jelenti a fő irányt. Komoly korrelációt mutat más szerekkel az anabolikus szteroidok használata (Havnes et al., 2020), ezért ezeket sok szempontból az utóbbi kategóriával egy csoportba is sorolhatjuk. A fogvatartotti szubkultúrában a testépítés, illetve a test formájának egyébként is különös jelentősége van (Fiáth, 2012), így a szteroidok csempészési módszerei, szervezeti hatásai valóban hasonlítanak a kábítószerekéhez.

A fogvatartottak szerfogyasztásának problémaköre hasonló a "civil drogpolitika" dilemmáihoz, azaz a fogyasztókat érintő közvetlen káros hatásai mellett a gond, hogy a kábítószerkérdést nehéz elválasztani az azt körülvevő kriminalitástól. Természetesen vannak kifejezetten börtön specifikus problémák is, melyek a szerfogyasztás hatásaként (O' Hagen & Hardwick, 2017, Cope, 2000) jelentkeznek a börtönrendszerekben, ilyenek a kriminalitás kérdései, a biztonsággal kapcsolatos és egyéb szervezeti, valamint egészségügyi problémák, illetve a visszaesési kockázatok.

1. Kriminalitással összefüggő problémák

A fogvatartottak szerhasználatával kapcsolatos társult problémák közt az irodalmak minden esetben kiemelik, hogy a börtönökön belüli erőszak jelentős része köthető valamilyen formában a drogokhoz (O' Hagen & Hardwick, 2017, Penfold et al., 2005, Djemil, 2008, Crewe, 2006, HM Inspectorate of Prisons, 2019). Ebbe beleértendő a drog hatása alatt elkövetett erőszakos cselekmények köre, illetve a kereskedelemhez köthetően a piac uralásáért folytatott harc, valamint az adósságspirálba keveredett fogyasztókkal szembeni zsaroló jellegű erőszak is.

2. Biztonsági problémák

Ebbe a körbe tartozik a biztonsági rendszerek költséges fejlesztési igénye, melyekkel a börtönökön belüli illegális szerek felderítését, vagy bejuttatásának megakadályozását lehet hatékonyabbá tenni (drogkereső kutyák, lézerspektroszkópiás műszerek, testszkennerek, csomagvizsgálók, drogtesztek

stb.). Ezen eszközök közös jellemzője, hogy a költséges géppark és műszerek, gyakran bonyolult beszerzési procedúrákat igényelnek, valamint gyakran komoly és nehezen megvásárolható, lassan elsajátítható szaktudást igényel kezelésük. A kábítószerpiac viszont általában gyorsan reagál és adaptálódik az alkalmazott biztonsági rendszerekhez és megoldásokhoz, így ezen technikai beruházásoknak komoly pénzügyi kockázata is van.

3. Visszaesési kockázatok

A fogvatartottak visszaesési kockázatának kérdése jóval túlmutat a jelenlegi tanulmány keretein, de mindenképp meg kell említeni, hogy a börtönbe kerülés előtti és a fogva tartás alatti szerfogyasztás az egyik legerősebb visszaesési prediktor (Bonta & Andrews, 2007). Összességében tehát az intézeten belüli és kívüli bűnismétlési kockázatot is nagyban növeli. A börtönökön belüli terápiás programok, drogprevenációs részlegek is alapvetően ezen kockázatokra és problémákra irányulnak.

4. Egészségügyi problémák

A szerhasználattal közvetlenül összefüggő akut (túladozás), vagy hosszabb távú egészségügyi kockázatokon túl a droghasználat egyéb olyan fertőző betegségek terjedését is segítheti, mely erős korrelációt mutat a vénás szerhasználattal (pl. hepatitis). A hazai börtönviszonyok szerencsésnek tekinthetők számos európai országhoz képest, ahol a vénás szerhasználat még mindig kiemelkedőnek tekinthető (EMCDDA, 2021), hazai viszonylatban azonban mindez nem jellemző. Itt kell megemlíteni a több európai ország börtöneiben is működő tűcsere programot is, melyeket ártalomcsökkentési céllal vezettek be, hiszen a vénás szerhasználattal összefüggő fertőző betegségek terjedése és kezelése komoly kihívás elé állította az egyes országokat (UNODC, 2017, Rutter et al, 2001).

5. Egyéb szervezeti anomáliák

A szerfogyasztás a fentiek mellett számos, a szervezeti működést és a fogvatartottak feletti kontroll megőrzését nehezítő problémát is magában rejthet (UNODC, 2017). Olyan jogi és szakmai dilemmákat hív életre, mint a fentiekben említett tűcsere program. Azon országokban, ahol ez ártalomcsökkentésként működik, a kábítószer fogyasztása talán nem illegális, de kereskedelme, börtönön belülről csempészése azonban igen. A börtön (mint rendvédelmi szerv) tehát mintegy asszisztál ehhez, a kisebbik rossz elvét követve, azonban ez azt is jelenti, hogy nem hajtja végre a törvényi feladatait, a személyi állományát

kérve arra, hogy (szó szerint) nézzen félre. Az okok sok szempontból érthetőek, de a szervezeti működés oldaláról nézve komoly probléma és szakmai dilemma is egyben, ami a tűcsereprogramok szakpolitikai vitáiból könnyen ki-maradhat.

Szervezeti szempontból kiemelendő továbbá, hogy a kábítószer nagy mértékű jelenlétének eredményeként a fogvatartotti állomány is kevésbé lesz együttműködő a reintegrációs, kockázatcsökkentő programok elvégzésében, illetve nehezebben tartható fent a drogprevenciós programok hatása, eredményessége is. Az angliai Her Majesty's Inspectorate of Prisons for England and Wales² 2019-ben megjelent jelentésében ír egy aggasztó folyamatról, melynek lényege, hogy a szerfogyasztás mértékéből fakadóan a fegyelmi fenytések már nem tudják megfelelő ütemben végrehajtani, sok közülük eljárási hiba, vagy elévülés miatt nem kerül végrehajtásra. Ezen megcsúszó vagy éppen elmaradó gyakorlat viszont aláássa a rendszer működését, a fenytések súlyát és azt a komolyságot, ahogy a rendszer megpróbál fellépni a problémával szemben (HM Inspectorate of Prisons, 2019). Nem utolsó sorban a kábítószer kereskedelmének szélesedése, a pénzügyi profitszerzés lehetősége növeli a személyi állomány korrupciós kockázatát is.

III. A fogyasztás és a kereskedelem sajátosságai

A szerhasználat és a kereskedelem fogvatartotti sajátosságait a szerfogyasztás egyéb sajátosságaitól elkülönülten, önálló fejezetben mutatjuk be, hiszen egyéb más, picit jellegű mozgó rugók is szerepet játszanak annak alakulásában. A téma kapcsán kiemelendő az angol Belügyminisztérium felkérésére készült Penfold és munkatársai által végzett és 2005-ben megjelentetett kutatás, mely jelen vizsgálatunk szempontjából is széles spektrumon mutatja be és foglalja keretbe a börtönökön belüli szerfogyasztás sajátosságait, így érdemesnek tartottuk annak néhány fontosabb eredményét felvázolni, összevetve és kiegészítve a hazai tapasztalatokkal. A vizsgálat során 121 jelenlévő és szabadult fogvatartottal, valamint 37 fő személyi állománnyal készítették interjút. Az alábbiakban a 2005-ben végzett kutatás nyomán, annak három vizsgálati irányát kiemelve kerülnek bemutatásra a fogvatartotti szerfogyasztás és kereskedelem sajátosságai (Penfold et al., 2005).

2 ~ Börtönfelügyelőség, ami egy független szakmai és jogi ellenőrzési szerv

A szerfogyasztást illetően a válaszadók által említett okok közt első helyen szerepelt az unaloműzés és az idő könnyebb eltöltése, majd a valóság, a jelen helyzet előli menekülés, a harmadik helyen pedig stresszoldás, majd a jobb alvás következett (Penfold et al., 2005). Az utolsó két helyen említették magának a drognak a hozzáférhetőségét, és mindösszesen 7 esetben az elvonási tüneteket (Penfold et al., 2005). A válaszokból tehát kiejlik, hogy a börtönökön belüli szerfogyasztás az idő töltésének, a realitás elől való kibúvás és a stressz inadekvát leküzdésének egyik alapvető eszköze, más szóval a börtönártalmakkal, a prizonizáció káros hatásaival szembeni inadekvát megküzdési stratégia.

Ez abból a szempontból is fontos, hogy a börtönön belüli szerfogyasztásnak ugyan egy fontos prediktora lehet a börtönbe kerülés előtti előélet, azonban a fentiek fényében nem pusztán ez lesz a meghatározó, vagy legmeghatározóbb szempont. A szerfogyasztás (tág értelemben véve) a fogvatartotti szubkultúra szerves része, mint a bezártság hatásaival szemben egyfajta inadekvát „coping” stratégia (Cope, 2000, Rowell-Cunsolo et al., 2016). A dobizás (nagy mennyiségű teafilter kiáztatása), vagy az oldószerek inhalálása, a gyümölcsök erjesztésével alkohol készítése a radiátoron csak néhány példa, melyek mind már régóta ismert módjai a bódító szerek előállításának, mindazonáltal a szerek jellege, volumene és a kereskedelem szintjei sokat változtak az évek során (Bereczki, 1997, Paksi & Arnold, 2010).

III.1. A csempészés útjai

A bejuttatási, csempészési metódusok sokfélék lehetnek, de a hazai tapasztalatok és a nemzetközi irodalmak (CSJ, 2015., O’ Hagen & Hardwick, 2017., Penfold et al., 2005, Crewe, 2006, Cope, 2000, Djemil 2008,, EMCDDA, 2021) is alapvetően az alábbi 6 fő csempészési irányt azonosítják, melyek az európai börtönök hasonló működéséből fakadóan sok közös pontot mutatnak.

1. A látogatások alkalmával

Esetszámában vélhetőleg ez jelenti a leggyakoribb, bejuttatási metódust (O’ Hagen & Hardwick, 2017, Woodall, 2011, Cope, 2000). Ez önmagában nem is meglepő, hiszen ez az egyik legkézenfekvőbb útvonal, és sok szempontból nehezen kontrollálható érintkezési felületet biztosít a külvilág és a fogvatartott között. A kontrollálhatóság nehézsége abból is fakad, hogy fogvatartási jogviszonya csak a fogvatartottnak van (ezáltal a joghátrányok is csak esetükben

értelmezhetőek), így mind jogi, mind morális okokból kifolyólag a fogvatartott hozzátartozójával, illetve jogi képviselőjével a börtön nem léphet fel ugyanazon ellenőrzési eszköztárral. A látogatások alkalmával használt csempészési módszerek változatosak lehetnek, de a pelenkába rejtett, a csók alkalmával szájba átadott kábítószer stb. a hazai és nemzetközi viszonyokban is jól ismert taktika (O' Hagen & Hardwick, 2017, Cope 2000, Karsai 2000).

2. Posta, csomag

A fogvatartottak levél és csomagküldése ugyan részletesen szabályozott és látszólag ellenőrizni is könnyű, mindazonáltal az elmúlt években hazánkban is a legnépszerűbb csempészési útvonallá nőtte ki magát. Ennek oka, hogy a csempészett kábítószer nagyon könnyű postai csomagként álcázni. A designer drogok legelterjedtebb börtönön belüli fogyasztási megoldása, hogy azt valamilyen hordozó anyagra (jellemzően papírra) felfűjják, majd kiadagolva elszívják. Az így beküldött magazinok egyes lapjai, keresztretjvények meghatározott kockái, gyermekrajzok, szerelmeslevelek stb. mind jól álcázható rejtési felületet jelentenek. A designer drogok pedig a változó összetételükből fakadóan gyakran műszeresen is nehezen lekövethetőek.

3. Őrzött terület határára eljuttatott, bástyafalon/kerítésen keresztüli bejuttatás

Bizonyos szempontból a legprimitívebb, másrészt nagyon hatásos módszer az úgynevezett "bedobálás", azaz amikor a drogot valamilyen módon bedobják a börtön falain belülre, amit a fogvatartottak összeszednek. A módszer egyszerű, mégis rengeteg szofisztikált, gyakran költséges megoldás is napvilágot látott már. A bedobálás a hazai rendszerben is ismert metódus, azonban Angliában már katapultgépekkel és nyílpuskával is megkísérelték növelni a módszer határfokát, de volt, hogy elhalt állatokba (patkány, galamb) varrták be az anyagot, és azt dobták be a börtön udvarára, ahol a fogvatartottak szedték össze és próbálták bejuttatni a részlegekre (O' Hagen & Hardwick, 2017, Crewe, 2006).

4. Új befogadások

A kábítószer egy jelentős része az új befogadásokkal érkezik, azaz amikor valaki bevonul a börtönbe, vagy engedélyezett távollét után visszatér oda. Hogy milyen tárgyak lehetnek egy fogvatartottnál, azt minden országban részletesen szabályozzák, de ez esetben is jellemző a befűjt papírokra érvényes

könnyű álcázási lehetőség, illetve nagy számban kísérelnek meg bejuttatni kábítószer testüregekben is.

5. Előállítások, kiszállítások

A fogvatartott és a külvilág találkozásának gyakran nehezen kontrollálható pontja (éppen ezért a börtön szempontjából kiemelt biztonsági tevékenységnek számít), ha a fogvatartottat valamely oknál fogva ki kell szállítani (pl. külső kórházi kezelés szükségessége), vagy elő kell állítani bírósági tárgyalásra, ahol család és rokonok is jelen lehetnek. Ezek olyan alkalmak, ahol a környezettel való érintkezés sokszor nehezen biztosítható teljességében, illetve a helyszín a börtön számára nem, vagy korlátozottan kontrollálható (például bírósági épület helyiségei).

6. Személyi állomány

Végül meg kell említeni a börtönök személyi állományát is. A személyi állomány támogató szerepe részben fakadhat aktív közreműködésből, azaz a korrupcióból, vagy laza, fegyelmezetlen szolgálatellátásból. A személyi állomány apróbb szívességekkel való „behálózása”, az állomány a fogvatartottak által megfigyelt, meghallott emberi, magánéleti jellemzőkre, problémákra építő megkönyékezése, és sok esetben az előbbiekből fakadó zsarolása szintén olyan technikákat jelentenek, melyek a hazánkban és külföldön egyaránt ismertek (Crewe, 2006). A hazai tapasztalataink alapján a személyi állomány aktív hozzájárulása inkább „végső megoldás” a szervezett csempészés szempontjából, vagy elszigetelt esetként értelmezhető. Ennek oka abban rejlik, hogy a személyi állomány bevonása sokkal nagyobb kockázattal jár, növeli a beszerzési/elosztási láncot, illetve a személyi állományi tagok korrupcióját külső rendvédelmi szervek is ellenőrzik.

Érdekesség azonban, hogy Penfold és munkatársainak fentiekben hivatkozott kutatásában, bár a látogatások és a posta volt a leggyakrabban említett csatorna, összességében a biztonsági rendszerek diszfunkcióit, kiszámíthatóságát jelölték meg a csempészési lehetőségek fő okaként a megkérdezett fogvatartottak.

Hogy mennyire hatékonyak a bejutási csatornák, csempészési lehetőségek és ennek következtében milyen a kábítószer valós hozzáférhetősége a fogvatartottak számára, az nagyon sok mindentől függ, még azonos országon belül is jelentős eltérések lehetnek az egyes börtönök között. Meghatározó lehet az adott börtön biztonsági rendszere, fizikai adottsága, a célirányos bűnügyi felderítés hatékonysága, és sok

esetben a börtönrendszerekkel szembeni jogi korlátok jellege is, melyek gyakran a szervezeti visszaéléseket és a hozzátartozók jogi védelmét garantálják (függetlenül attól, hogy a szervezett csempészés lehetőségét gyakran pont ezen korlátok teszik lehetővé).

III.2. A kereskedelem jellegzetességei és szintjei

A kábítószeres belső kereskedelmének jellegét erősen meghatározza, hogy a fogvatartottak, vagy családtagjaik mennyire fizetőképesek, a kábítószer ellentételezésére milyen tranzakciós lehetőségek adódnak, milyen szerek preferáltak a piacon, illetve a börtönök biztonsági rendszerein aktuálisan mit lehet könnyebben csempészni (Crewe, 2006, Cope, 2000). Penfold és munkatársai hivatkozott kutatásában (Penfold et al. 2005, EMCDDA, 2021) a kereskedelemnek alapvetően három szintjét különböztették³ meg:

1. Opportunista és kölcsönösségi szint

Ezen a szinten a fogvatartottnak van egy többé-kevésbé bejáratott beszerzési útvonaluk, aki jellemzően a saját hozzátartozójuk (például csomagban, levélben, vagy a látogató fogadás során behozott anyag), és a kábítószeret elsődlegesen saját célra szerzik be. Az anyagot zárkatársakkal, barátokkal vagy családtagokkal osztja meg baráti alapon, vagy a börtön alapvető valutájának tekinthető „áruban”, azaz például dohányban, kávéban ellentételezve. Ezen a szinten a klasszikus értelemben vett „kereskedelemről” azonban még nem beszélhetünk, a kábítószer csempészése elsősorban egyedi igényeket elégít ki, legfeljebb szűk, behatárolt körben terjesztik, jellemzően nem profitszerzési céllal.

2. Középszintű kereskedelem

Ezen a szinten a fogvatartott már kereskedelmi céllal hozatja be a kábítószeret, jellemzően az előző szinthez hasonló módon és alacsony szintű szervezettséggel. Ebben az esetben azonban a díler már saját életkörülményeinek javításáért, a fogvatartotti hierarchiában elfoglalt helyének erősítéséért kereskedik.

³ A kereskedelem főbb jellemzőit feltáró vizsgálat bár több mint 15 éves és az angliai börtönök gyakorlatát mutatja be, ugyanakkor a bemutatás indokoltságát az adja, hogy a szerző tapasztalata alapján a hazai kereskedelemnek is jellemzően így foglalhatóak össze a leginkább meghatározó szegmensei.

3. A szervezett kereskedelem szintje

A szervezett bejuttatás már több útvonal párhuzamos meglétét feltételezi, akár más fogvatartott hozzátartozójának bevonásával (gyakran már nem önkéntesen, hanem kényszer, zsarolás hatására) (CJJI, 2017), börtönökön belüli futárok alkalmazásával. A szervezők jellemzően távol tartják magukat a kábítószerektől (Crewe, 2006) az ellentételezés jellemzően a börtönön kívüli családtagokon keresztül, átutalással történik. A kereskedelem fő célja a börtön falain kívül is értelmezhető profit termelése, ebben az esetben tehát csak nagyon korlátozottan jelenik meg a dohány vagy kávé, mint ellentételezési eszköz.

Látni kell, hogy a fent bemutatott bejutási útvonalak egymással párhuzamosan is léteznek, és gyakran kiszámíthatatlanok, emellett a hozzáférhetőség korlátozott és a piac is zárt. Ennek egyik következménye, hogy az utcai árakhoz képest lényegesen drágábban lehet hozzájutni a szerekhez. Másik fontos következmény pedig a már korábban is említett erős kapcsolódás az erőszakos cselekményekhez, hiszen a zárt piac okán még nagyobb és gyakran erőszakosabb „áldozatot” kell hozni az eredményes működés érdekében.

A fenti vizsgálathoz képest kiegészítésként lehet hozzátenni, hogy a harmadik, „szervezett” szint erősödésének több meghatározó következménye is van. Az egyik, hogy a piac feletti kontroll érdekében az árakat mesterségesen tartják egy olyan szinten, ahol a keresletet adó fogvatartotti réteg már adósságspirálba keveredve (Crewe, 2006), de ki tudja fizetni a drogot, másrészt a középső és részben az alsó kereskedelmi szintet is ellehetetlenítik (ha kell erővel), annak érdekében, hogy a szervezett kereskedelmi szintnek ne legyen alternatívája.

IV. A fogvatartottak kábítószer-fogyasztásának hazai vizsgálata

A tanulmány következő részében a börtönpopulációra vonatkozó szerfogyasztás hazai adatai kerülnek bemutatásra. Az elemzésben a fogvatartottak bv. intézeti befo-gadásakor tapasztalható szerhasználati szokásai, kábítószerrel összefüggő jellemző bűncselekmény adatait vizsgáltuk. Az adatok 2021. júliusi adatlekéréseken alapulnak, mindazonáltal a tanulmányban egyes témák kapcsán (korábbi elemzések nyomán) rendelkezésre állnak 2018. évi adatok is, így az – még ha az intervallum rövidege miatt limitáltan is – lehetőséget ad ezáltal az esetleges időbeli változások feltárására is.

A vizsgálat háttérét két külön adatbázis adja. Az első a magyar Büntetés-végrehaj-tási Szervezet fogvatartotti populációjának adatait nyilvántartó rendszer (Fogvatartotti Alapnyilvántartó Rendszer), mely a fogvatartottak főbb alapadatait (személyes adatait, a korábbi fogvatartás adatait, a szabadságvesztés során történt főbb ese-ményeket, jutalmakat, fenyegetéseket, munkáltatással kapcsolatos adatokat, a szaba-dulásához szükséges adatokat, annak várható idejét stb.) tartalmazza. Ezen adatbá-zis alapján láthatóak a jellemző bűncselekményre vonatkozó főbb adatok is.

A másik adatforrás a Büntetés-végrehaj-tási Szervezet kockázatelemzési rendszeré-ből kinyerhető adatbázis. A kockázatelemzés egy szoftveres háttérrel megtámogatott adatgyűjtő rendszer, mely egységesített metódusok mentén, különböző szakterületek bevonásával biztosít egy komplex elemzési folyamatot, mely a fogvatartottak kriminális előéletének, családi háttérének, szocio-ökonómiai helyzetének, bv. intézetben belüli ma-gatartásának, pszichológiai és egészségügyi állapotának és egyéb jellemzőinek meg-ismerésével segíti a döntési mechanizmusokat. A rendszer biztosítja a fogvatartottak, illetve a bv-s szakemberek szakmai megítélésének rögzítését, illetve ezek alapján az elítélteket kockázati kategóriák tekintetében (pl. fogolyszökés szerhasználat, szuicidum, kiszolgáltatottság stb.) alacsony/közepes/magas kockázati szintbe sorolja, mely alapján a bv. szervezet különböző célzott kockázatkezelő programokat tud felajánlani.

A kockázatelemzési rendszerből kinyerhető adatok értelmezése kapcsán fontos kiemelni, hogy azok jellemzően a fogvatartottak önbevallásán alapulnak, sok eset-ben nem visszaellenőrizhetőek; az adatok felvétele elsősorban a bv. intézetbe való befogadási eljárás részeként történik. Az elemzés korlátjaihoz és az eredmények ér-telmezéséhez az is hozzá tartozik, hogy az adatok nem ezen vizsgálathoz célzottan kialakított kérdőíven, vagy egyszeri adatfelvételen alapulnak, hanem a Bv. Szervezet szakmai tevékenysége során keletkezett és módszeresen, strukturáltan, szakmai célhoz kötöttség mellett gyűjtött adatokon alapulnak.

IV.1. Elkövetett bűncselekmény adatok

Mielőtt sorra vennénk a vizsgált csoport legfontosabb fogvatartási jellemzőit, rö-viden egyetlen adatsorral kitekintve képet adnánk az európai, a kábítószerrel ösz-szefüggő bűncselekményekért fogvatartást töltő populáció arányairól is, ami segít értelmezési keretbe helyezni a hazai adatokat. Az összehasonlítás adatai az Euró-pa Tanács éves pönológiai statisztikagyűjtésén az úgynevezett SPACE kérdőíven

alapulnak. Az adatgyűjtés az Európa Tanács tagállamaiban szabadságelvönással járó intézkedések nyomán fogvatartottak statisztikáira vonatkozik.

1. táblázat: Forrás: Európa Tanács SPACE-I adatgyűjtés, 2018, 2020

Ország	Kábítószerrel összefüggő bűncselekményért elítéltek aránya (%)	
	2018	2020
Olaszország	31,1	31,5
Hollandia	16,8	17
Anglia és Wales	16,4	15,3
Németország	12,6	13,4
Szlovénia	12,1	13,9
Szlovákia	12,1	12,7
Horvátország	9,1	5,5
Magyarország	5,77	6,7
Románia	5,3	4,5

A szerhasználattal és kereskedelemmel összefüggő bűncselekményeket elkövetők csoportja 2018-ban 4,5%-át, míg 2021-ban az elítélti populáció 5,23%-át teszi ki, ami egy lassan növekvő tendenciát feltételez, azonban nemzetközi összehasonlításban továbbra is alacsony értéknek számít hazai viszonylatban. Az Európa Tanács adatgyűjtései alapján⁴ a tagországok átlaga 2018-ban 14,43%, 2020-ban 18,3% volt, azonban ahogy az az alábbiakban is látható, az egyes országok értékei nagyon széles értékek között mozognak. Az adatok értelmezése során azonban kiemelten fontos figyelembe venni az országonként eltérő büntetőjogi szankciókat, valamint az időközben bevezetett, alternatív büntetéseket (melyeket nem minden esetben számítanak be a hivatkozott statisztikákba). Szintén fontos figyelembe venni, hogy az értékek mindig egy pillanatnyi állapotot mutatnak, és nem derül ki belőle a konkrét bűncselekmény (de még annak kereskedői vagy fogyasztói iránya sem).

A hazai adatok vizsgálata során már lehetőség nyílt pontosabb adatkérésekre is, így vizsgálni tudtuk a konkrét bűncselekmény típusokat, és azok előfordulási arányait a korábban már említett két vizsgálati időpontban.

⁴ Legutolsó feldolgozott adatok 2020-ra vonatkozóan érhetőek el.

2. táblázat

Jellemző bűncselekmény	2018		2021 ⁵	
	Fő	%	Fő	%
Kábítószer-kereskedelem	698	53,98	943	59,80
Kábítószer birtoklása	340	26,3	347	22,00
Kábítószer-prekurzorral visszaélés	1	0,07	0	0,00
Új pszichoaktív anyaggal visszaélés	121	9,36	251	15,92
Visszaélés kábítószerrel	132	10,21	35	2,22
Visszaélés kábítószer előállításához használt anyaggal	1	0,08	0	0,00
Kábítószer készítésének elősegítése	0	0	0	0,00
Kóros szenvedélykeltés	0	0	1	0,06
Összesen:	1293	100	1577	100

A Fogvatartotti Alapnyilvántartás adatai alapján látható, hogy 2018-ban a fogvatartottak 7,17%-a (18036 fogvatartottból 1293 fő), míg 2021-ban 8,82%-a (17876 fogvatartottból 1577 fő) volt érintett kábítószerrel összefüggő bűncselekményben a jellemző bűncselekményük szerint.⁶ Az adatokból látható, hogy a jellemző bűncselekmények között a kábítószer-kereskedelem áll az első helyen egyre növekvő aránnyal, majd a kábítószer birtoklása következik, míg az új pszichoaktív anyaggal való visszaélés áll a harmadik helyen, 2018 és 2021 között több, mint 6 %-ot emelkedve.

3. táblázat

Fokozat	2018.01.10		2021.07.01	
	Fő	%	Fő	%
Letartóztatott ⁷	675	52,2	641	40,64
Börtön	312	24,13	434	27,52
Fegyház	238	18,41	405	25,68
Fogház	37	2,86	28	1,78
Pb.h/Közérdekű munka átváltoztatása	19	1,47	53	3,36
Elzárás, büntetőjogi elzárás	9	0,7	14	0,89
Átadás átvételi letartóztatott	2	0,15	1	0,06
Fk. Fogház	1	0,08	1	0,06
Összesen:	1293	100	1577	100

A vizsgálat során elemeztük a fogvatartás fokozatát is, amely a cselekmény súlyából fakad, így annak egyik fokmérője. A vizsgált populációban – a 2018-as adatoktól eltérően – 2021. évi adatok alapján nagyobb arányban vannak jelen a fegyház (25,68%, 405 fő) és a börtön fokozatban (27,68%, 434 fő) büntetését töltő elítéltek, míg csökken az előzetesben lévő letartóztatott fogvatartottak aránya, amely arra utal, hogy az elkövetés körülményei, a bűncselekmény súlya, vagy annak társadalmi és jogi megítélése jellemzően súlyosbodtak.

IV.2. A fogvatartottak szerhasználati szokásainak jellemzői

A kockázatelemzési eljárás során több kérdésben is vizsgáljuk fogvatartottak szabadságvesztését megelőző és az azt követő szerhasználati szokásait, korábbi előéletét, családi és baráti körének kriminális érintettségét is. Az alábbiakban a kockázatelemzési rendszer adatai alapján a fogvatartottak befogadáskor mért szerhasználati szokásai, fogvatartási és kriminológiai jellemzői kerülnek bemutatásra.

IV.2.1. A szerhasználati jellemzők befogadáskori adatai

A hazai, kockázatelemzésben részt vevő fogvatartotti populáció elsődleges jellemzőjeként meg kell jegyezni, hogy nagyon nagy százalékban érintettek a drogfogyasztásban. Arra a kérdésre, hogy a fogvatartott „Fogyasztott-e valaha kábítószer?”, a 2021-ben megkérdezett elítéltek 48,1%-a, tehát közel fele válaszolt igennel. A kábítószer használó fogvatartottaknak 36,4%-a esetében jellemző volt a különböző kábítószeres egyidejű használata, illetve 17,9%-a használt már intravénásan kábítószer. A fogyasztás sűrűségét tekintve a napi, illetve heti többszöri használat gyakoribbá vált a mért időszak során (59,1% a korábbi 52,13%-hoz képest), tehát az intézetekbe bekerülő szerhasználó elítéltek jellemzően nem alkalmi, hanem problémás fogyasztók (ez a teljes minta 26,3%-át teszi ki). Ebből arra következtethetünk, hogy

5 2021. július 01.

6 A reintegrációs őrizetbe helyezett fogvatartottakat beleértve

7 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény a korábbi „előzetes letartóztatás” fogalom helyett „letartóztatás” terminológiát használ. A táblázatban, tekintve, hogy az elemzett fogvatartotti kör előzetes fogvatartása túlnyúlhat ezen időszakon, így a táblázatban használt 'letartóztatott' kategória az előzetes letartóztatás és a letartóztatás kategóriát is tartalmazza.

a befogadott fogvatartottak megközelítőleg negyede nevezhető már börtönbe kerülésekor is problémás szerhasználónak. A 2018-as adatokhoz viszonyítva a leginkább szembetűnő változást a használt szerek preferenciáiban láthatjuk.

4. táblázat

	A bekerülést megelőző 30 napban leggyakrabban használt kábítószer (%)	
	2018	2021
Új pszichoaktív szerek	29,37	41,85
Stimulánsok	24,48	21,31
Kannabisz-származékok	27,51	17,69
Hallucinogének	1,17	0,69
Kokain, crack	8,62	6,38
Nyugtató és altató gyógyszerek	1,4	1,9
Opiátok	4,66	5,87
Szerves oldószerek	0,47	0,52
Egyéb	0,93	1,81
Nem tudja, nem válaszolt	1,4	1,98

A bekerülés előtt használt anyagok közül továbbra is az új típusú pszichoaktív anyagok szerepelnek az első helyen, használatuk mértéke azonban jelentősen növekedett, ami egyben a kannabisz-származékok és stimulánsok fogyasztásának csökkenését eredményezte.

5. táblázat

Életkor	Szerhasználati sűrűség életkori szerinti bontásban (%)		
	Nem vallja magát fogyasztónak	Ritkább, vagy alkalmi szerhasználat	Heti rendszeres szerhasználat
29 év alatti	29,83%	22,85%	47,32%
30–40 év közötti	42,49%	22,99%	34,52%
41–50 év közötti	64,79%	16,92%	18,30%
50 év feletti	84,43%	8,60%	6,96%
Összesen	51,80%	19,07%	29,13%

A szerfogyasztás életkor szerinti vizsgálatánál megállapítható, hogy a heti rendszeres használatban leginkább a fiatal, 29 év alatti fogvatartotti korosztály érintett. Mindez tekinthető akár életkori sajátosságnak is, ugyanakkor ha nagyobb társadalmi jelenségként próbálunk tekinteni a kérdésre, előre vetíti a teljes szociális és prevenció-szféra, és többek között a büntetés-végrehajtás problémáját is a folyamatosan növekvő számú szerhasználó által generált kezelési igények miatt is.

6. táblázat

Életkor	Alkohol használati sűrűség (%)		
	Legfeljebb alkalmi fogyasztó	Heti rendszerességű fogyasztó	Közel napi szinten fogyaszt alkoholt
29 év alatti	72,96%	15,50%	11,54%
30–40 év közötti	70,10%	13,94%	15,96%
41–50 év közötti	68,23%	13,71%	18,06%
50 év feletti	60,22%	15,38%	24,40%
Összesen	68,82%	14,51%	16,67%

A droghasználaton kívül vizsgáltuk a szintén igen gyakori bódító szert, az alkoholt is. A vizsgált adatokból jól látható – szemben a kábítószer használói kör fiatalabb korosztályával –, hogy az alkohol fogyasztás mértéke az idősebb generációban nagyobb, ami a fiatalabbaknál sokkal kevésbé jellemző. A generációs különbségek azonban már sokkal kevésbé kirívóak, mint a korábbi vizsgálatok során, amikor az alkohol és a kábítószeres használatában az életkori törésvonal sokkal markánsabban jelent meg (Fekete & Somogyvári 2016).

IV.2.2. Családi, baráti kapcsolatok, fiatalkori devianciák, pszichiátriai háttér

A szerhasználat alapadatainak bemutatása után fontosnak tartottuk megvizsgálni azt is, hogy milyen háttérből érkeztek a fogvatartottak, és annak esetlegesen milyen összefüggései lehetnek a szerhasználói szokásaikkal. Így a vizsgálat során kitérünk a családi és baráti kapcsolatok kriminalitására, a gyermek- és fiatalkori intézeti

háttérre is, valamint nem utolsó sorban, de a pszichiátriai problémák és kezelések előfordulására is.

7. táblázat

	Hozzá tartozók börtönviseltsége	Barátok börtönviseltsége	Volt-e gyermekként állami gondozott?	Volt-e javítóintézetben?
Nem vallja magát fogyasztónak	33,76%	34,16%	11,60%	6,44%
Ritkább, vagy alkalmi szerhasználat	42,73%	51,81%	13,65%	10,15%
Heti rendszeres szerhasználat	53,56%	63,74%	22,32%	20,13%
Összesen	41,28%	46,28%	15,15%	11,17%

Az adatok alapján megállapítható, hogy az elemzésbe vont fogvatartotti körnél alapvetően magas a családi és rokon közösség börtönviseltsége (a magát nem szerfogyasztónak valló fogvatartottaknak is az 1/3-a rendelkezik börtönben lévő családtaggal, baráttal), de a rendszeres szerhasználó fogvatartottak közegeire ez még nagyobb arányban, több, mint 50%-ban jellemző.

Ugyanezen tendencia figyelhető meg az állami gondozás és a javítóintézeti háttér esetén is: minél problémásabb szerhasználó az adott fogvatartott, annál nagyobb valószínűséggel lehet fel a múltjában állami gondozotti, vagy javítóintézeti háttér. Jelen elemzésben nem tértünk ki a két változó összefüggésén belül azok irányának vizsgálatára, így azt nem tudjuk, hogy a gondozotti háttér indukál gyakoribb szerhasználatot, vagy a heti rendszeres drogfogyasztás és az azzal járó kriminalitás vezet-e inkább a javítóintézeti elhelyezéshez, azonban az mindenképpen megállapítható, hogy a két változó valamilyen formában szignifikáns együttjárást mutat.

8. táblázat

Szerhasználat és fiatalkori devianciák (%)				
Jellemző fiatalkori devianciák		Nem vallja magát fogyasztónak	Ritkább, vagy alkalmi szerhasználat	Heti rendszeres szerhasználat
Alkohol és drogfogyasztás	14 éves kora előtt	2,09%	6,05%	26,26%
	14-18 éves kora között	15,51%	37,48%	65,97%
Lopás	14 éves kora előtt	9,41%	15,18%	28,62%
	14-18 éves kora között	17,02%	29,39%	45,64%
Verekedés	14 éves kora előtt	12,39%	22,07%	36,31%
	14-18 éves kora között	16,19%	29,55%	45,06%
Lógás, iskolakerülés	14 éves kora előtt	26,37%	35,59%	53,30%

A fentiekkel összefüggésben vizsgáltuk azt is, hogy a kriminális családi és baráti háttér mellett milyen egyéb, fiatalkori és gyermekkori devianciák megléte⁸ tapasztalható a fogvatartottaknál. A táblázat értelmezéséhez fontos szempont, hogy a magyarázó változó a szerfogyasztás gyakorisága volt. Annak mentén vizsgáltuk az egyes devianciákat és azok meglétét, aminek keretében a korábban említett kockázatelemzési kérdőív „igen/nem”, azaz előfordulási válaszait összesítettük. Az adatok alapján leginkább az szembetűnő, hogy minél rendszeresebb, azaz vélhetően problémásabb szerhasználatról beszélhetünk, annál nagyobb valószínűséggel fordultak elő a megkérdezett fogvatartottak előéletében már a 14 éves koruk előtt is különböző deviáns viselkedési formák.

Példának okáért az alkohol és drogfogyasztás a jelenleg nem drogfogyasztó fogvatartottak körében 14 éves koruk előtt szinte nem fordult elő (2,09% mondta magát érintettnek benne), míg a heti rendszeres szerfogyasztók között ez az érték több mint tízszeres arányban (26,26%-ban) volt jellemző. Hasonlóan sokszoros előfordulási értékeket találunk a lopás, a verekedés és az iskolakerülés témakörében is, így alapvetően igazolódni látszik a vizsgálatba bevont két változó, azaz a szerfogyasztás gyakoriságának és az egyes devianciák együttjárásának kapcsolata.

⁸ A kriminalitás egyéb megjelenési formáit a fogvatartottak a kockázatelemzés többi kérdéséhez hasonlóan önbevallás alapján jelölték meg, az egyéb más adatbázis alapján nem került visszaellenőrzésre.

9. táblázat

Szuicidumok, pszichiátriai kezelés és szerhasználat (%)				
		Nem vallja magát fogyasztónak	Ritkább, vagy alkalmi szerhasználat	Heti rendszeres szerhasználat
Öngyilkossági kísérlet vagy önkárosítás	Igen, mindkettő	3,17%	3,93%	12,17%
	Igen, volt öngyilkossági kísérlete	7,27%	7,48%	12,59%
	Igen, okozott már magának sérülést	8,54%	13,30%	19,23%
Pszichiátriai kezelés	Igen, de csak ambulánsan kezelték	7,57%	9,21%	13,11%
	Igen, pszichiátriai osztályon feküdt kezelt betegként	11,34%	11,98%	29,16%

Fentiek mellett fontos markernek gondoltuk a pszichés kórelőzmények vizsgálatát is a kérdésben, így a kockázatelemzési rendszer a pszichiátriai kezelésre, valamint önkárosítási és öngyilkossági kísérletekre vonatkozó kérdéseit is bevontuk az elemzésbe. Ezen kérdések válaszainak elemzése során is az látszik, hogy a rendszeres kábítószerfogyasztás összefüggést mutat a pszichés problémákkal, hiszen minél gyakoribb, leegyszerűsítve problémásabb fogyasztókat vizsgálunk, annál nagyobb arányban fordulnak elő az említett pszichiátriai kórelőzmények. Azon fogvatartottak között, akik nem vallották magukat szerfogyasztóknak, az önkárosítási és öngyilkossági kísérlet 3% körül mozgott (jellemzően inkább az önkárosítás fordult elő nagyobb arányban), míg a heti rendszerességgel fogyasztók körében ez az arány 12%-on mozgott. A súlyosabb, zárt pszichiátriai intézetben szükséges, osztályon történő kezelés is hasonló képet mutat: míg a kábítószerrel nem élő fogvatartottak esetén ez 11%-ban fordult elő, addig a heti rendszeres fogyasztók körében ez az arány közel a háromszorosa (29,16%).

A családi, baráti kapcsolatok kriminalitása, a fiatalkori devianciák, valamint a pszichiátriai háttér vizsgálata során tehát egyértelműen megállapítható volt, hogy a szerfogyasztás ténye, illetve annak gyakorisága jelentős különbségeket mutat, és rendre a gyakori, rendszeres szerfogyasztók „kárára”.

IV.2.3 Büntetés-végrehajtási közegben tapasztalt jelenségek

A vizsgálat eddigi tapasztalatai alapján fontosnak tartottuk megvizsgálni azt is, hogy a szerfogyasztás, alakuljon az ki akár már gyermek vagy fiatal felnőtt korban, akár már a büntetés-végrehajtási intézményen belül, de lehet-e kapcsolata, illetve milyen hatással lehet a bv. intézeti közegben gyakorolt magatartási formákra, az esetlegesen megjelenő agresszió mértékére, és a részben erre reagáló elhelyezési és besorolási kategóriákra.

A büntetés-végrehajtási intézeten belüli együttműködésnek, a börtön napirendjéhez való alkalmazkodásnak számtalan fokmérője van, így például az együttműködésen alapuló és dinamikus változó rezsimrendszer, a biztonsági kockázati besorolás, valamint a fegyelmi cselekmények megjelenése is⁹. A rezsimrendszer alapvetően enyhébb, általános, és szigorúbb rezsimből tevődik össze, mely jelentősen meghatározza a fogvatartottak mindennapjait és lehetőségeit. A szigorúbb rezsimbe azon fogvatartottak kerülnek, akiknek az együttműködési szintje alacsony, a reintegrációs programokban való részvételi hajlandóság csekély. Míg magas biztonsági kockázatba azon fogvatartottakat sorolják, akik esetében feltételezhető (például a bűncselekmény jellegéből, vagy az intézet biztonságát érintő magatartásából fakadóan), hogy az intézet rendjét súlyosan sértené, vagy például szökést kísérelne meg, illetve saját vagy mások életét, testi épségét veszélyeztető magatartást tanúsítana.

10. táblázat

	Szigorúbb rezsim	Magas biztonsági kockázati besorolás	Fegyelmi fenyítés		
			Összesen	Személy elleni erőszakos cselekmény okán	Személyi állománnyal szembeni tiszteletlen magatartásért
Nem vallja magát fogyasztónak	7,88%	7,70%	39,02%	10,10%	5,94%
Ritkább, vagy alkalmi szerhasználat	13,08%	10,30%	53,19%	15,80%	9,92%
Heti rendszeres szerhasználat	22,45%	15,00%	65,01%	23,30%	17,41%

⁹ Lásd 2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.

A fenti táblázatban azt láthatjuk, hogy ezen jellemzők milyen arányban fordulnak elő a kábítószerrel nem élők, és az alkalmi, valamint rendszeres szerhasználók között. Látható, hogy azok, akik nem vallották magukat szerfogyasztónak, azoknak mindössze 7,7-7,8%-a tölti szabadságvesztés-büntetését szigorúbb rezsimben vagy magasabb biztonsági kockázatban, míg a szerfogyasztó fogvatartottak körében lényegesen ez magasabb arány, különösen a rendszeres fogyasztók között. A heti rendszerességgel kábítószerfogyasztó fogvatartottak 22,45%-a van szigorúbb rezsimben, míg 15%-uk magas biztonsági kockázati besorolásban.

A fegyelmi fenytés megjelenése esetén is azt tapasztaltuk, hogy alapvetően a szerhasználat nagyobb arányban társul az elvárt szabályok be nem tartásával, és azzal járó fegyelmi cselekmények előfordulásával. A fenti táblázatból egyértelműen látható, hogy a fogvatartottaknak alapvetően nagy aránya, több mint az egyharmada (39,02%) követ el fogvatartása során valamilyen fegyelmi cselekményt, azonban ez az arány sokkal magasabb a szerhasználó fogvatartottak körében.

Külön vizsgáltuk a konkrétan személy ellen irányuló erőszakos cselekményeket, és a személyi állománnyal szembeni tiszteletlen magatartásformákat is. Mindkét cselekmény esetén megállapítható, hogy alapvetően kicsi az előfordulási gyakoriságuk (véltetően az explicit erőszakos jellegük és nagyobb súlyuk miatt), de a három fogyasztói csoportot vizsgálva mindkét elkövetési típus a rendszeresen kábítószer fogyasztó fogvatartottak körében tapasztalható magasabb arányban (23,3% és 17,41%).

Így összességében a bv. intézeten belüli magatartást és kockázatokat, valamint a szabad életben is megtapasztalt devianciákat összesítetten látva megállapítható, hogy erős pozitív irányú összefüggés van az ilyen típusú társadalmi, jogi és intézményi normaszegések és a szerhasználat gyakorisága között.

V. Beavatkozási stratégiák és irányok

A kábítószerprobléma börtönökön belüli értelmezésénél, kezelési stratégiák meghatározásánál tehát figyelembe kell venni az intézetekbe befogadott fogvatartottak magukkal hozott szerhasználati jellemzőit, a börtönökön belüli szerhasználat jellegét, melyet meghatároz a kereslet-kínálat börtönspecifikus sajátossága (kereskedelem és a csempészés lehetőségei, a preferált szerek köre) is. Mindez azonban nem adna teljes képet a hazai fogvatartotti helyzetről, ha nem kerülne legalább röviden

bemutatásra az is, hogy mindezen – kábítószerfogyasztás jelentette – kockázatokra milyen kezelési és beavatkozási lehetőségek vannak a magyar Büntetés-végrehajtási Szervezet kezében.

A börtönökön belüli beavatkozási lehetőségeknek alapvetően két iránya van, mely értelemszerűen a keresletcsökkentés és a kínálatcsökkentés párhuzamában tagadható meg. A börtönök sajátosságából fakadóan a keresletcsökkentés jellemzően a szerhasználati kockázatok felméréséből, a kezelési programok biztosításából, illetve az ártalomcsökkentésből áll, míg a kínálatcsökkentés jellemzően a biztonsági intézkedések széles spektrumát jelenti, célja a csempészés, illetve a kábítószer bejuttatása, illetve intézeteken belüli felderítése. A hagyományos biztonsági tevékenységen (motozás, átvizsgálás) túl biztonság- és bűnügyi technikai eszközök használata, illetve a fegyelmi eljárások tartoznak ebbe a kategóriába (Dolan & Rodas, 2014).

V.1. A keresletcsökkentés hazai irányai

A keresletcsökkentés alapvető szakmai kerete hazánkban is a szerhasználati kockázatok felmérése, illetve az azokra reagáló kockázatkezelő beavatkozások biztosítása, melyből kiemelendő a célzott fogvatartotti programok biztosítása,¹⁰ illetve speciális drogprenvenációs részlegek működtetése. A keresletcsökkentésre irányuló rendszer felépítését tekintve látni kell, hogy a fogvatartotti kockázatelemzés és a drogprenvenációs részlegek működtetése kizárólagosan állami feladat, míg egyedi drogprenvenációs programokat a Bv. Szervezeten kívüli, külső civil partnerek bevonásával is lehet működtetni. A továbbiakban azonban a Szervezet saját maga által fejlesztetett és működtetett programjaira térünk ki.

Kockázatelemzés

A hazai kockázatelemzés lényege, hogy a bv. szervek a saját döntési és szakmai szempontjaik szerinti kockázati tényezőket a lehetőségekhez mérten felmérjék, melyek alapul szolgálnak az egyénre szabott beavatkozási, kezelési és biztonsági intézkedések kidolgozásához. A kockázatelemzés összességében tehát a fogvatartottak

¹⁰ A kockázatelemzési eszközök és a kezelési programok fejlesztéséért és szakmai működtetéséért a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának főosztályi jogállású szervezeti eleme) felel.

egységes elvek és protokollok mentén felépített megismerési folyamatát és klaszifikációját segíti elő.

Szinte valamennyi európai ország működtet valamilyen kockázatelemzési metódust. A hazai fejlesztés sajátossága más bv. szervek rendszereihez képest, hogy a magyar bv. szervezet a reintegrációs kockázatok mellett nagyobb hangsúlyt fektet a fogvatartási idő alatt megjelenő kockázatokra is (Somogyvári, 2018.).

Célzott prevenció programok

A kockázatelemzés eredményeként az elítélt részére a fogvatartási kockázat csökkentésére irányuló program lehetőségét fel kell ajánlani. Ezek a programok központilag kidolgozott, standardizált, minden intézetben azonos programterv alapján, kizárólag az arra felkészített személyi állomány vagy bv. intézeti pszichológusok, által vezetett (kognitív viselkedésterápiás módszertanon alapuló) csoportos foglalkozások. A személyi állomány részéről bv. intézeti pszichológusok, reintegrációs szakemberek tarthatnak tréningeket, utóbbiak részére több napos, intenzív bentlakásos felkészítést nyújt a BvOP. A tréningek tartásához nyomtatott kiadványokat készítettünk, mely csoportvezetési ismeretek mellett a csoportfoglalkozások részletes, alkalmakra lebontott tematikáját is tartalmazza.

Ilyen célzott program több, a büntetés-végrehajtás biztonságát érintő kockázat tekintetében is kidolgozásra került (pl. agressziókezelő tréning stb.), így a kábítószer-használat és az alkoholfogyasztás problémáinak megelőzése érdekében is készített a Bv. Szervezet célzott programokat. A programok célja, hogy a résztvevő elítéltek megtanulják azonosítani, módosítani a visszatérő kábítószer és alkohol-használatot támogató gondolkodási sémákat, megismerkednek a szerhasználó magatartás törvényszerűségeivel. A technikák megismertetése és csoportos helyzetben történő feldolgozása segíthet a korábban szerhasználó elítéltnak tervezni a jövőbeli szermentes életét (EMCDDA, 2020).

11. táblázat: BvOP - Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet

Droghasználat megelőzése programba bevont fogvatartottak száma évenkénti bontásban	
2017	253
2018	232
2019	261
2020	250
2021 (I. félév)	53

Az intézetek állományában jelenleg 124 fő¹¹ felkészített személyi állományi tag tartja a kábítószer-használat megelőzése és az alkoholfogyasztás problémáinak megelőzése, agresszivitás kezelése és az asszertivitást (önérvényesítést) fejlesztő programokat.

Drogprevenációs részlegek

Országosan összesen 16 bv. intézetben működnek speciális drogprevenációs részlegek melyek megközelítőleg 250 fős kapacitással (szabadítások és befogadások függvényében dinamikusan változó létszám). A részlegeknek sajátos rezsimszabályai elsősorban a prevenációs program szakmai igényeinek vannak alárendelve.

A jelenleg hatályos BvOP-utasítás¹² szerint a drogprevenációs részlegen történő elhelyezést elsősorban azoknak az elítélteknek az esetében indokolt engedélyezni, akiknek bűncselekménye kábítószerrel áll összefüggésben, előtörténetében a kábítószer-használat szerepel, a bv. intézetben kábítószerrel fogyasztottak, illetve, ha nem kerültek kapcsolatba kábítószerekkel, annak veszélyeztetettségét érzik. A programba önkéntes alapon kerülnek a fogvatartottak, a fenti kritériumok mellett vállalniuk kell továbbá, hogy rendszeres időközönként kábítószereszteléshez mintát szolgáltatnak. A drogprevenációs részleg programjai jellemzően egyéni és csoportos formában is megvalósulnak.

¹¹ 2020. I. féléves adatok alapján (Forrás: BvOP, KKMI)

¹² 20/2021. (IV. 16.) BVOP utasítás a sajátos kezelési igényű fogvatartottak számára kialakított egyéb speciális részlegeken elhelyezett elítéltekkel kapcsolatos feladatok végrehajtásáról.

Elterelés és a szubsztitúciós kezelés lehetőségei

Az elterelés biztosítására a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának külön szabályzóban rögzített rendelkezése alapján külön meghatározott bv. intézetek vannak kijelölve (az elterelés valamely formáját jelenleg 18 bv. intézet biztosítja). A kábítószer-függőséget gyógyító kezelés, a kábítószer-használatot kezelő más ellátás vagy a megelőző-felvilágosító szolgáltatás ellátását saját szakembereivel, illetve valamely egészségügyi szolgáltatóval kötött együttműködési megállapodás alapján biztosítják a kijelölt intézetek. A Bv. Szervezet a sikeres végrehajtásában számos kormányzati és nem kormányzati szervezettel is szorosán együttműködik.

Az ópiátfüggő fogvatartottak szubsztitúciós kezelésben abban az esetben részesülhetnek, ha a befogadásakor rendelkeznek a kezelésre vonatkozó szakorvosi javaslattal. Ennek hiányában az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet szakorvosa is tehet erre javaslatot. A kezelésbe a hazai szabályozás alapján a fogvatartottaknak írásban is bele kell egyezniük. A szubsztitúciós kezelést nem a Bv. Szervek saját hatáskörében eljárva, valamely szervezeti eleme által, hanem addiktológiai szakellátásra jogosult egészségügyi szolgáltatók végzik.

V.2. A kínálatcsökkentés hazai irányai és fejlesztési lehetőségei

A fent bemutatott keresletcsökkentés legalább olyan fontos kiegészítő eszköze természetesen a kínálatcsökkentés, mely hazai irányainak alapvetően két fő pillére van: a biztonsági intézkedések és megoldások, illetve a felderítés, társszervekkel való együttműködés.

A kínálatcsökkentést célzó biztonsági intézkedések közé tartozik minden olyan megoldás, melyek lényege, hogy nem engedélyezett tárgyak (például kábítószer) ne kerüljön be a fogvatartottakhoz. A járőrözés, motozás, csomagvizsgáló berendezések alkalmazása stb. mellett vannak kifejezetten olyan megoldások, melyek célzottan a kábítószerek bejuttatásának megakadályozását szolgálják. Ebbe a körbe tartozik például a beérkező levelek fénymásolása, a drogkereső kutyák alkalmazása, az UV lámpák használata (a „befújt” papíron lévő impregnáló anyag észlelésére), melyek az utóbbi években az innovatív megoldási lehetőségek körében egyre elterjedtebbé váltak.

A fenti komplex rendszer újabb eleme a kábítószer kimutatására alkalmas eszközök használatának fokozatos bevezetése és fejlesztése, amely a kábítószer

kínálatcsökkentésének egyik kiemelt fejlesztési iránya jelenleg. Annak érdekében, hogy a fogvatartottak közt jelenleg leginkább elterjedt, főként új típusú pszichoaktív anyagok jelenlétét kimutathassuk, a klasszikus 6 paraméteres komplex tesztpanel beszerzése mellett (amely kokaint, kannabiszt, amfetamint, morfint, ópiátot és benzodiazepin-származékokat mutathat ki), 2020 évtől már a szintetikus kannabinoidok és MDPV vizeletből történő kimutatására alkalmas tesztek beszerzésére is intézkedett a Büntetés-végrehajtási Szervezet.

Fentiek mellett további közel 20 millió forint értékben sikerült a Belügyminisztérium támogatásával, egyéb, a kábítószeres felderítést szolgáló technikai eszközök (mint például lézerspektroszkópiás műszer) beszerzésére. A Raman Rigaku ResQ CQL típusú kézi lézer spektroszkóp beszerzésének célja elsősorban új típusú pszichoaktív anyagok kimutatása büntetés-végrehajtási intézetekbe érkező levelek, csomagok, használati tárgyak, ruhanemű stb. vizsgálatával. A készülék spektrumkönyvtára több száz, a tiltólistán („C”-lista) szereplő kábítószer-alapvegyületet tartalmaz. Ilyen készüléket korábban a Nemzeti Nyomozóiroda számos alkalommal sikerrel alkalmazott bv. intézeti környezetben.

Látható tehát, hogy a kereslet és kínálatcsökkentés egyes elemei önmagukban is óriási témát fednek le, még akkor is, ha csak a hazai bv. intézeti gyakorlatra összpontosítunk. A kereslet és kínálatcsökkentés hazai gyakorlatának, és a jelenlegi legfontosabb fejlesztési irányok bemutatásának célja az volt, hogy felvázoljuk azt a komplex és folyamatosan változó rendszert, ami a kábítószerfogyasztásnak és kereskedelemnek a börtönökön belül megjelenő kockázataira igyekszik innovatív és naprakész megoldást kínálni.

VI. Összegzés

A börtönökön belüli kábítószerkérdés értelmezéséhez, a stratégiai célok és beavatkozások tervezéséhez látni szükséges a jelenség börtönspecifikus sajátosságait. A fogvatartottak befogadáskori szerhasználati jellemzői kritikusak lehetnek a beavatkozási szükségletek szempontjából. Az erre vonatkozó adatok alapján látni lehet a problémás szerhasználók volumenét, a preferált szereket stb.

Részben a bemutatott külföldi irodalmak, részben pedig a saját vizsgálat alapján is megállapítható, hogy a fogvatartottak szerhasználatát egyrészt a szabad életből hozott, utcai szerfogyasztás határozza meg, mindazonáltal azt is figyelembe kell venni,

hogy a börtönök zárt jellege és működési mechanizmusa sajátos szerhasználati közeget teremt, mely kialakulását, keresleti és kínálati törvényszerűségeit jelentősen behatárolják a csempészés lehetőségei, illetve az egyéb börtönszociológiai jellemzők.

A hazai statisztikai adatok elemzése alapján is az látszik, hogy a rendszeres szerhasználó fogvatartottak jellemzően magas kriminalitású környezetből jöttek, gyakoribb az intézeti háttér, a fiatalkori devianciák jelenléte és a családi és baráti kapcsolatok kriminalitása is. Bv. intézetben belüli magatartásuk szintén problémásabb, magasabb arányú a szigorúbb rezsim és magas biztonsági kockázati besorolás, amely a fegyelmi cselekmények magasabb számában is megmutatkozik. Így a hazai adatokban is jól nyomon követhető, hogy a szerhasználatnak milyen további más, börtönspecifikus kockázati tényezői vannak.

Az adatokból az is kitűnik, hogy a kezelési és beavatkozási irányok szempontjából milyen –akár kezelési, terápiás, vagy éppen biztonsági – szükségletek merülnek fel a célcsoportot érintően. Ezen szükségletek és börtönspecifikus sajátosságok figyelembevételével lehet meghatározni a beavatkozási irányokra vonatkozó stratégiákat is. Az adatokból kiindulva szintén látható a kockázatelemzési rendszer minél szélesebb körű fejlesztésének igénye is, illetve az abból nyerhető adatok alapos elemzése, amely segíti a Szervezetet abban, hogy a feltárni kívánt jelenséget minél inkább megismerhesse, és adekvát válaszokat adhasson a kábítószerfogyasztás és kereskedelem okozta kihívásokra.

Irodalomjegyzék

- AEBI, M. F., & TIAGO, M. M. (2021). SPACE I - 2020 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Strasbourg: Council of Europe
- AEBI, M. F., & TIAGO, M. M. (2018). SPACE I - 2018 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Strasbourg: Council of Europe
- BERECZKI, Zs. (1997) Drog és rács - Kutatás a kábítószer-fogyasztásról. Börtönügyi Szemle, 16(4), 49-51.
- BONTA, J., & ANDREWS, D. A. (2007). Risk-need-responsivity model for offender assessment and rehabilitation. Public Safety Canada.
- CFSJ (2015). Drugs in prison. Centre For Social Justice, March.

- CJJI (2017) New Psychoactive Substances: the response by probation and substance misuse services in the community in England. Criminal Justice Joint Inspection, A joint inspection by HM Inspectorate of Probation and the Care Quality Commission 2017. november
- COPE, N. (2000). Drug Use in Prison: the experience of young offenders. *Drugs: Education, Prevention and Policy*, 7(4)
- CREWE, B. (2006). Prison Drug Dealing and the Ethnographic Lens. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 45(4), 347-368. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2311.2006.00428.x>
- DJEMIL, H. (2008). Inside out - How to get drugs out of prisons. Centre for Policy Studies
- DOLAN, K., & RODAS, A. (2014). Detection of drugs in Australian prisons: supply reduction strategies. *International Journal of Prisoner Health*, 10(2), 111-117. <https://doi.org/10.1108/ijph-06-2013-0025>
- EMCDDA (2021), Prison and drugs in Europe: current and future challenges. European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction. Publications Office of the European Union, Luxembourg
- EMCDDA (2020), 2020-as éves jelentés (2019-es adatok) az EMCDDA számára „Magyarország”. Nemzeti Drog Fókuszpont
- FEKETE, A. & SOMOGYVÁRI, M. (2016). Időskorú fogvatartottak. *Börtönügyi Szemle* 35 (4), 21-49.
- FIÁTH, T. (2012). *Börtönkönyv : kulturális antropológia a rácsok mögött*. Háttér Kiadó.
- HAVNES, I. A., BUKTEN, A., ROGNLI, E. B., & MULLER, A. E. (2020). Use of anabolic-androgenic steroids and other substances prior to and during imprisonment - Results from the Norwegian Offender Mental Health and Addiction (NorMA) study. *Drug and Alcohol Dependence*, 217, 108255. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2020.108255>
- HER MAJESTY'S INSPECTORATE OF PRISONS (2019). HM Chief Inspector of Prisons for England and Wales Annual Report 2018-19
- KARSAI, K. (2000). Börtön és drog - Új megoldások, lehetséges alternatívák. *Börtönügyi Szemle* 19(3), 77-91.
- O'HAGAN A, HARDWICK R (2017). Behind Bars: The Truth about Drugs in Prisons. *Foresic Research & Criminology International Journal*, 5(3), 309-320. <https://doi.org/10.15406/fr-cij.2017.05.00158>
- PAKSI, B., ARNOLD P. (2010). A jogerősen elítélt fogvatartottak droghasználata. *Börtönügyi Szemle* 29(1), 1-23.
- PENFOLD, C., TURNBULL, P. J., WEBSTER, R., & GREAT BRITAIN. HOME OFFICE. RESEARCH, DEVELOPMENT AND STATISTICS DIRECTORATE. (2005). Tackling prison drug markets : an exploratory qualitative study. Home Office.

- RITTER I. (2018). A kábítószerrel összefüggő bűnözés etiológiája, *Kriminológiai Tanulmányok* 55. OKRI, 172–188.
- ROWELL-CUNSOLO, T. L., SAMPONG, S. A., BEFUS, M., MUKHERJEE, D. V., & LARSON, E. L. (2016). Predictors of Illicit Drug Use Among Prisoners. *Substance Use & Misuse*, 51(2), 261-267. <https://doi.org/10.3109/10826084.2015.1082594>
- RUTTER, S., DOLAN K., WODAK, A., HEILPERN, H. (2001). Prison-based syringe exchange programs : a review of international research and program development. National Drug And Alcohol Research Centre.
- SOMOGYVÁRI, M. (2018). Kockázatelemzési rendszerek a büntetés-végrehajtásban. *Börtönügyi Szemle* 37(1), 69-86.
- UNODC (2017). A handbook for starting and managing needle and syringe programmes in prisons and other closed settings. United Nations Office on Drugs and Crime
- WOODALL, J. (2011). Social and environmental factors influencing in-prison drug use. *Health Education*, 112(1), 31-46. <https://doi.org/10.1108/09654281211190245>

A bűnüldözés aktuális kihívása: az online kábítószerpiac

The online drugs market is a current law enforcement challenge

Absztrakt

A pandémia nem csupán az átlagos hétköznapokra gyakorolt meghatározó hatást, hanem a kábítószerpiacra is komoly befolyással volt. A kábítószerrel foglalkozó bűnszervezetek felismerve a kiberbűnözésben és az online értékesítésben rejlő lehetőségeket, a kezdeti ellátási láncban mutatkozó megtorpanást követően magára találtak. Kihasználták a darknet, a csomagküldő szolgáltatások és a kriptovaluták illegális kereskedelemben jelentkező előnyös tulajdonságait, a fogyasztók széles rétege számára tették elérhetővé a kábítószerre való könnyű és lebukásmentes hozzáférést. Online módon a kábító hatású anyagokra leadott rendelések a csomagküldő szolgáltatók által nagy tömegben jelentek meg az országban, amely jelentős kihívás elé állította a bűnüldöző hatóságokat. A helyzet kezelése rendkívül komplex: érinti a jogszabályi környezetet, a nyomozási gyakorlatot és a kábítószerrel kapcsolatos megelőző felvilágosító tevékenységet is. Mindenekelőtt azon problémák feltárása és azonosítása elsődleges, amelyek kiemelt mértékben akadályozzák és nehezítik a bűnüldöző hatóság eredményes felderítő munkáját. Tanulmányomban leginkább büntetőeljárás oldalról közelítem meg az online kábítószerkereskedelemmel szembeni bűnüldöző tevékenység hatékonyságának kulcskérdéseit.

Kulcsszavak: COVID-19 pandémia, kábítószerpiac, darknet, kábítószerpiac, legalitás elv

¹ VÁRI Vince PhD, r. alezredes, adjunktus, NKE Rendészettudományi Kar, Büntető-eljárásjogi tanszék, Vince Vári, PhD, pol. lt. colonel, assistant professor, University of Public Service, Faculty of Law Enforcement, Department of Criminal Procedure Law vari.vince@uni-nke.hu orcid.org/0000-0001-6416-1645.

Abstract

The pandemic has not only had a major impact on everyday life but has also had a major impact on the drug market. Recognizing the potential of cybercrime and online sales, drug criminal organizations have found themselves after an initial stall in the supply chain. They have exploited the advantages of the darknet, parcel services, and cryptocurrencies in the illicit trade. They have made easy and untraceable access to drugs available to a wide range of consumers. Online orders for narcotic substances by mail order services have appeared in large numbers in the country, posing a significant challenge to law enforcement authorities. Dealing with the situation is extremely complex: it affects the legislative environment, investigative practices, and drug prevention education. First and foremost, it is a priority to identify and detect those problems which are particularly hampering and impeding the effective detection work of law enforcement authorities. In my study, I approach the key issues of the effectiveness of law enforcement action against online drug trafficking mainly from a criminal procedure perspective.

Keywords: COVID-19 pandemic, drug market, darknet, drug market, principle of legality

Bevezetés

A COVID-19 járvány nemcsak a biológiai szervezetünk immunrendszerét vette célba, hanem a társadalmi szövetünkbe is behatolva átalakította a hagyományos rendszereket és nagy hatást gyakorolt a munkavégzésre, a közlekedésre, vagy akár a szabadidő eltöltésére. Ezek eredményeként a mindennapi életünkben a társas kapcsolatokra, az érintkezési és kommunikációs formákra úgyszintén jelentős befolyással volt. A hagyományos személyes érintkezést és kapcsolódási formákat szolgáló közösségi terek, mint a munkahely, oktatás és a szabadidős tevékenységeknek helyet adó offline platformok állami intézkedésekkel való korlátozásával a társadalmi élet és aktivitás a digitális online terekbe tolódott át (URL1). Ami eddig csak kiegészítő jelleggel működött és a személyes érintkezés lehetőségeinek eseti hiánya miatt fellépő, egyfajta pótló, illetőleg kisegítő eszköz volt, most előlépett és kizárólagos pozíciót kapott. Az állami intézkedések pedig rendszerbe és a mindennapok szolgálatába állítva a hétköznapi szintjén tették rutinná ezek használatát, amely egy fejlődési utat is megnyitott az online terekben zajló tevékenységek minőségének javítására.

Ennek köszönhetően óriási igény jelentkezett az online kommunikációs szoftverek, oktatási, munkavégzési platformokra, ahogy az egyre több igényt kiszolgáló fejlesztői tevékenységek színvonalának növelésére is. Ahogy az élet egyre jobban az online térbe kondicionálta a mindennapi cselekvési formáinkat, úgy sorvadtak el a jellemzően személyes érintkezést feltételező kriminális tevékenységek, mint a kábítószerrel kapcsolatos hagyományos kereskedelem (URL2). Természetesen egy járvány sem tudja és tudta korábban sem megszüntetni és felszámolni a kábítószer iránti keresletet, nem volt ez másként ezzel a pandémiás helyzettel sem. Holott egy hatalmas különbség mégis csak mutatkozott; ugyanis, ha korábban bármilyen indokból – legyen az gazdasági, politikai vagy egészségügyi – társadalmi krízis helyzet jelent meg, a kábítószerrel kapcsolatos kriminális tevékenységek legfeljebb időszakosan csökkentek, esetenként bizonyos típusaik időszakosan felfüggesztésre kerültek. Majd a hagyományos kábítószerpiaci rendszerben, és elosztási sémában folytatódtak, miután a válsághelyzet megszűnt és a társadalmi béke konszolidálódott. Ezzel szemben ebben az időszakban egy olyan alternatív életforma vált valósággá, amely számos pozitív és előnyös vonásánál fogva jelentős átalakulást hozott a társadalmi életben. A változások másfelől további társadalmi, gazdasági és politikai scenáriókat vetítenek elénk (URL3) Ezek főleg azokon a területeket befolyásolják, amelyek keretet adnak mindennapjaiknak, és meghatározó hatást gyakorolva, már nem engedik visszatérni ugyanazokat a viszonyokat, amelyek korábban oly jellemzőek voltak. Gondoljunk csak arra, hogy az emberek nagy tömegét foglalkoztató multinacionális cégek felismerték, hogy mennyivel gazdaságosabb az otthoni munkavégzés (URL4) Szintén tendencia lett, hogy a fiatalabb generációk mellett az idősebbek is az online térben történő szolgáltatások igénybevételének kedvezőbb, kényelmesebb megoldásait részesítik előnyben (URL5). A COVID-19 járvány, tehát elindított egy folyamatot, ami jelentősen átformálta szokásainkat. Mindez a hatalmas profittal járó globális kábítószer-kereskedelmet is érintette, és a hagyományos elosztási hálózat mellett – és a későbbiekben talán helyett – az online világ lehetőségeit is használni kezdte, annak érdekében, hogy a korábbi időszakhoz képest ne csökkenjen érdemben a bevétele. A kábítószerkereskedelem „áthelyeződésének” kérdése a bűnüldözés „hatóképességében” ugyancsak lecsapódott. Ennek legfőbb oka, hogy a bűnüldöző szervezetek alapvetően a fizikai térben zajló bűnözésre vannak berendezkedve. Vagyis a jogszabályi háttér, az eszközrendszer, a szervezeti felépítés, a cselekvési lehetőségek leginkább a megszokott keretek között zajló kábítószer kriminalitás

üldözésére lettek kialakítva (Tihanyi et al. 2020/a). Míg a bűnözés flexibilisebben alakul át, hiszen legfeljebb informális konstrukciók kötik, addig a bűnüldözés rendkívül merev és bebetonozott jogi és szervezeti struktúrákban nem képes ugyanolyan rugalmasságot mutatni. Természetesen idővel a jogrendszer és a szervezetek is követni képesek a bűnözés változását, ahogy ez eddig mindig is történt, ám most a korábbiaknál komplexebb problémával állunk szemben (Tihanyi et al., 2020/b.). Hiszen nem csupán egy új tényállásszerű magatartás jelent meg, mint annak idején például bankkártyával visszaélés vagy akár az információs rendszerekben elkövetett illegális cselekmények, hanem döntően más térbe helyeződött a kábítószer kereskedelemmel kapcsolatos kriminalitás. Ami jellegénél fogva egészen más reakálási képességet és hozzáállást feltételez a bűnüldöző hatóságok részéről.

A COVID-19 pandémia hatása a kábítószerpiacra

A 2020-as év Európa-szerte változó mértékű, de békeidőben soha nem látott korlátozó intézkedések bevezetését hozta, beleértve az összes, nem létfontosságú szolgáltatás leállítását, a határok lezárását, a gyülekezési jog és a szabad mozgás korlátozásait. Ez a helyzet közvetlen ráhatást eredményezett a kábítószer-használathoz és kábítószer-kínálathoz kapcsolódó magatartásmódok sokaságára, és zavart okozott az egészségügyi ellátásban, illetve egyes bűnüldözési tevékenységekben. Míg 2018-ban közel 269 millió ember használt kábítószert, amely 30%-os emelkedést jelentett 2009-hez képest. A kábítószer-használók nagy részét a kamaszok és a fiatal felnőttek teszik ki. Míg az emelkedés tükrözi a népesség növekedését és egyéb tényezőket is, az adatok azt is mutatják, hogy az illegális kábítószeres már sokfélebbek, hatásosabbak és elérhetőbbek (URL6). A közegészségügyi intézkedések egy részének enyhítése vagy megszüntetése újra megteremtette a kábítószerpiacon a feltételeket a COVID-19 előtti helyzethez való visszatéréshez, sőt mi több a növekedéshez. A koronavírus-világjárvány szintén óriási károkat okozott a gazdaságban, alapvetően befolyásolta a mindennapjainkat, mindez, ahogy már a bevezetésben érintettem, kevésbé befolyásolta a kábítószer-piac jövedelmezőségét, sőt, voltak olyan országok, ahol a lezárások miatt fellendült a piac – igaz, ehhez az is kellett, hogy a díleres (URL7) rugalmasan reagáljanak a megváltozott viszonyokra. Az EU bűnüldöző szerve, az Euro-pol 2020. első hónapjainak adatait és folyamatait összevetve adta ki a jelentését, ami-ben összefoglalta a legfontosabb megállapításokat. Elkészítésében közreműködött

a Kábítószer és Kábítószer-függőség Európai Megfigyelőközpontja (EMCDDA) is (URL8). Ebből fény derült arra, hogy a járványhelyzet jelentősen felülírta a korábbi kábítószerbűnözésre jellemző szabályokat. a koronavírus már a droggereskedelmet is befolyásolta, az árak kiugróan megemelkedtek az ellátási lánc elakadása miatt, tekintettel arra, hogy például a kábítószerhez szükséges vegyi anyagok jelentős része Kínából származik. A metamfetamin és a fentanil nevű szintetikus ópiát alapját képező nyers vegyi anyagok például többnyire Kínából, azon belül is Hupej tartományból, a járvány kiindulópontjából jönnek (URL9). A szállítmányok nagyjából le is álltak a Hupej-Mexikóváros droggereskedelmi útvonalon, a kábítószerlaborok pedig kezdenek kifogyni a hozzávalókból, amelyekből a kartellek jelentős, több hónapos tartalékokat nem raktározta (URL10). A szállítási láncok elakadásából eredő nehézségek az ellátási láncot jelentősen hátráltatták, amelyek rövidtávon árfelhajtó okozattal jártak. Különösen igaz ez a fizikai rászokással járó olyan drogok esetében, mint például a heroin vagy a kristály. Az áremelkedés elméletileg a drogpiacon szűkülését anticipálja a drogpiacon legtöbb szegmensében, ennek ellenére nem ez derül ki a Europol jelentéséből. Miszerint az európaiak évente legalább 30 milliárd eurót költenek kábítószerre kiskereskedelmi szinten, ennek okán a kábítószer-piac az Európai Unió szervezett bűnözői csoportjainak fő bevételi forrása. Ennek az összegnek körülbelül a kétötödét (39%) kannabiszra, 31%-át kokainra, 25%-át heroinra és 5%-át amfetaminra és MDMA-ra fordítják. A legfrissebb adatok azt mutatják, hogy az általános kábítószer-hozzáférhetőség Európán belül továbbra is „nagyon magas”, és hogy a fogyasztók változatos, de zömében csökkenő áron hozzáférhetnek a nagy tisztaságú és nagy hatásfokú termékek széles skálájához. A jelentés fontos, átfogó témája a kábítószer-termelés környezeti hatása, beleértve az erdőirtást és a vegyi hulladék lerakását is, ami ökológiai károkat, biztonsági kockázatokat és magas tisztítási költségeket von maga után. A szervezett bűnözői csoportok gyorsan megragadják az új lehetőségeket a pénzügyi haszonszerzés érdekében, és egyre inkább kiaknázzák a technológiai és logisztikai innovációkat, hogy tevékenységüket a nemzetközi határokon túl is kiterjesszék. Mindamelllett a kábítószer ma már hozzáférhetőbbek az európai fogyasztók számára, gyakran a közösségi médián és az interneten keresztül. A 2019-es jelentés még csak utal azokra a lehetséges hatásokra, amelyek a 2021-es átfogó analízisben ténylegesen márt testet is öltöttek. Az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatalának 2020-as kábítószer világlejelentése szerint csak minden nyolcadik ember kapja meg a számára szükséges kábítószer-függőséget gyógyító kezelést. A világon közel 35,6

millió kábítószerfüggő él (URL11). Ennek következtében a drogpiacon rendkívüli módon ellen tudott állni a világjárvány által okozott zavaró hatásoknak. A drogcsempészek alkalmazkodtak az utazási korlátozásokhoz és a határok lezárásához. Nagykereskedelmi szinten ez az útvonalak és a módszerek bizonyos változásaiban tükröződik: nagyobb mértékben támaszkodnak a szállítókonténerekben való csempészetre és a kereskedelmi ellátóláncokra, és kisebb mértékben az emberi futárookra. Habár korai állami korlátozások zavart okoztak az utcai alapú kiskereskedelmi kábítószerpiacokon, és előfordultak helyi jellegű hiányok az ellátásban, a dílerok és a vásárlók a jelek szerint úgy alkalmazkodtak ehhez, hogy fokozottabb mértékben használják a titkosított üzenetközvetítő szolgáltatásokat, a közösségi média alkalmazásokat, az online forrásokat, valamint a postai és házhoz szállító szolgáltatókat. Ez olyan aggályokra ad okot, miszerint a világjárvány egyik lehetséges hosszú távú következménye az lehet, hogy a drogpiacon még inkább digitalizálódnak. Általában véve úgy tűnik, kisebb volt a fogyasztói érdeklődés a többnyire rekreációs eseményekhez kapcsolódó drogok, mint pl. az MDMA iránt, míg az otthoni használathoz kapcsolódó drogok iránt nőtt. A kábítószerpiac Európában bekövetkezett, jórészt a globalizációval és az új technológiával összefüggő legfrissebb változások közé tartozik a kábítószertermelési és csempészési módszereiben zajló innováció, az új kereskedelmi útvonalak létrejötte és az online piac térnyerése. Világszinten nézve Európa a kábítószer fontos piaca közé tartozik, amelyet a belföldön előállított, illetve a világ más régióiból csempésztett kábítószerekkel láttnak el. Dél-Amerika, Nyugat-Ázsia és Észak-Afrika az Európába érkező tiltott kábítószer fontos forrásterületei, Kína pedig az új pszichoaktív szerek, kábítószer-prekursorok és rokon vegyületek fontos forrásországa. Ezenkívül a kábítószer egy részét Európán keresztül más kontinensekre szállítják tovább. A kannabisz és a szintetikus kábítószer szempontjából Európa termelőterület is: a kannabisz termesztés nagyrészt európai fogyasztásra szolgál, a szintetikus kábítószereket az európai piac számára állítják elő, és a világ más részeire exportálják (URL12). Európában a járvány első hulláma, a lezárások elrendelése váratlanul érte a drogpiacon résztvevőit, de relatíve hamar alkalmazkodtak a kialakult helyzethez. A korlátozások ellenére a tagállamok közötti kábítószer-forgalom tovább folytatódott, köszönhetően a közúti áruforgatást az EU határain belül lehetővé tevő rendelkezéseknek. Számos új elosztási stratégia alakult ki a kábítószerpiac működtetésére. Az ún. partidrogok iránti kereslet a fesztiválok elmaradása miatt visszaesett, a kokain és az opiátok kiskereskedelmi ára Európa tagállamainak többségében valamelyest nőtt, ahogy az új pszichoaktív

anyagok elterjedtsége is. Jó pár európai országban emelkedett a közép- és kiskereskedelemben érdekelt csoportok között az erőszakos fellépés. A kereslet visszaesésével komoly harcok indultak meg a vásárlókért, a területekért és az elosztási csatornákért (Ritter, 2020).

A koronavírus okozta kezdeti ellátási lánc akadályozása miatt nehézségeket követően a kábítószer-bűnözéssel foglalkozó szervezett bűnözői csoportok felismerték a digitális tér kábítószer-terjesztésben jelentkező előnyeit. A legtöbb lezárással érintett országban jelentősen visszaesett az utcai kábítószer-terjesztéssel összefüggő bűncselekmények száma, ugyanakkor azok egyre inkább az online térbe helyeződtek át, ott is a dark webre (Dornfeld, 2020, 200). A hagyományos bűnözői csoportok tehát nyitottak a kibertér felé, szorosabban összefonódva az ott más illegális tevékenységet folytató kiberbűnözőkkel. (URL13) A kiberbűnözői csoportok rendszerét és működését Michael McGuire vizsgálta, aki a kutatása során az általa feltárt ügyek alapján arra a következtetésre jutott, hogy az informatikai bűnözéssel kapcsolatos esetek döntő többsége valamilyen szervezett tevékenység eredménye. Nem lehet leszűkíteni az elkövetőket a tradicionális és egymásra épülő szervezett bűnözésre, ahogy a kiberbűncselekmények körére sem. A szerző rámutat, hogy a hagyományos bűnszervezetek egyre inkább kiterjesztik a tevékenységüket az interneten, emellett újabb és kevésbé szoros kapcsolatú bűnözői csoportok formálódnak. A bűnözői csoportok különböző szintű szervezettséget mutatnak, attól függően, hogy a tevékenységüket csak online fejtik ki, vagy online eszközöket használnak, hogy lehetővé tegyék a bűncselekmények elkövetését a „való” világban, illetőleg ezek kombinációja jelenik meg online és offline is (Mcguire, 2012).

Az online kábítószerpiac okozta nehézségek a bűnüldözésben

Kábítószer-csempészet tekintetében Magyarország továbbra is tranzit és célország egyben. A legtöbb kábítószer típus külföldről jut hazánkba, a belföldi előállítás egyedül a marihuána esetében játszik egyre meghatározóbb szerepet (Mátyás, 2020). A kábítószer árak 2009-hez képest lényegében nem változtak, a heroin ára kismértékben, hatóanyagtartalmának csökkenésével párhuzamosan mérséklődött. Az elmúlt két év legjelentősebb kábítószerpiaci fejleménye a szintetikus szerek piacának átalakulása, az ecstasy tabletták eltűnése és új, sok esetben

legális pszichoaktív hatóanyagot tartalmazó porok és tabletták megjelenése, illetve szokatlanul gyors terjedése. A rendőrségi lefoglalások során a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet 2009-ben öt, 2010 folyamán tizenhat, 2011-ben harminchárom új vegyületet azonosított (URL14). A koronavírus eredményeképpen tendenciózan megjelenő elkövetési formákban a kábítószeres adás vétele online térben, különböző chat szobákban, a darkneten vagy más online platformokon történik (URL15). Mindehhez társulnak a titkosított formában működő telekommunikációs eszközök használata, amelyek így hozzáférést biztosít a fogyasztónak, hogy a hagyományos „dealerek” közbeiktatásával – fizikailag és személyes jelenléttel – bonyolított értékesítési lánc kikerülésével, közvetlenül, és a lebukás veszélye nélkül rendeljék meg saját szükségleteiknek megfelelő mennyiségű kábítószeres és gyógyszert. A darknet marketekben ugyanis kizárt a materiális találkozás. A vevő és az eladó között a kitalált nicknéven kívül még az arcról vagy más személyes tárgyról való felismerés lehetősége sem merülhet fel (Kiss, 2021, 270). Ráadásul a digitális térben bonyolított kábítószerkereskedelem a korábbi hagyományos elosztási rendszerhez képest lényegesen kiugró profitot biztosít a bűnszervezeteknek, amelyek különféle vagyonelemek formájában pénzmosási tevékenység közbeiktatásával kerül vissza a „legális” gazdaságba (URL16). Az online platformokon bonyolított kereskedelem és a „legalizáló” pénzmosáshoz kapcsolódó formálisan legálisan működő szervezetek és gazdasági társaságok miatt rendkívül nehéz a vagyonfelderítési nyomozás (Kármán et al, 2016). Kiemelt hangsúlyt kell fektetni a kábítószer-kereskedelemből és az ahhoz kapcsolódó bűncselekményekből származó hatalmas vagyonok felkutatására, nyomon követésére, befagyasztására és elkobzására, hogy a bűnszervezetek ne tudjanak a jövőben újabb bűncselekményekben részt venni, és beszivárogni a legális gazdaságba. A kábítószerkereskedelem elleni hatékony küzdelem érdekében biztosítanunk kell, hogy az illegális nyereség ne kerüljön vissza a tiltottkábítószer-ellátási láncba, és ne tegye lehetővé az olyan bűnözői magatartásokat, mint a korrupció és az erőszak, sem pedig a súlyos és szervezett bűnözés más formáit, például az emberkereskedelmet vagy akár a terrorizmust (URL17).

Alapvetően a technológiai, így az online térben bekövetkezett digitális forradalom általi fejlődést kihasználó bűnelkövetők tevékenysége két csoportra osztható: egyrészt vannak az olyan büntetendő magatartások, amelyek korábban is léteztek, de az internetes kapcsolattartási és más lehetőségek jobban elősegítik azok terjedését, ebből fakadóan akár nagyságrendileg is növelve a társadalmi veszélyes-

ségüket. Ebbe a körbe sorolható a szervezett bűnözés hagyományos „üzletágai”, mint akár a kábítószer forgalmazása. Másrésztől léteznek olyanok, amelyek a már említett módon a technológiai vívmányok nélkül létre sem jöttek volna, mint a kiberbűncselekmények köre (Korinek, 2014, 290.). Az online térben zajló kábítószerpiac jellemzője, hogy a drogok postai feladása zömében külföldön történik, a kiszállítást a zömében külföldi bejegyzéssel működő, hatalmas forgalmat bonyolító csomagküldő szolgálatok házhoz vagy csomagküldő pontokra történő szállítással teljesítik (Mezei, 2019). Önmagában a rendőrség szervezeti és informatikai kapacitása sem elegendő arra, hogy minden egyes online kábítószer rendelés, és kiszállítás során az áru repülőtérré történő megérkezése és a Nemzeti Adó és Vámhivatal (továbbiakban: NAV) általi realizálás alapján a megtett feljelentéseket követően érdemleges nyomozást folytasson le. Ennek dacára, ha bizonyos rendelések és kiszállítások nagyobb köre már feltehetően az online platformokról nagyobb tételben rendelést bonyolító, az elosztást hazai környezetben végző szervezett bűnözői csoportokhoz kapcsolódnak, úgy ebben az esetben már a hagyományos kábítószer „terítés” felderítésére vonatkozó módszereket lehet alkalmazni. A kábítószerpiacra jellemző jelenlegi disztribúciós struktúra világviszonylatban rendkívül színes képet mutat, valamiben azonban kontinensektől függetlenül megegyezik: egyre jellemzőbb a széttagoltság, ami még inkább kedvez a „network” értékesítésnek. Azaz egy-egy nagybani eladó termékét több unciás eladó vagy utcai disztribútor is forgalmazza. Manapság az internet elterjedtségét és a netmarketing lehetőségét kihasználva a drogpiacon alsóbb szintű disztribúciós piaci tevékenységének jelentős része ezen az értékesítési csatornán zajlik. Sok esetben a vevő és az eladó csak virtuális szereplő (Ritter, 2020). Ebből kifolyólag a hatóság látóterébe került, rendszeresen rendelő és vásárló fogyasztók megfigyelése, lehallgatásával felderíthető a bűnkapcsolati háló (Be. 231.§.). Ahogy a bírói engedélyhez kötött információs rendszereik megfigyelése, a tőlük való információvásárlás, és az együttműködők, vagy a bűnözői csoportokba való beépülés céljából a fedett nyomozók alkalmazása (Be. 222-226.§§.). További jó eljárásjogi és nyomozati eszköz lehet a kevésbé jelentős, a disztribúciós hálózat végén található „dealerekkel” való nyomozási megállapodás kötése (Be. 219.§.), majd az információk megszerzését követően a nagyobb szállítmányok vagy jelentősebb elkövetési magatartások alapján a bünszervezett magasabb szintű elkövetőivel kapcsolatos realizálás és vagyoni és személyi jellegű kényszerintézkedések alkalmazása. A pénzforgalom, fizetési műveletek megfigyelése (Be.216.§.)

és a kábítószer átadásának megfigyelése céljából az elfogást és a vagyonfelderítést szolgáló bűnügyi akciókat, feltétlenül csak abban az esetben lehet végrehajtani, amikor már elegendő mennyiségű információ áll rendelkezésre a bűnszervezeten belüli kapcsolatrendszerre, az értékesítési útvonalakra, azok bonyolítási rendjére és az abban szereplő személyek konkrét tevékenységének felderítésére és bizonyítására (Be. 354.§. (1) bek.).

A hivatalból való eljárás, mint a hatékonyság „Achilles” sarka

A szervezett bűnözői csoportok működését és értékrendjét meghatározzák azok az országok, társadalmak, illetve kultúrák, amelyekben tevékenységüket kifejtik, így különösen hatással van a szerveződésükre az adott földrajzi és politikai helyzet, a kriminális tradíció — mint az illegális igények — és a bűnüldözés felépítése, valamint annak hatékonysága (Tóth – Kóhalmi, 2016, 608.). A bűnüldözésben éppen, amikor a bűnözői csoportok erősítik és növelik jelenlétüket, és egyre nagyobb profitot realizálnak illegális tevékenységeikkel, kulcskérdéssé válik, hogy a hatóságok teljesítményét nem gyengítő, korlátozó jogi környezet álljon fenn.

Hazánk büntetőeljárásjogi rendszerét megvizsgálva jól felismerhető, hogy a legnagyobb akadályt az „ex officio” azaz a kontinentális jogrendszerekre jellemző szigorú legalitás elve alapján működő hivatalból való eljárás elve képezi. Magyarországon ugyanis a nyomozási feladatokat az ügyészség törvényességi felügyelete és tényleges szakmai irányítása mellett a rendőrség végzi, eszerint az eltérő eljárási metódusoknak még a kezdeményezésére sincs eljárásjogi mozgástere. Jogilag szinte alig nyer elismerést az a tényező, hogy a nyomozó hatóság kerül térben és időben először kapcsolatba a külvilágban bekövetkező és büntetőjogi szempontból relevanciával bíró eseményekkel. Ma már tudományos evidencia, hogy a nyomozó hatóság az eredményességi elvárás nyomására, és az egyszerű diverziók hiányában kényszerűségből rejtett diverzió formájában egyfajta szelekciós mechanizmust működtet. Az egyszerű diverzió a büntetőeljárásról való következmények nélküli lemondást jelenti, vagy a nyomozati szakban, de mindenképpen az ítélet meghozatala előtt. Itt olyan csekély társadalomra veszélyességű cselekményekről van szó, melyek esetében nem indokolt a büntetőjogi szankció alkalmazása. Azokban a jogrendszerekben, amelyekben a legalitás elve érvényesül, a rendőrség nem gyakorolhatja a diverziót, ha bűncselekmény

jut a tudomására bármilyen forrásból, akkor értelemszerűen hivatalból el kell indítania az eljárást. Azonban a rejtett diverzió egy olyan mozgásteret hoz létre, amit a rendőrség akkor használhat ki, amikor eredménytelennek tűnő, bagatell cselekményeknél lebeszéljük a panaszost, nem veszik fel a feljelentést, nem intézkednek bejelentések esetén. Ez is azt eredményezi, hogy a kisebb súlyú cselekményekből nem lesz ügy és eljárás (Blau, 1987, 29.). Az igazságszolgáltatás terheit főleg azok az esetek csökkentik, amelyek nem kerülnek tárgyalási szakaszban a bíróság elé. Mely problémakörre már az európai eljárási rendszereket tanulmányozó amerikai jogászok is rámutattak: „a legalitás elve a lehetetlent követeli meg: a törvények érvényesítését, miközben növekszik a bűnözés és az erőszakos küzdelem a javak megszerzéséért. Elkerülhetetlen szükség van változtatásokra az alapelvek érvényben hagyásával, és ahol ezt a formális törvény vagy ideológia nem teszi lehetővé, informális eljárásokat kell rá kidolgozni.” (Kertész, 1998, 152.) Ma már közhelyszerű az a megállapítás, hogy a bűnüldözést folytató igazságszolgáltató szervek csak az ügyek egy meghatározott hányadát képesek feldolgozni, hisz minden bűncselekményt nem lehet megtorolni, és nem jelent megoldást a szervezeti változtatás és a létszámemelés sem (Sléder, 2010, 140.).

Jelen esetben azzal a problémával állunk szembe, hogy bár a rejtett diverziót hallgatólagosan elfogadja a rendszer, és a kapacitáslimit miatt tulajdonképpen „nem veszi fel” az ügyeket főleg azon bűncselekményeknél, ahol magas a látencia, és jelentős nyomozati munka kell a felderítéshez. Noha az online kábítószerkereskedelem esetében nincs mód arra, hogy a nyomozó hatóság a rejtett diverziót működtesse, mert a bűncselekményről való tudomásszerzés dokumentáltan megtörténik azzal a ténnyel, hogy a kábítószer megjelenik a fizikai térben a csomagküldő szolgálatok kiszállítása során. Ezeket a hatóságokat észlelik, eljárások kezdeményezésére kötelesek, amelyek tömeges ügyszám növekedést eredményeznek, ezzel megnövelve az ügyfeldolgozó munkát. A hagyományos kábítószerkereskedelem nagy része „nem látható” módon látenciában bonyolódott, viszont, a hatóságok a különféle forrásokból beérkező titkos és nyílt forrású információk alapján a „rejtett” diverzió eszközével nyugodtan operálhattak, így eldönthették, hogy mely ügyekre, elkövetői körre milyen mennyiségű időt és nyomozati kapacitást szánnak.

A kontinentális jogrendszerben az utóbbi évtizedekben a diverziók térhódítására lehetünk figyelmesek, miközben az ügyész szerepe fokozatosan megerősödött. Az európai országok ügyészségeit tekintve három alapmodellt különböztethetünk meg (Kerezsi, 2006, 210.).

1. Az ügyészség tisztán funkcionális szervezet a szorosan értelmezett legalitás elve miatt, az a feladata csupán, hogy előkészítse az ügyeket a bíróság számára. Nincs felhatalmazása arra, hogy eljárást szüntessen meg, minden ügyet bíróság elé kell vinni.
2. Az ügyészség dönthet az eljárás megszüntetéséről. Eldöntheti, hogy vádat emel-e, de szankciót nem szabhat ki, csak a bíróság.
3. Az ügyészség megszüntetheti az eljárást, és ezen kívül szankciót is alkalmazhat a gyanúsítottal szemben, például pénzbírságot.

Az USA-ban a rendőrség és az ügyészség szinte korlátlan diszkrecionális lehetőséggel rendelkezik abban a tekintetben, hogy lefolytassák az eljárást vagy nem, azaz a diverziós lehetőségek elrendelésénél csak a célszerűségi szempontokra kell figyelemmel lenniük. Az ügyek nagy száma miatt a rendőrség ügyészi beavatkozás nélkül folytatja le a nyomozást. Az Amerikai Egyesült Államokban az ügyésznek nincs törvényen alapuló jogköre a rendőrség felett és arra, hogy utasítást adjon a nyomozásra nézve. A két szerv közötti kapcsolat nagyfokú rugalmasságot mutat és az adott feladathoz igazodik (McEnemy, 1992, 45.). A diverzió mégis igazán az eljárás kezdetén tölti be hatékonysági küldetését, éppen ezért lényeges, hogy az egyes jogrendszerek lehetővé tegyék, hogy az ügyészség és a nyomozó hatóság élhessen ezekkel az eszközökkel. A diverzió a latin 'divertere' szóból származik, amely elhajlást, letérést, eltérést jelent (URL18). A diverziót az igazságszolgáltatással összefüggésben először az Amerikai Egyesült Államokban használták az 1960-as években a fiatalokú elkövetőkkel kapcsolatban. 1967-ben került a fogalom a köztudatba, amikor az Egyesült Államok elnöke a rendészeti és az igazságügyi bizottság által készített zárótanulmányában hivatkozva ültette a gyakorlatba (Nejelski, 1982, 434). Az angol nyelvben a 'diversion' elterelést jelent (URL19). Ebben a jelentésben használjuk az igazságszolgáltatással kapcsolatban, de vajon mitől való elterelést is jelent. „Az elterelés a büntetőügy nem büntetőjogi elintézését jelenti. Másként megfogalmazva: a diverzió összefoglaló elnevezése a büntetőeljárás szokványos „álmásaitól” történő eltérési módoknak” (Barabás, 2004, 60.).

Az 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (továbbiakban: korábbi Be.), mint diverziós formát ismerte a nyomozás részbeni mellőzésének intézményét, amelyet szinte egyáltalán nem alkalmaztak a gyakorlatban. Ennek oka, hogy felderített és levizsgált bűncselekmény kellett hozzá. A korábbi Be. 187. § (1) A gyanúsított kihallgatása után

az ügyész a további nyomozást határozattal mellőzheti az olyan bűncselekmény miatt, amelynek az elkövetett jelentősebb súlyú bűncselekmény mellett a felelősségre vonás szempontjából nincs jelentősége. Azonban nem volt lehetőség a nyomozás lefolytatásától eltekinteni, ha egyáltalán nem állt fenn a felderítés sikerességének lehetősége, vagy a bagatell bűncselekményekben indított nyomozások veszélyeztették a jelentősebb bűncselekmények miatti eljárások sikerét. A hatályos 2017. évi XC. büntetőeljárásról szóló törvény (továbbiakban: Be.) csupán a nyomozás megszüntetésénél kínálja fel lehetőségként az ügyésznek, mint döntési alternatívát. A Be. 398.§. (2). bekezdése alapján az ügyészség megszünteti az eljárást, ha e) olyan bűncselekmény miatt van folyamatban, amelynek az elkövetett jelentősebb tárgyi súlyú bűncselekmény mellett az elkövető felelősségre vonása szempontjából nincs jelentősége. Annak ellenére, hogy ehhez már nem kell felderített és levizsgált ügy, mégsem alkalmazzák gyakrabban az ügyészek. Tehát nem vált be az a jogalkotói feltételezés, hogy a már befektetett bűnüldözői munka miatt nem fognak eltekinteni a felelősségre vonás hagyományos módjától.

Büntetőeljárásjogi és szervezeti megoldások az online kábítószerbűnözéssel szembeni bűnüldözési hatékonyság javítására

Egyetértve Lévai elméletével, aki kriminológiai vonatkozásában a kábítószerbűnözést a szervezett bűnözéshez kapcsolódó kínálati és a hagyományos bűnözéshez tartozó keresleti oldalra osztja (Lévai, 1992, 61). Úgy látom, hogy a kábítószer-ellenes bűnüldöző tevékenység hatékonyságának fokozása igazán a kínálati oldalon fontos, mert ott elért eredmények jelentős kihatnak az értékesítés költségeire, következésképp árnövelő tényezőként a hozzáférhetőséget csökkentik a keresleti oldalon. Különösen hangsúlyos a hozzáférés lehetőségeinek csökkentése a – kábítószer-ellátási lánc alsó szegmensébe aktív módon bekapcsolódó – szegényebb rétegek esetében (Reuter, 2006). Nyilvánvaló, hogy a kábítószer-kereskedelem elleni sürgős és a jelenleginél célravezetőbb fellépés előfeltétele a rendészeti munka hatékonyságának növelése, az illetékes szervek technikai ellátottságának és személyi állománya képzettségének javítása, továbbá az illetékes nemzetközi szervezetekkel folytatott hatékony információcseré és együttműködés. Ennek érdekében növelni kell az ellenintézkedések hatékonyságát, meg kell erősíteni a bűnszervezetek elleni fellépésért felelős

szerveket, valamint a bűnügyi szakértői tevékenység személyi, anyagi és technikai bázisát. A fentiekén túl fel kell állítani egy országos szintű, kábítószer-bűnözés elleni szolgálatot (URL20). Ahogy a nemzeti biztonsági stratégia is rögzíti a szervezett bűnözés elleni küzdelem érdekében elengedhetetlen a rendvédelmi szervek (rendőrség és nemzetbiztonsági szolgálatok) és az igazságszolgáltatás nemzeti és nemzetközi szintű - kiemelten európai uniós - együttműködésének szorosabbá tétele, valamint a meglévő erőforrások hatékony felhasználása (URL21). A kábítószer-kínálat csökkentése/a biztonság növelése terén az új 2021-25-ös EU kábítószerellenes stratégia ugyancsak felismerte az online kábítószerpiac megnövekedett veszélyeit, ezáltal célba vette a tiltott kábítószeres piacainak minden aspektusát. Ami kiterjed a kábítószerrel kapcsolatos – különösen a szervezett – bűnözés megelőzésére, az attól való eltérítésre és annak ellehetetlenítésére, ami igazságügyi és bűnüldözési együttműködésen, hírszerzésen, betiltáson, a bűncselekményből származó vagyon elkobzásán, nyomozásokon és határigazgatáson keresztül történik. Ez utóbbi prioritási területet a 2013–2020-as stratégiához képest továbbfejlesztették az európai kábítószerpiacokon tapasztalható aggasztó fejleményekre való reagálás érdekében (URL22). E piacokon jellemzően nagy mennyiségben állnak rendelkezésre különböző kábítószeresek, egyre nagyobb mennyiségeket foglalnak le a hatóságok, egyre gyakoribb az erőszak és hatalmas a profit, emellett a kábítószerkereskedelemhez igénybe vesznek közösségimédia-platformokat, mobilalkalmazásokat és internetes piactereket/kódolt virtuális drogpiaconkat. Ezek a jellemzők nem halványodtak a COVID-19-válság során sem, sőt, éppen annak az ellenkezője következett be (URL23).

A korábbi fejezetben kifejtetteknek megfelelően a legnagyobb akadálynak a kivétel nélkülséggel funkcionáló szigorú legalitás elve jelenti, amely lazítása nélkül a rendőrség kénytelen minden kábítószerrel kapcsolatos eljárás lefolytatására, amelyek miatt érdemi nyomozati kapacitásait nem képes stratégiai alapon a kábítószeresekkel foglalkozó bünszervezetekkel szembeni hatékonyabb fellépésre összpontosítani. A legalitás tehát a törvényesség elve, míg az officialitás az eljárás hivatalból való megindításának és lefolytatásának követelménye (Király, 2000, 115). Így mindenekelőtt a Be. törvény módosításának lehetőségeit kellene felülvizsgálni és a nyomozás mellőzését bevezetni bűnüldözési érdekből. Amely akkor lenne alkalmazható, amennyiben nincs természetes vagy jogi személy sértettje a bűncselekménynek, nincs halmazat, illetve a cselekmény társadalmi veszélyessége

elenyésző (3 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmények esetében), úgy a nyomozó hatóság a nyomozás megindítását mellőzhesse, amennyiben ahhoz jelentősebb bűnüldözési érdek társul. Egyébiránt a büntetőjogi felelősségre vonás alóli menetesülésre több szempontból is sor kerülhet, ilyen többek között a terhelti együttműködés vagy a fedett nyomozó intézménye (Mészáros, 2019). Konkrét esetben ennek indoklásául a mellőzéssel érintett bűncselekménnyel összefüggésben felderíthető nagyobb volumenű, jelentősebb súlyú kábítószerbűncselekmények (legalább 8 évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekmény) felderítésének és nyomozásának eredményessége szolgál. A nyomozás később megindítható. Természetesen a nyomozó hatóság mellőző határozatát az ügyészség jogkörénél fogva hatályon kívül helyezheti, és a nyomozás lefolytatására utasíthatja.

Egyébiránt a „nyomozás mellőzése bűnüldözési érdekből” jogintézmény nélkül is alkalmazható eljárásjogi megoldásként szolgálna, az az eljárási rend, hogy miután a NAV megteszi a feljelentést a rendőrség felé a gyanús csomagok vonatkozásában, úgy a feljelentést gyanú hiányában el kellene utasítani, majd ezt követően előkészítő eljárást kell indítani (Be. 340.§ (3) bek. b. pont). Indoklással arra, hogy a konkrét csekély mennyiségű kábítószerre nézve címzett esetében nem állítható meg akár a fogyasztásra irányuló megszerzés szándéka sem, tekintettel arra, hogy a csomagküldő szolgáltatók részéről nem áll rendelkezésre releváns adat a feladó és a megrendelő között létrejött adásvétel tényére. Elég csak arra gondolni, hogy nem saját nevére vagy címére, vagy akár fiktív személy nevében rendelik az elkövetők az inkriminált kábító hatású anyagot vagy gyógyszert. Bár az előkészítő eljárás nem biztosít teljeskörű eljárásjogi cselekvési lehetőséget a nyomozó hatóság számára, ellenben arra alkalmas, hogy ennek keretében lehessen a bűncselekménnyel kapcsolatban felmerülő összefüggéseket vizsgálni (Be. 341-344.§§.). Amennyiben a csekély mennyiség saját célú megszerzésén és birtoklásán túlmenően felmerül az esetleges forgalmazói, kereskedői tevékenység esetleg a bűnszervezeti részvétel, és a fogyasztó alkalmas lehet együttműködőnek, úgy a nyomozást el kell rendelni. Ezek javarészt az elterelés hatálya alá eső Btk. 180.§ (1) bek. elkövetési magatartások körét ölelnék fel. Az ilyen ügyekben folyamatban lévő előkészítő eljárásokat egy szervhez delegált hatáskörrel kell lefolytatni, annak érdekében, hogy a több szervnél is folyó eljárási párhuzamosságokat ki lehessen küszöbölni. Ez az egységes, területi illetékességgel működő nyomozó hatóság felállításával biztosítottnak látszik. A fenti

érveket támasztja alá, hogy 2019-ben a 2012. évi C. törvény Büntető törvénykönyvről (továbbiakban: Btk.) szerint 4972 személy jogerős elítélésére került sor, ebből a kínálati oldalhoz kapcsolódó magatartások formájában a Kábítószer kereskedelem (176-177.§) tényállása miatt 1620 fő, addig jellemzően a keresleti oldalhoz tartozó Kábítószer birtoklása (178-180.§) miatt ennek a duplája 3322 fő (URL24). Ez jól rámutat a nyomozó hatóság nyomozási súlypontjaira, amelyet viszont éppen az említett officialitás elv miatt nem tud saját hatáskörben befolyásolni.

A kábítószer-bűncselekményekkel kapcsolatos nyomozások felderítését javítaná az információvásárlásra fordítható összeg növelése abból a célból, hogy a legnagyobb kereskedelmi kapacitással rendelkező platformokat, online tereket feltérképezzük. Ez a tevékenység folyamatos, mert a kábítószerpiac állandóan bővül és változik. Majd a látókörbe került platformok megfigyelése, esetleges rendeléses átvásárlás, mintavásárlás, a forgalmazott anyagok tulajdonságainak, összetételének megismerése céljából (Be. 221.§.). Az ott folyó események, vásárlások, kommunikáció dokumentálása, rögzítése. A feladás helyére, idejére, a forgalmazó azonosítására utaló adatok kifürkészése. Jobb és koordináltabb nyomon követésre és elemzésre van szükség a digitalizációból fakadó veszélyek, különösen a tiltott kábítószeres közösségi média-platformokon, mobilalkalmazásokon és internetes/kódolt virtuális piacokon keresztüli hozzáférhetősége, valamint az online fizetések (beleértve a kriptovalutákat) és a titkosított digitális kommunikáció használata kapcsán (URL25). A Legfőbb Ügyészség részéről célszerű lenne egy az ügyészség és a nyomozó hatóság közötti belső szabályozó és együttműködési protokoll kialakítása, amely nem engedne eltérő gyakorlatokat a különféle hatáskörű és illetékességű szerveknél. Mindez a hatékonyság jegyében és az eljárási rend egységesítés céljából lenne szükséges annak érdekében, hogy ne legyen szükségszerű bármilyen csekély mennyiségű kábítószer, vagy a szigorú legalitás elve alapján bármilyen tényállásszerű ergo jogellenes, jóllehet csekély társadalomra veszélyes magatartásoknál – hatósági tudomásra jutás esetén – az elfogásra, lefoglalásra és egyéb nyílt nyomozati cselekmények elvégzésére (Belovics, 2007). Ennél fogva a rendőrség hatóság mérlegelési köre szélesebb körű legyen, amelynek alapját az elemző értékelő munka során keletkezett stratégiai döntések képezzék. A fogyasztók általi „csekély mennyiséget” meg nem haladó rendelkezések esetében a nyilvántartások és OSINT-os elemzést kell végezni (Szabó, 2019) a megrendelők közötti kapcsolati hálók feltérképezése és elemzése céljából, így látóhatóvá válnak a fennálló „fogyasztó csomópontok”. Többnyire a darkneten, emellett

közösségi média-platformokon zajlik a kábítószerek adásvétele (Serbakov, 2020). Ahol egyéni felhasználásra „csekély” mennyiségben rendelést leadó és kiszállítást kérő fogyasztókkal szemben nyomozást lehetőség szerint nem kell indítani, mert azok lekötik a bűnüldöző hatóság kapacitását (Vári, 2014). Ellenben ezekre nézve titkos felderítő tevékenységet kell folytatni, illetve adatszerzés keretében megállapítani a tömeges rendelések közötti kapcsolódásokat, összefüggéseket, hálózatokat (Be. 261-266.§§.). Amelyek nem illeszthető nagyobb rendszerbe, komplexebb bűnözési struktúrához (elosztói hálózat, mennyiség, bünszervezet, pénzmosás stb.) azok esetében a megindult előkészítő eljárások a nyomozások megindítása nélkül szűnnek meg. Ahol viszont megállapítható, hogy komolyabb mennyiségben, szervezeten történik a kábítószerek rendelése, ott rapid intézkedésként és főleg külföldi szolgáltatók esetében kell alkalmazni az elektronikus csatornák blokkolását a szükséges elektronikus adat eltávolítása és biztosítása céljából, amelyre az elektronikus adatahoz való hozzáférés ideiglenes megakadályozása kitűnő eljárásjogi eszközként került be a Be.-be, különösen a kábítószerekkel kapcsolatban bűncselekmények felderítése és bizonyítása érdekében (Be. 337. § (1) bek.).

Megkerülhetetlenek a rendőrségi szervezetet érintő változások, többek között az informatikai infrastruktúra bővítése, és külön a Készenléti Rendőrség Nemzeti Nyomozó Iroda (KR NNI) Kiberbűnözési Főosztály alatt egy önálló hatáskörrel rendelkező Kiber-kábítószér Elleni Osztály felállítása. A megfelelő szakmai tudással rendelkező állomány kiképzése és felvétele, az osztályon belül elemző értékelő csoport végzi az országos adatok feldolgozását és értékelését, a többi kolléga a platformok megfigyelését, a megindított előkészítő eljárásokban az OSINT-ot és a titkos felderítést végzi.

Lényeges nyomozási cselekmény a csomagküldő kereskedelmi szolgáltatást végző cégektől történő adatkérés. Abból a célból, hogy több alkalommal is rendelő személyekre vagy címekre nézve, a rendelési volumenek feltérképezhetőek legyenek. Voltaképpen megállapítást nyerjen, hogy ki, mikor, milyen súlyú csomag kiszállítását kérte. A csomag feladója mivel és hogyan fizetett az áru továbbítása céljából. Feltétlenül szükséges lenne ebben a körben a jogszabályi módosítás a csomagküldés szabályainak szigorítása annak érdekében, hogy csak bankkártyás vagy banki átutalásos fizetési formára legyen lehetőség az ilyen típusú anyagok rendelésénél, továbbá pontosan meghatározott és minimálisan előírt adatkör kerüljön a csomagszállítással foglalkozó cégek birtokába a feladóról. Mindez a visszakövethetőség és a személyek beazonosíthatósága érdekében.

Konklúzió

A pandémia jelentős hatást gyakorolt a kábítószerpiacra. A járvány korai szakaszában a kábítószer-ellátási láncban jelentkező akadozások jelentős árfelhajtó tényezőként jelentek meg. Látszólag úgy tűnt, hogy a forgalom visszaesése fog bekövetkezni, ami akár tartós is marad. Ezzel szemben és emellett a járvány olyan, az emberek mindennapjait befolyásoló változásokat is beindított, amelyek katalizátorként hatottak a digitális forradalomra. Folyományaként általánosságban megnőtt az emberek online jelenléte. A pandémia idején egyre több ember töltötte munka- illetve szabadidejét az online térben. A szervezett bűnözés ezt felismerve, a kábítószeresek jelentős részét online kínálta, a kábítószer elosztó evégett könnyebben és olcsóbban férhetett hozzá egy immár megnövekedett ügyfélkörhöz. Segítette a folyamatot, hogy a személyazonosság elrejtése és a fedőcégek létrehozása is könnyebb online, mint offline kapcsolat esetében. A kábítószerpiac a kiberbűnözés felé nyitva, annak lehetőségeit saját céljaik szolgálatába állítva a disztribúciós rendszerük egy részét áthelyezte a kevésbé szabályozott kereskedelmet bonyolító csomagküldő szolgálatokkal való kiszállításra. A megrendelések visszakövethetlenségét erősítő, szintén pandémiás konzekvenciaként jelent meg az egyre gyakoribb online vásárlás és a készpénznélküli fizetési eszköz, mint fizetési módok elszaporodása. Az online kábítószerpiacon a tömeges kábítószeresekre irányuló megrendelések a darkneten és más online platformokon belül ún. titkosított chat szobákban zajlanak. A kiszállítást végző csomagküldő szolgálatok nem rögzítenek megrendelői adatokat, a fizetési módok a kriptovaluták vagy a készpénzes fizetés miatt a szállító oldaláról nem dokumentáltak, ezáltal nem visszakövethetőek (Baráth, 2021, 27.). Mindazonáltal az ilyen megrendelések által az országba külföldről érkező – zömében csekély mennyiségű – kábítószer tartalmazó csomagok felfedése – légi és nemzetközi szállítás miatt – ugyan megtörténik. Ez a NAV számára feljelentési kötelezettséget ró a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező rendőri szervek felé, ami tömeges mértékű ügyszám emelkedést jelent nyomozati oldalon. Emellett rengeteg olyan csomag érkezik az EU-n belül, ami még csak nem is kerül egyik hatóság látókörébe sem. A gyanús csomagok miatt elindított nyomozások teendői pedig értelemszerűen a nyomozási hatékonyság csökkentése irányába mutatnak, ami különösen a kábítószer kínálati oldal vonatkozásában kártékony, mert nem jut elég figyelem az ilyen kiemelt kriminalitású elkövetésekre. A nyomozó hatóságok számára számos jogi és szervezeti megoldás kínálkozna annak érdekében, hogy az egyébként keresleti oldalhoz tartozó

kábítószer-bűncselekmények miatt a nyomozást mellőzze, ennek Achilles sarkát a szigorú legalitás és officialitás elvének lazítása jelentené. Jogszabálmódosítással ugyancsak javítani lehetne a felderítés és a bizonyítás eredményességén, amennyiben a csomagküldő szolgáltatók lényegesen több adatot rögzítenének a megrendelések felvételekor. Ugyancsak nagyban hozzájárulna a bűnüldözés hatékonyságának emeléséhez, ha önálló szervezeti egység foglalkozna az online kábítószerpiacon végzett illegális cselekményekkel, és összefüggéseket tárna fel a szervezett bűnözés és a kiberbűnözés kábítószerrel kapcsolatos dimenzióira. Az online kábítószerkereskedelem nagy kihívást jelent a bűnüldöző szakmának, késlekedést nem tűr, hogy kimunkáljuk a jogi és szakmai megoldásokat az online térben megjelenő kábítószerkínálat mielőbbi visszaszorítása érdekében.

Irodalomjegyzék

- BARABÁS, A. T.** (2004.) Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában. Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft.
- BARÁTH, N. E.** (2021.) Kábítószer-kereskedelem és droghasználat alakulása a COVID-19 pandémiás időszakban. Interdiszciplináris Drog szemle. 2. sz. 25–32.
- BELOVICS, E.** (2007.) A jogellenesség és a társadalomra veszélyesség konfliktusa. *Iustum Aequum Salutare* 3(3).
- BLAU** (1987) *Diversion und Strafrecht*. Jura. Berlin.
- DORNFELD, L.** (2020.) A koronavírus-járvány hatása a kiberbűnözésre. In *Medias Res*. 2. 193–204.
- GOLDSTEIN, A. S. & MARCUS, M.** (1977.) The Myth of Judicial Supervision in Three „Inquisitorial” Systems: France, Italy and Germany. *The Yale Law Journal*. 87,
- KÁRMÁN, G., MÉSZÁROS, Á. & TILKI, K.** (2016.) Pénzmosás a gyakorlatban. *Ügyészeti Szemle*. 3.
- KEREZSI, K.** (2006.) Kontroll vagy támogatás: az alternatív szankciók dilemmája. Budapest. *CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft.*
- KERTÉSZ, I.** (1998.) A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója. *Magyar Jog*, 1998. április, 151–158.
- KIRÁLY, T.** (2000.) *Büntetőeljárás jog*. Osiris, Budapest.
- KISS, T.** (2021.) Miért népszerű a darknetes kábítószer-kereskedelem? In: Barabás Tünde – Christian László (szerk.): *Ünnepi tanulmányok a 75 éves Németh Zsolt tiszteletére: Navigare necesse est*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó. 269–276.

- KORINEK, L.** (2014.) A technika fejlődése és a bűnözés. In: Borbíró Andrea - Inzelt Éva - Kerecsi Klára - Lévay Miklós - Podoletz Léna (szerk.): A büntető hatalom korlátainak megtartása: A büntetés mint végső eszköz - Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest.
- LÉVAI, M.** (1992.) Kábítószeres és a bűnözés. Közgazdasági és Jogi Kiadó. Budapest.
- McENEMY, J.** (1992.) Bűnügyi nyomozás és büntetőjogi felelősségrevonás az Egyesült Államokban. I.rész. Rendőrségi Szemle. 11.
- McGUIRE, M.** (2012.) Organised Crime in the Digital Age. London: John Grieve Centre for Policing and Security.
- MÁTYÁS, SZ.** (2020.) A kábítószer-bűnözés elleni küzdelem mint stratégiai kihívás a magyar bűnüldözésben. NKE, 103 p. Kismonográfia
- MÉSZÁROS, B.** (2019.) A fedett nyomozó bűncselekményeinek jogi megítélése az új büntetőeljárási törvény alapján. Miskolci Jogi Szemle: A Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karának folyóirata. 2(2). Különszám, 141-149.
- MEZEI, K.** (2019.) A szervezett bűnözés az interneten. In: A bűnügyi tudományok és az informatika. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar; MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest - Pécs, 125-147.
- NEJLSKI, P.** (1982.) Diversion the Promies and the Danger. in: Juvenile Delinquency. A Book of Readings, Giallombardo, R. New York.
- REUTER, P.** (2006.) What drug policies cost. Estimating government drug policy expenditures. Addiction, 101(3), 315–322.
- RITTER, I.** (2020.) Karanténban a drogpia? A COVID 19 pandémia hatásai a globális drogpia. Ügyészek Lapja. 4-5.
- SERBAKOV, M. T.** (2010.) Kriminalitás a dark weben: illegális piacok, pedofil oldalak, terroristák és az ellenük való küzdelem. Büntetőjogi Szemle. 1. 91-107.
- SLÉDER, J.** (2010.) A büntetőeljárás megindítása. PhD. kézirat, Pécs.
- SZABÓ, K.** (2019.) Az OSINT – Gondolatok a tevékenységről és az alkalmazás közegéről. Nemzetbiztonsági Szemle. 7(2). 68–82.
- TIHANYI, M., MÁTYÁS, SZ., VÁRI, V. & KRASNOVA, K.** (2020.) A Drug Policy in Hungary: Current Trends and Future Prospects, Сибирское юридическое обозрение 17(4), 485-494.

ТИХАНУИ, М., MÁTYÁS, SZ. & VÁRI, V. (2020.) Drug policy in Hungary: genesis of legal regulation In: Д. В., Рыбин (пред.); Е. В., Трофимов (szerk.) Актуальные проблемы развития государственности и публичного права: материалы IV международной научно-практической конференции, Sankt-Peterburg, Oroszország: Санкт-Петербургский институт (филиал) Всероссийского государственного университета юстиции (РПА Минюста) 192 p. 18-22.

TÓTH, M. & KŐHALMI, L. (2016.) A szervezett bűnözés. In: Borbíró Andrea - Gönczöl Katalin - Kezsi Klára - Lévy Miklós: Kriminológia. Wolters Kluwer Kft. Budapest.

VÁRI, V. (2014.) Hatékony vagy eredményes a bűnüldözés. Magyar Rendészet. 1. 87-97.

Internetes források

(URL1) A digitális technológia megváltoztatja az életünket. Az EU digitális stratégiája arra irányul, hogy ez az átalakulás a polgárok és a vállalkozások javát szolgálja, egyidejűleg pedig segítse elérni azt a célt, hogy Európa 2050-re klímasemleges kontinenssé váljon. A Bizottság eltökélt szándéka, hogy a 2020 és 2030 közötti időszakot Európa „digitális évtizedévé” tegye. Európának meg kell erősítenie digitális szuverenitását, és saját normákat kell kialakítania ahelyett, hogy mások normáit követi. Ennek során az adatokat, a technológiát és az infrastruktúrát kell előtérbe helyeznie. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age_hu

(URL2) Europol: Catching the virus. Cybercrime, disinformation and the COVID-19 pandemic, 3 April 2020, https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/catching_the_virus_cybercrime_disinformation_and_the_covid-19_pandemic_0.pdf.

(URL3) Milyen jövő vár Európára a koronavírus járvány után? <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/budapest/16375.pdf>.

(URL4) A technológiai vállalatok már régen divatossá tették a távoli munkavégzés koncepcióját. Egy korábbi tanulmányra hivatkozva, a Világgazdasági Fórum kiemeli, hogy a munkaerő 98 százaléka vágyik arra a lehetőségre, hogy távmunkában dolgozhasson. https://www.allianz.hu/hu_HU/lakossagi/sajtoszoba/sajtokozlomenyek/munkavegzes-a-covid-utan.html

(URL5) <https://www.nak.hu/tajekoztatasi-szolgaltatas/koronavirus/102582-a-koronavirus-atalakitotta-a-vasarlas-szokasokat-is>

(URL6) https://unis.unvienna.org/pdf/2020/Op-Eds/WDR_ED_Waly_HU.pdf.

(URL7) A magyar nyelv a „dealer” szót egyértelműen a kábítószer kereskedelemhez köti. A „dealer” egyrészt „beveti” leendő áldozatait, azaz ügynöki tevékenységet folytat a kábítószerrel, másrészt kiszolgálja a megrendelőt. <https://www.szomagyarito.hu/szocikk.php?id=42>

- (URL8) Az EU kábítószer -piaci jelentése (beleértve az összefoglalót is) angol nyelven érhető el. A dokumentumhoz kiemelt szakpolitikai és gyakorlati kiadványok, valamint 13 háttér-dokumentum kapcsolódik, amelyek a 2016 -ban azonosított hiányosságokat orvosolják. A jelentés egy háromévente (2013 óta) közzétett sorozat része. <https://www.europol.europa.eu/newsroom/news/2019-eu-drug-markets-report-emcdda-and-europol>.
- (URL9) https://www.vice.com/en/article/bvgazz/sinaloa-cartel-drug-traffickers-explain-why-coronavirus-is-very-bad-for-their-business?utm_source=dmfb&fbclid=IwAR-3ZWrpRjwB-nwWsnF9oBEWTLnttg7V6oAyqOxNri6t8GMKa_HF6jqeKcA
- (URL10) https://index.hu/gazdasag/2020/03/24/kabitoszer_drogkereskedelem_sinaloa_metamfetamin_fentanil_heroin_mexiko_kartel_drog_dragul_a_koronavirus_miatt/
- (URL11) https://unis.unvienna.org/pdf/2020/Op-Eds/WDR_ED_Waly_HU.pdf
- (URL12) http://drogfokuszpont.hu/wp-content/uploads/EMCDDA_EDR_2021_HU.pdf
- (URL13) Europol: Beyond the pandemic. How COVID-19 will shape the serious and organised crime landscape in the EU, 30 April 2020, https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/report_beyond_the_pandemic.pdf, 4
- (URL14) H/11798. számú országgyűlési határozati javaslat a Nemzeti Drogellenes Stratégiáról 2013-2020 Tiszta tudat, józanság, küzdelem a kábítószer-bűnözés ellen. <https://www.parlament.hu/irom39/11798/11798.pdf>
- (URL15) <http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/legfrissebb-hireink/bunugyek/chat-szobaban-adtak-vettek-a-kabitoszert>
- (URL16) Az egyes tanulmányok szerint a havi bevétele az első nyolc Darknet piactérnek 10,6 millió és 18,7 millió euró között mozog, amely kizárólag a kábítószer-keresedelemről származik. EUROPOL: Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2017.
- (URL17) <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14178-2020-REV-1/hu/pdf> (letöltés ideje: 2021.06.17.)
- (URL18) <https://idegen-szavak.hu/diverzi%C3%B3>
- (URL19) http://szotar.sztaki.hu/search?fromlang=all&tolang=all&searchWord=diversion&langcode=hu&u=0&langprefix=&searchMode=WORD_PREFIX&viewMode=full&ignoreAccents=1
- (URL20) H/11798. számú országgyűlési határozati javaslat a Nemzeti Drogellenes Stratégiáról 2013-2020 Tiszta tudat, józanság, küzdelem a kábítószer-bűnözés ellen. <https://www.parlament.hu/irom39/11798/11798.pdf>
- (URL21) 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. 151. pont.
- (URL22) <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14178-2020-REV-1/hu/pdf>

(URL23) <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/12/18/council-approves-the-eu-drugs-strategy-for-2021-2025/>

(URL24) 2020-as ÉVES JELENTÉS (2019-es adatok) az EMCDDA számára, készítette: Nemzeti Drog Fókuszpont "MAGYARORSZÁG" REITOX, http://drogfokuszpont.hu/wp-content/uploads/EMCDDA_jelentes_2020_HU.pdf

(URL25) <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14178-2020-REV-1/hu/pdf>

Jogszabályi források

1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról

2017. évi XC. büntetőeljárásról szóló törvény

2012. évi C. törvény a Büntető törvénykönyvről

2005. évi CLXIV. törvény a kereskedelemről

H/11798. számú országgyűlési határozati javaslat a Nemzeti Drogellenes Stratégiáról 2013-2020 Tiszta tudat, józanság, küzdelem a kábítószer-bűnözés ellen. <https://www.parlament.hu/irom39/11798/11798.pdf> (Letöltés ideje: 2021. 06.14.)

1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. 151. pont. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14178-2020-REV-1/hu/pdf> (letöltés ideje: 2021.06.17.)

„A drogok kérdésköre sokkal színesebb, mint sokan gondolnák. Fel lehet például fogni a drogokat úgy is, mint mélyfúrások eszközeit, amelyekkel az agyműködés korábban ismeretlen rétegeit tárhatjuk fel. Nagyon érdekesek a társadalmi vonatkozásai is. Egyebek mellett a kereslet-kínálat viszonyt is megvilágítja a törvényesség határain belül és kívül. (...) A drog ugyanakkor egészségügyi probléma is, amelyen belül az egyik kutatási terület az ár-talomcsökkentő eljárások kidolgozása. Végül – nyilván – a drog rendészeti probléma is. (...) Úgy érzem, hogy a drogzutatás – minden oldala külön és az egész együtt – a zenitjén van. Sok mindent tudunk, de még többet szeretnénk megtudni.”

(Prof. Dr. Haller József)

**drogzutató
intézet**